

**LEUL DIN SINEȘTI
ÎNTR-O NOUĂ MONOGRAFIE**

Adriana Zaharia
**Dr. VASILE
LUCACIU**
(1852-1922)
**Activitatea
culturală
și politică**

Al. Cistelean

Legenda noastră

În seara aceea, cu grave tumulturi în urmă
ceva se schimbase nespus,
aci-n pământeană epocă, de neguri și humă,
și-n megieșe lunare ținuturi, de sus.
Dobândise tărâmul carate
pe nici un cântar încercate.

De argint se făcură, o, treptele, frunțile -
martore pure izvoadelor din univers.
Iar noi ne ghiceam izbăviți din penumbre,
ca două făpturi de mătase în mers.

În ceasul acela înalt, de-alchimie cerească,
silirăm luna și alte vreo câteva astre
în jurul inimilor noastre
să se-nvâртеască.

Lucian Blaga

Liviu Ioan STOICIU Nichita, de pe locul VI	3	Cristina SCARLAT <i>Poesis</i> marsupiul cald al amintirii	14
Constantin COROIU Înainte de căderea cortinei	4	Adrian ALUI GHEORGHE Jurnal de campanie (martie-aprilie 2007)	15
Gellu DORIAN Viață nouă, năravuri vechi	4	Gabriel MARDARE ILLUMINATI 2.0 sau Discursul ateologiei paragnostice carpato-dunărene	16
Cristina SCARLAT Liviu Ioan Stoiciu, <i>Luare aminte</i>	5	Magda URSACHE Specific: Teze și ipoteze (II)	18
Dan Bogdan HANU Locul unde ne retragem	6	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XIV)	19
Victoria DRAGU-DIMITRIU Haremul domnului Lovinescu (V)	8	Adrian Dinu RACHIERU Nicolae Breban și „proiectul destinal” (III)	21
Daniel Corbu <i>Poesis</i> Când viforul urca sângele	11	Teodor PRACSIU Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad. Oscar Wilde – „Un soț ideal” („Ipocriții”)	23
Grigore ILISEI Ștefan Bănulescu în amintirile lui Emil Brumaru și Grigore Ilisei și în propriile destăinuiiri (II)	12	Constantin PRICOP Sisteme de valori	24

„Pot să calculez mișcarea corpurilor cerești, dar nu și nebunia oamenilor” - Isaac Newton

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)

Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)

Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simion, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU Nichita, de pe locul VI 3

Nicolae PANAITE Dubla măsură 3

Constantin COROIU Înainte de căderea cortinei 4

Gellu DORIAN Viață nouă, năravuri vechi 4

Cristina SCARLAT Liviu Ioan Stoiciu, *Luare aminte* 5

Dan Bogdan HANU *Poesis* Locul unde ne retragem 6

Al. CISTELECAN Leul din Sisești într-o nouă monografie 7

Victoria DRAGU-DIMITRIU Haremul domnului Lovinescu (V) 8

Lina CODREANU Departe de „acasă” - în cultura exilului 9

Dionisie VITCU D-ale halimalelor 9

Liviu ANTONESEI Dumitru Chioaru, un poet orfic? 10

Ionel BOSTAN Căpitanul-menestrel Tudor Gheorghe 10

Daniel CORBU *Poesis* Când viforul urca sângele 11

Grigore ILISEI Ștefan Bănulescu în amintirile lui Emil

Brumaru și Grigore Ilisei și în propriile destăinuiri (II) 12

Cristina SCARLAT *Poesis* marsupiul cald al amintirii 14

Adrian ALUI GHEORGHE Jurnal de campanie

(martie - aprilie 2007) 15

Gabriel MARDARE ILLUMINATI 2.0 sau Discursul ateologiei

paragnostice carpato-dunărene 16

Daniel Ștefan POCOVNICU Antropologia (de)căderii 17

Flavius PARASCHIV Scrisul ca tratament 17

Magda URSACHE Specific: Teze și Ipoteze (II) 18

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XIV) 19

Carmen SECERE *Poesis* Insula apostăților 20

Leo BUTNARU Marele trOrfeu 20

Ioan RĂDUCEA Ctrl+Z: au idei fetele! 20

Adrian Dinu RACHIERU Nicolae Breban și „proiectul

destinal” (III) 21

Nicolae BUSUIOC Fascinația literaturii de călătorie 22

Emanuel VASILIU Curatorierea în cinema (V) 22

Teodor PRACSIU Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad.

Oscar Wilde – „Un soț ideal” („Ipocriții”) 23

Constantin PRICOP Sisteme de valori 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

facebook.com/exprescultural

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar
revista pot depune sumele în contul
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS
Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției
din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

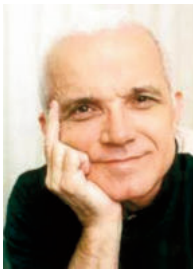
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale studentelor Roxana Pîrvu, Ioana Cojocă, Maria Carla David,
Codrina Moisii, Ioana Colac, Martha Băcanu, Sorina Ștefan
Secția sculptură a Facultății de Arte Vizuale și Design
din cadrul Universității Naționale de Arte „George Enescu” Iași

***Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor.**

***Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

Liviu Ioan STOICIU

Nichita, de pe locul VI

Așadar - 2023, Nichita Stănescu: 90 de ani de la naștere (în 31 martie), 40 de ani de la moarte (în 13 decembrie), 50 de ani de viață cum n-a mai fost alta. „A fi, înseamnă timp?”, se întreba marele poet și tot el își răspundea: „Nu trebuie mai ales să înțelegem, - / trebuie mai ales să fim; / dar mai ales trebuie să fi fost”... Nu? A fost și a rămas. *Romania literară* a întrebat, la sfârșitul anului 2018, 34 de critici literari din toate generațiile, care sunt cei mai valoroși zece poeți din întreaga literatură română: Nichita Stănescu a ieșit pe locul VI, după Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga și Ion Barbu.

Nichita a debutat în reviste literare la 24 de ani și cu o carte a lui la 27 de ani. Interesant, se vorbește de „generația lui Labiș” în istorii ale literaturii noastre, în care e inclus și Nichita Stănescu. Deși Nicolae Labiș era mai mic decât Nichita cu doi ani. Dacă fac o paralelă, Nicolae Labiș a debutat editorial la 21 de ani, în 1956, anul morții lui (în 22 decembrie; Nichita a murit în 13 decembrie). Nichita a tot ezitat să debuteze. În 1952 Labiș era recrutat din liceu să urmeze cursurile de la Școala de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu” din București, unde i-a avut profesori pe Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu și Camil Petrescu, iar printre colegi pe Florin Mugur, Lucian Raicu, Ion Gheorghe, Radu Cosașu, Gheorghe Tomozei, Ion Horea, Nina Cassian (au fost exmatriculați Fănuș Neagu și Gh. Grigurcu)... Din același an, 1952, Nichita a urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, până în 1957 (an în care avea să debuteze în reviste; deci, după dispariția lui Labiș; abia în 1960 avea să apară cu o carte a lui). În biobibliografia lui Nichita e consemnat că în 1956, în *Amfiteatrul facultății*, „*Odobescu*”, îl întâlnește pe Nicolae Labiș recitând poezia „*Moartea căprioarei*” (ca fapt divers, Labiș, începând din toamna lui 1955, urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, dar renunță după un semestru). Labiș era celebru, Nichita prefera să stea în expectativă. Dacă e să ne luăm după Gh. Tomozei, Nichita era poate inhibat de Ion Barbu: *Student fiind, Nichita s-a dus, emoționat, la Ion Barbu. Marele poet-matematician i-a cerut să-și deșarte buzunarele. „Acuma hai să ne împrietenim cu manuscriptul”, a zis, citind și recitind cu glas tare poeziile palidului ploieștean. În final, a rostit stupefiat: „Se vede că iubești poezia, dar, dragul meu, ascultă-mi sfatul: lasă-te! N-ai nici o picătură de talent, dar știi, niciuna...”* (Gheorghe Tomozei, *Scriu Nichita*, în „Album”, 1984, p. 405). Un Ion Barbu care, altfel, avea să-l inspire în versuri, asimilat „de la sine”. Nichita era cu siguranță intimidat de succesul poeziei lui Labiș (poezie perfect accesibilă marelui public), el avea o cu totul altă viziune asupra poeziei: „*Foa-mea de cuvinte*” și, invers, „*greața de cuvinte*” marchează același itinerariu al logicii interne a viziunii, cu libertățile și „nepăsarea” asumate ca de nimeni altul în lirica românească modernă. Și, în ultimă instanță, se caută chiar cuvântul atotincăpător, „*ne-cuvântul*”, purtător al inefabilului, al misterului poetic însuși, râvnit patetic (precum în A zecea elegie) de un subiect mereu nemulțumit de deficiențele expresiei verbale... Nichita Stănescu își asumă explicit rolul de operator al limbajului. Nu lipsește nici poezia barbiană din această sinteză a poeticității, cu accentul pus în fond tot pe urme mallarméene, asupra frazei ca unitate formală și de sens... Poetul jonglează cu o minunată dexteritate cu materia verbală, uimește, contrariază, invită la reflecție, provoacă reacții afective surprinzătoare, are plăcerea jocului... Spune ceva esențial tocmai prin acest mimetism ritualizat al rostirii (cum observă Ion Pop, azi). Ni-

chita avea să dea o nouă direcție poeziei noastre (neomoderniste, cum avea să se numească în istoriile literaturii)... Labiș și Nichita erau pe paliere de har diferite ale percepției liricii noastre postbelice. Cine nu cunoaște poemul „*Moartea căprioarei*” (că veni vorba)? Poemul a fost scris în 1954, era un reper al „noii poezii” (într-o perioadă proletcultistă, a realismului socialist) clasicizate. În particular, în paralel, cum scria Nichita în același an, citez un poem de sertar al lui, intitulat „*Anica*”: *Sughița: / Cîneva gîndea la ea. // Cam peste-o lună-i dusă la vedere / ...Odaia zace în tăcere, / perdeaua are ciucuri, crețuri, / pe masă - cinci dulcețuri. // Când se-ntoarce de la el, / spîrc, pe ea, un porumbel. // Petițoarele îi spun / că-i semn bun. Poem datat octombrie 1954 (publicat într-o carte insolită cu poeme ale lui Nichita, de sertar, de dinainte de debut, de fosta lui soție, Doina Ciurea, după Revoluție, în 1992, intitulată „*Cîntec la drumul mare*”; un fost coleg al lui Labiș la Școala de Literatură, Marin Ioniță, scrie în memoriile sale: *Dacă au ceva în comun Labiș cu Nichita, dacă este ceva care-i leagă, nu poate să fie decât femeia pe care au iubit-o. Unul după altul. Labiș fără să știe de existența lui Nichita Stănescu în acest triumfi. Nichita, cel care și-a dorit să se vîre în situație. Doina Ciurea, cu ispita, trebuie să fi avut ea ceva anume care să-i scoată pe amîndoi din fire*). Nichita e și un precursor al postmodernismului, pe linia Ion Barbu. Nimeni n-a mai avut atîta succes ca el. Nichita Stănescu, parcă îl auzi recitând: *N-ai să vii și n-ai să morți / N-ai să șapte între sorți / N-ai să iarnă, primăvară / N-ai să doamnă, domnișoară... Pe când plutea o floare de tei / în launtrul unei gândiri abstracte... E un spectacol de neuitat acela / de-a ști, / de-a descoperi / harta universului în expansiune, în timp ce-ți privești / o fotografie din copilărie!**

Declara Nichita: *Tot timpul m-am suspectat de inadecvare la limbaj. De aceea, în anumite etape ale conștiinței mele, m-am gândit dacă limbajul meu poate fi depășit printr-un metalimbaj, lingvistică printr-o meta-lingvistică, cuvântul printr-un metacuvânt... În genere, din punct de vedere al poeziei și al gândirii de acest tip, adică al gândirii de tip estetic, care este o formă a cunoașterii, a luării în cunoștință a sinelui de către sine, cuvântul se ia în cunoștință de sine... Poezia este o regăsire... Sentimentul pierderii poeziei este cel mai frecvent, după părerea noastră, în cazul poetului autentic... Poezia este amprenta fundamentală a spiritului creativ... Poezia este o stare de spirit... Iar în alte versuri: *Abia am timp să mă mir că exist, dar / mă bucur totdeauna că sunt... Abia acum o să mă credeți / când sunt înspre nu sunt... Ca și cum ieri ar fi în curând, // astfel stau palid și trist, fumegând... Cum e, „are” în „nu are”, / nu-știu-ce în nu-știu-cum, / ieri și mâine în acum*. Nichita!*

Extraordinar, închei cu o paranteză: amândoi poeții au parte de o posteritate binecuvântată, și Labiș și Nichita poartă numele unor festivaluri și al unor premii de poezie, de zeci de ani (premiile onorante), la Suceava și la Ploiești. Dacă primul festival a scos pe bandă poeți, premiind în numele lui Labiș debutanți ce aveau să devină nume de referință (inclusiv poeți optzeciști, între ei), festivalul de la Ploiești a acordat „pe tipar academic” premii în numele lui Nichita unor poeți de primă mărime (Angela Marinescu, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Emil Brumaru, Grigore Vieru; de menționat că festivalul Nichita Stănescu premiază și poeți români importanți din afara granițelor României).

De Ziua Internațională a Poeziei. 21 martie 2023. BV

Nicolae PANAITE

Dubla măsură

Niciodată ca în timpul trăirii și mărturisirii noastre de acum dubla măsură nu a fost atât de evidentă. Se vede de la o poștă că ea funcționează frizând normalitatea (vai!) în toate sferele activității și existenței. Lucruri care până mai ieri erau oarecum în matca lor și de bonton au fost date peste cap, trăgând după ele nesiguranță, erodare multiplă, jumătăți de măsură, destabilizare etc. Astfel, albul a devenit negru, iar negrul, alb; lumea s-a întors cu susul în jos! Ni se explică de către experții de casă ai ONG-urilor, abonate la bugetul statului, că putem avea o viziune adecvată doar gândind și trăind diferit. Se observă și noaptea sau, mai ales, noaptea, cât de nocive sunt astfel de surogate ce urătesc și deformează adevărul și normalitatea.

Viața-i tot mai stresantă și doleanțele pipernicite. Cunoscutul proverb „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face” a intrat de-a binelea la apă. Legea de Bază a Universului este cea a bunei ordini. Dacă gândim și facem rău sau foarte rău, ni se va întoarce cu asupra de măsură, tocmai atunci când ne așteptăm cel mai puțin. Bunii mei îmi spuneau că dacă faci bine, vei găsi bine! Vedem azi cum nu întotdeauna facerea de bine are ca rod recunoașterea și respectul. Cumsecădenia a ajuns o floare rară, dar, chiar și atunci când o mai întâlnim, nu mai are mireasma de odinioară. De ce? Din cauză că nu am udat-o și plivit-o la timp, având alte priorități și alte ținte. Astfel, a devenit palidă, ofilindu-se sub ochii noștri.

Din practică știm că răul se ține scai de noi. Cum se ivește răul? Care e proveniența lui? Vedem limpede că atunci când semănăm doar grâu ne așteptăm să răsară ce am semănat! Dar de ce, oare, în lanul dat în pârgă găsim împreună cu spicele de grâu și neghină!? Cine a semănat-o? Lucrurile sunt întoarse pe dos pentru că firescul este obnubilat cu premeditare și metodă.

Sesizăm, chiar și în lumea creatorilor, o accentuare a recurgerii la dublu standard. Unor corifei, nu știu de ce, li se pare că doar cei din rândul întâi al corului sau orchestrei sunt îndrituiți să primească prețuirea! Ceilalți sunt și ei, acolo, glăsuitoari sau gorniști, de cele mai multe ori, doar pentru că au ajuns să facă parte din orchestră sau cor... Asemenea abordări și comportamente, atinse doar tangențial de principiile deontologiei, alimentează rodul stricăciunii. Oricât s-ar strădui sau ar fi sprijinită ciuboțica-cucului să ajungă salcâm sau rochița-rândunicii să devină floarea-soarelui, niciodată nu va fi posibil, chiar dacă, pe moment, ni se flutură niște analogii... Comportamentul, atitudinea și răspunsul fiecăruia vor influența modul în care percepem existența fericită sau tristă, deznădăjduită sau plină de speranță.

Există atât de multe „lucruri bune” care par să nu aibă nicio consecință morală directă, așa că părerea personală are adesea câștig de cauză. Motivul disputei pare mai puțin important decât relația în sine. Și, deseori, când presiunea este suficient de puternică, se iau în considerare anumite ajustări sau chiar se schimbă unele reguli doar pentru ca apele să se liniștească puțin. Se poate ca, în viața de zi cu zi, să ne intersectăm cu oameni care fac lucrurile într-un fel diferit față de noi. Sunt mai multe moduri acceptabile de a executa anumite activități și deseori aceste diferențe sunt nesemnificative. Cum tăiem lemne pentru foc, cum amenajăm o cameră sau cum punem straturile în grădină sunt fapte de mică importanță. Un anume mod ne pare mai ușor, altul mai eficient, dar există și un mod în care ne place să construim. Fiecare are o cale proprie de a face lucrurile, aceasta nu este greșită, din moment ce tiparele noastre de gândire sunt diferite și de multe ori rezultatul obținut este același. În astfel de situații, important este să acceptăm și părerea celorlalți, în loc să insistăm ca lucrurile să se facă în stilul nostru, deoarece doar așa putem coopera mai eficient. Dacă fiecare dintre noi ține să-și îndeplinească proiectul doar în felul lui, probabil că vom ajunge să ne confruntăm cu o problemă mult mai mare decât cea reprezentată de alegerea, fie a unui mod mai dificil de a vedea lucrurile, fie a unui mod mai puțin ideal. Această disponibilitate de a ne supune unul altuia, atunci când părerile noastre diferă, este o virtute pe care trebuie să ne dăm toate silințele să o avem.

Înainte de căderea cortinei

Ca și romanul *Ravelstein* al lui *Saul Bellow*, convorbirile lui *Norman Manea* cu marele prozator american, laureat al Premiului Nobel, puse sub titlul mai mult decât sugestiv *Înainte de despărțirii*, s-au produs la crepusculul celui ce a scris *Darul lui Humboldt*. Este un dialog în patru timpi ce are loc, așa-zicând, la vârf. Se confruntă, se completează reciproc doi scriitori din generații diferite, fiecare cu destinul său, doi intelectuali de seamă, două conștiințe. Am recitat cartea cu o privire mai detașată decât atunci când a apărut și când mă aflam sub impresia ultimului roman al lui Saul Bellow, al cărui personaj principal, *Radu Griesescu*, este de fapt un portret pretins a fi schițat după natură, dar fals și oarecum denigrator, al lui *Mircea Eliade*.

Temele, dacă le pot numi astfel, abordate în cele patru convorbiri sunt diverse. Nu lipsește cea a evreității văzută în contexte și din perspective diferite: istorice, geografice, psihologice, chiar psihanalitice sau culturale (un exemplu: condiția limbii idiș). Mărturisirile, evocările sunt nu o dată tulburătoare. Povestea familiei lui Saul Bellow este de un dramatism care îi conferă și o anumită valoare simbolică. Părinții – Abraham și Liza – emigrează în 1913 din Rusia, unde „au fost fericiți împreună”. Tatăl părăsește imperiul Sankt Petersburg, care după patru ani avea să treacă prin focul Revoluției, luând cu el ziare rusești „în alfabeta rusesc, tipărite pe hârtie verde”, pe care apoi le va păstra încuiate într-un birou, ca pe niște trofee „misterioase” din lumea pe care o părăsise. Pe continentul american, familia Bellow duce o viață grea, încât – relatează acum octogenarul Saul – „mama ne povestea cum căzuse din rai”. O femeie frumoasă care nu s-a adaptat niciodată la mediul și modul de viață din Lumea Nouă, rămânându-i să trăiască numai cu nădejdea că totul va fi recuperat de copiii săi. Ceva, dacă nu cea mai mare parte, din sufletul și din visurile sale rămăsese pentru totdeauna în Rusia, de unde nu mai primea decât scrisori ce îi întrețineau nostalgia.

Sunt experiențe existențiale emblematiche privind destinul zbuciumat, tragic, unic al unui popor cu o istorie de multe milenii. Aș face aici, fiindcă Saul Bellow a evocat nostalgia mamei sale, ceea ce numai aparent e o digresiune. Nimeni, în afară de ruși firește, nu a comunicat vreodată atât de profund cu abisul și imprezibilul suflet rusesc, cu arta și literatură rusă, precum evreii. Evreii ruși au dus peste tot unde i-au purtat vânturile nemiloase ale istoriei mesajul mării arte, al mării literaturi și culturi ruse, pe care trăit, le-au înțeles, le-au tălmăcit, analizându-le și chiar reînțemeindu-le miturile. Citesc acum biografia *Dostoievski* a lui Henri Troyat, o capodoperă a genului, apărută recent la Editura Polirom, și aflu că despre genialul scriitor rus, un antisemit vehement, despre opera sa au scris cu mai ales criticii, istoricii literari, filozofii evrei. Asta mai știam. Dar nu știam că dintre toți exegeții, analiștii, biografii lui Dostoievski, al căror număr este aproape incomensurabil, nu mai puțin de circa 80 la sută sunt evrei. Norman Manea aduce în discuție problema limbii idiș (care se predă și astăzi la Harvard) vorbită de evreii din generația părinților scriitorului american. O vede ca expresia unui „anume tip de sensibilitate”. La rândul său, creatorul lui *Saul Bellow* constată cu mâhnire: „Este o mare pierdere. O combinație de sensibilitate rusească și evreiască, zic eu. Evreii prețuiau foarte mult emotivitatea rușilor. Atât timp cât ea nu se transformă în crimă... Aveau un anumit simț al muzicii. Și apoi, rușii erau cei cu care negociau zilnic. Știau multe despre ei”.

După ce la o vârstă fragedă citește marele scriitor american citește *Noul Testament*, care l-a „emoționat enorm”, apoi, atins de frisonul revoluționar, se numără printre cei ce iau cunoștință de *Istoria Revoluției* a lui Troțki (un evreu care își nega evreitatea), o carte care, relatează el – „a avut o mare influență în unele orașe americane, iar Chicago (unde Bellow și familia sa au locuit – *nota mea*) a fost unul dintre ele”. Împotriva voinței tatălui său îl citește și pe Lenin, ceea ce „crea conflicte în casă”. Deosebit de interesante mi s-au părut amintirile privind atmosfera culturală și politică din America deceniului al treilea al secolului trecut: „Mulți evrei ruși din Statele Unite, fie din

motive sentimentale, fie din oportunism, chiar dacă nu erau radicali de fapt, au profitat de fascinația pentru marxismul revoluționar din Rusia, pentru că aducea Rusia pe prima pagină a ziarelor. Ei aveau un trecut acolo, deveneau un fel de autoritate în domeniu, ceea ce altminteri n-ar fi avut cum să se întâmple./ Tata mi-a interzis toate acestea. Când am adus acasă musafiri, mai ales oameni care veneau din Uniunea Sovietică, tineri americani care lucraseră câte ceva pe acolo, i-a făcut să se simtă foarte prost. <<Habar n-aveți de Rusia. Habar n-aveți ce se întâmplă acolo, de fapt>>. Avea dreptate. Dar eu mă simteam rușinat că e atât de reacionar”. Mai mult, foarte tânărul Saul Bellow pleacă în Mexic, împreună cu un prieten, pentru a-l cunoaște direct și a discuta cu Lev Troțki. Plătește călătoria cu banii de pe o asigurare (500 de dolari) lăsați de mama sa care murise răpusă de cancer. Ajunși acasă la marele ideolog al Revoluției, unde se dau drept ziariști, li se spune că Troțki este la spital: „Am cerut să-l vedem pe Troțki (la spital – *nota mea*). Cineva ne-a deschis o ușă: <<Uite-l înăuntru>>. Am intrat și l-am văzut. Tocmai murise. Fusesse asasinat chiar în acea dimineață. Era acoperit de sânge și bandaje însângerate, avea sânge încheșat în barba albă”.

Deși locuința lui Troțki era o adevărată cazemată, în ea a putut pătrunde totuși un individ care l-a măcelărit cu o toporișcă pe liderul Revoluției bolșevice.

Norman Manea îi reamintește lui Saul Bellow că, după război, în perioada când se afla la Paris, se referea la *Céline* și *Sartre*, „în termeni similari”, doi scriitori pe care citindu-i îi venea să-i ucidă, și îl întreabă: „Ce termen de comparație există între ei?”. Răspunsul merită toată atenția: „Céline este o enigmă pentru toți romancierii, după cum știu... Un scriitor superb. Din punct de vedere uman, e imposibil. Ai spune că e vorba de nihilism, dar un nihilism la puterea *n*. Nu-i un nihilism oarecare. Faptul că Céline a abordat problema evreiască așa cum a făcut-o în perioada Holocaustului și după aceea... O joacă și o prostie. Nu avea cum să creadă ce spunea. Altfel, cum ar fi putut să aibă acel rafinament al spiritului care să-i permită să scrie acele romane extraordinare? Céline a reprezentat o șaradă neplăcută pentru noi. Nu am putut niciodată să înțeleg cum se face că o mulțime de evrei s-au alăturat cu tot sufletul și buna-credință susținătorilor lui. Mă certam mereu pe subiectul acesta. Spuneau: <<A fost un artist extraordinar, prin urmare trebuie să-i iertăm totul...>>. Ce să zic! Am auzit argumentul ăsta și în legătură cu Wagner de mi-a ajuns, nu aveam deloc de gând să-l mai aud o dată. Pentru Sartre am un alt soi de exasperare, bineînțeles”.

Dialogurile din volumul *Înainte de despărțirii. Convorbire cu Saul Bellow* te captivează, te implică, te bucură, te întristează. Unul dintre mesaje este că omenirea nu a evoluat și nu evoluează spre un orizont fericit. Dincolo de aparențe, condiția tragică a existenței umane nu dă semne de ameliorare, deși Saul Bellow mărturisește că a ignorat existențialismul. Trăim într-o lume în care teama, singurătatea, lipsa de comunicare se accentuează. Norman Manea îi mai aduce aminte lui Saul Bellow: „Ai spus că discursul public, neînsoțit de dezbatere, devine o corupere a libertății cuvântului. Acest subiect pare acut astăzi”. Observațiile scriitorului american sunt, și ele, acute: „Există multe subiecte care nu mai pot fi discutate deschis. Pentru că prea multe depind de ele. Securitatea publică, de pildă. Nu mai poți fi complet sincer”. Chestionat de Norman Manea – „Când au început să simtă oamenii, chiar și scriitorii și intelectualii, că trebuie să-și pună lacăt la gură?”, Saul Bellow răspunde strecurându-ne în suflet o undă de neliniștită și de teamă: „Nu știu exact când. Ca să spun drept, nu vreau să vorbesc în public despre asta, din motive evidente”. Trist, dar adevărat. Avea dreptate *Marin Preda*: „Există puțini scriitori care să presimtă marile seisme imediate care îi așteaptă pe oameni. Când sunt, istoria ne spune urmă că ei le-ar fi pregătit prin opere”. Saul Bellow a simțit și a intuit bine. El este printre acei puțini la care se referea cel mai mare prozator român postbelic.

Viață nouă, năravuri vechi

În decursul istoriei, din când în când, nu că așa ar fi normal (ci doar pentru că unora li se pare că a reforma sau a reformula, în sensul de a se reinventa, de a începe ceva nou cu orice preț este o cale de a ajunge acolo sus) apar înși fie din aceeași generație, fie din generații diferite, care doresc altceva decât cursul firesc sau nefiresc al lucrurilor, dar mai ales cu gândul vizibil de a nu scăpa controlul asupra unei minime puteri pe care au pus mîna.

Pe primul loc acum sunt bățăliile, unele renăscute, altele născute abia dintr-o placentă noroioasă a prezentului, pe plan religios în arealul larg al creștinismului. Când a înviat Isus Hristos, conform unui singur calendar, și anume în prima duminică cu lună plină după echinocțiul de primăvară, s-a întâmplat să fie *Pesah*, sărbătoarea ieșirii evreilor de sub robia din Egipt. Săptămîna Patimilor, finalizată cu răstignirea și învierea lui Isus Hristos, s-a sărbătorit de creștini în chinurile știute ale apostolilor și a celor care credeau în Noul Mesia. Această sărbătoare se ținea în prima duminică cu lună plină după echinocțiul de primăvară. Sinodul de la Niceea din 325 a stabilit pentru todeauna această perioadă și metodă de calculare a căderii calendaristice a Paștelui, a celui Paște în noaptea căruia, dintre simbătă și duminică, a înviat Isus Hristos. Așa a mers pînă la începutul mileniului doi. Faptul că marea schismă din 1054 a împărțit creștinismul în două, în ortodocși și cataloci, a făcut ca mințile strălucite ale clericilor să vadă astfel două învieri și nu una. De regulă se întâmplă ca acestea să fie la o săptămîină distanță, întîi învierea catolică și apoi cea ortodoxă. Dar ce te faci cînd se întâmplă să cadă la mai mult de o lună distanță, cum se va întâmpla la anul, cînd Paștele catolic pică pe 31 martie (!), iar cel ortodox, pe 5 mai (!). Cine încalcă regula sinodului de la Niceea? Oare prima lună plină după 21 martie o fi pe 31 martie sau pe 5 mai? Aici cred că trebuie convenit pe viitor, în funcție de calendarele iulian și gregorian, ori în funcție de cel vechi, după care au stabilit participanții din 325 la Niceea să fie. Greu de lăsat garda jos de nici o parte aflată în dispută. Oricum, la mijloc sunt evident greșeli umane, pe care nimeni nu vrea să și le asume, așa cum nimeni nu vrea să le mai repare. Poate că doar parusia, a doua venire a lui Isus pe pămînt, va lumina această încurcătură, că se pare că doar El și Tatăl Ceresc să știe cu adevărat acest lucru.

Un alt aspect al schimbărilor istorice ține de păstrarea năravurilor vechi în rîndul lumii noi, ivite după multe sacrificii din partea unora, care și-au pierdut viețile întru obținerea noului, și a altora care au profitat de pe urma celor care s-au sacrificat cu adevărat. Și cea mai recentă schimbare de acest fel, în ceea ce ne privește pe noi, românii, este cea din decembrie 1989 de la noi. Atunci, printr-o asumare a riscurilor din partea unora, s-a obținut libertatea, condiție necesară nașterii democrației atît de dorită. Cei care și-au pierdut viața au lăsat durere doar în rîndul celor apropiați, cei care au scăpat din înclășare cu viață, fie prin eliberare din beciurile securității, fie că le-a trecut glonțul securist pe la ureche, prin abilitate și legi noi s-au bucurat ei și cei apropiați de victoria obținută. Orientarea în teren și în timp – doar în treizeci și trei de ani – i-a aranjat bine pe aproape toți într-un destin sigur, confortabil, uitînd de reformele necesare. Unii au rîvnit la putere, alți la funcții legate de putere, de ceea ce însemna pîinea și cuțitul. Așa s-a gîndit și așa a fost firesc să fie. Numai că, așa cum știm, o revoluție înseamnă cu adevărat să elimini toate apucăturile lumii vechi, absolut toate, nu numai osul, ci și cîinii, și să pui în loc acele idealuri la care a visat tot omul cînd a fost asuprit și apoi atunci cînd s-a văzut liber. Or nu a fost deloc așa. Comuniștii au furat de la început votul celor care au cîștigat alegerile în libertate de după război, apoi au schinguit, întemnițat, ucis, pentru a-și pava calea cu dalele unei liniști totale, în spatele căreia s-a fure ceea ce era al întregului popor, adică să le ofere doar celor patru milioane de comuniști o cît de cîtă siguranță, să le asigure membrilor familiilor lor condițiile de viață bună, acoliților, iar celorlalți să la pună în față foamea, frigul, disperarea. Ce au făcut victorioșii revoluției din decembrie? Unii. Și-au ocupat cu tenacitate și imediat locurile din care au fost izgoniți comuniștii, au creat apoi impresia de totală democrație, în care tot omul are dreptul să aspire la o viață mai bună, apoi încetul cu încetul și-au creat clase sociale dinastice, în care familia, nepoții, acoliții astfel s-au racordat la principalele surse de venit, sigure, cele ale banului public. Și așa s-au văzut bogați peste noapte, îmbuibăți, privind chiorîș la cei care au rămas în urmă, trăgîndu-și traiul de pe o zi pe alta, adică acei înși care mîine vor dori schimbarea.

Așa se pot vedea acum năravurile vechi, ale lumii pe care au eradicat-o, în traiul lumii pe care și-au construit-o doar pentru ei. De la cei mai mari pînă la cei mai mici funcționari ori ocupanți de posturi sigure și-au creat astfel, prin grila revoluționară, locuri în care și-au adus la masa plină cu bucate toate neamurile, nelăsînd nici o firimitură și celorlalți, care nu au avut șansa să accedă pe urmele singelui lăsat de cei care s-au sacrificat cu adevărat ca năravurile vechi să dispară pentru totdeauna. Priviți în jurul vostru și veți vedea astfel de profitori care și-au umplut pieptul de decorații, pereții cu tot felul de diplome de excelență, de titluri de revoluționari, care în realitate nu au schimbat cu nimic din comportamentul profitorilor fostului regim, ci și-au perfecționat acele năravuri pînă la blindajul total al nesimțirii. Mici dinastii de profitori peste tot, în albia de sărăcie și suferință a celorlalți din jur. Viață nouă plină de năravuri vechi, pentru că altfel de comportament social nu au avut de la cine să învețe, decît de la vajnicii înaintași comuniști pe care i-au înlocuit cu succes!

Cristina SCARLAT

Liviu Ioan Stoiciu, *Luare aminte*¹

POETII CA TORTELE

Sunt poeți născuți supărați, poeți cărora crucea, deși nu mai grea decât a altora, li se pare corvoadă, zăbrea între lume și cer, sarcofag între respirație și soare. Curcubeul, în loc de panglică de culoare salutând două lumi, le e ca funia spânzuratului, declin al speranței. Noapte.

Sunt poeți născuți mofturoși. Poeți care își asumă o mască sau măști pe care le jonglează repetitiv sau în diverse decade ale vieții, pentru a stoarce din ele limfa miraculoasă pe care nu orice muritor de rând o poartă în sânge.

Sunt poeți supărați. Cum sunt poeți flecari. Poeți gălăgioși. Poeți care se cred poeți, dar nu sunt.

Poeții nu se fac, se nasc așa.

Sunt poeți gravi. Poeți cinstiți cu ei înșiși, care ex-cavează în mărul și-n coca existențială originare, mes-tecând în creuzetul respirației de zi cu zi înțeleșurile. Răsucindu-le pe toate fețele, răstălmăcindu-le, căutând în ele seve noi, răspunsuri noi, zori noi, speranță. Poeți care-și poartă propria mască: pielea-cruce în care învață, repetat, să respire. Ca un copil care, lăsat în va-luri, învață, instinctiv, primele lecții de supraviețuire.

Și, indiferent de statutul și de structura lor, toți poeții așteaptă. Ceva. Scrisul e un troc, o formă de tre-cere, o arcă, o punte de legătură între ei și ei înșiși, între ei și lume. O așteptare. O rugăciune. Litanie.

ASTEPTÂND CEVA

Liviu Ioan Stoiciu, cel din ultimul volum, *Luare aminte*, grav, așteaptă și el: „(...) Eu aștept / din copilărie un sunet, o undă radio, nu știu exact ce, ceva / nemai-pomenit, fundamental, din cosmos, / care să mă schimbe radical, dar nu vine. Poate a venit și / a trecut și nu l-ai recunoscut, / sau nu te-a impresionat cum spe-rai tu. Astfel // și-a mai ratat o zi: contemplând. N-a ieșit din casă, / dar și-a închipuit că a ieșit, și nu singur (...)” („Și-a mai ratat o zi”, p. 16). Precum copiii care învață instinctiv să respire, poeții corecți cu ei înșiși, gravi cu toată fibra ființei lor, scrijelesc în sarcofagul existențial după *ceva*-ul cheie, dezlegare și dezrobire de cămașa propriei existențe. Scrisul e o terapie cu răsuciri mira-culoase.

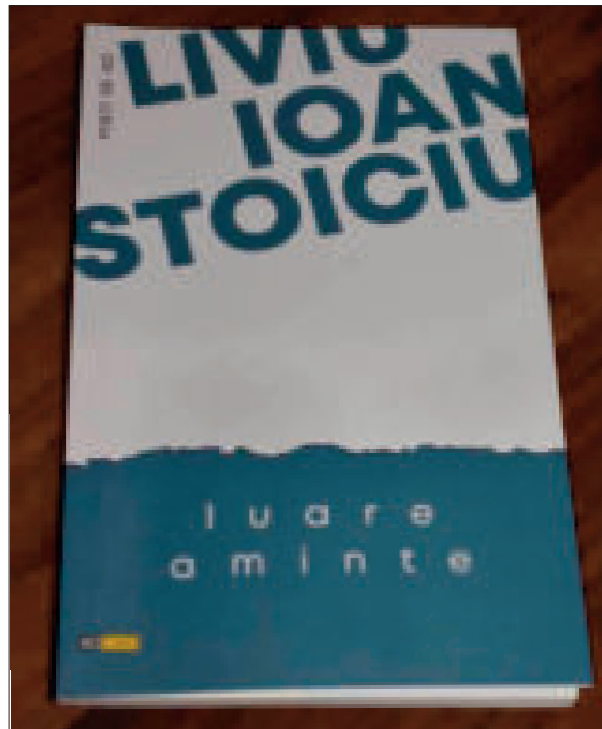
ÎNTRU VERDE-PLUS ȘI VERDE-MINUS, ZERO. INFINIT?

Lubirea, cea care ar trebui să fie soluția a toate, așezarea firească a toatelor existenței în căușul optim, cea care limpezește, așază, vindecă, alină, învață ritmul respirației existențiale corect, pare că, în grila lui Liviu Ioan Stoiciu, jonglează între alte repere, altcumva, ana-poda. Puținătatea ființei, sărăcirea ei prin ruinările suc-cesive, prăpăstiile și hăurile dinăuntru ființei îndră-gostite sunt obstacole. Ființa îndrăgostită, bântuită de umbrele vechilor ruine, în-fricată, nu are puterea să lase iubirea nouă, verde, vie, să-și împlinească menirea. Frica de ruinările repetitive care s-au încolăcit de-a lun-gul existenței, precum inelele copacilor care le trădează vârsta, anulează finalul firesc, împlinirea, rotunjirea, completarea ființei îndrăgostite cu oglindirea în cealaltă ființă, la răndu-i îndrăgostită: „Depărtați de așternutul morții, atotprezent. Ce / ții ascuns în mână dreaptă? Inima ta. Ticăloasa mea inimă? / După atâta dragoste pierdută, ea, înveșmântată / în sinele lui, și el, în-veșmântat în / sinele ei au înverzit. Nu mai pot fi deosebiți de brazii / din incinta Mănăstirii Putna. Stau / zeci de minute nemișcați, fiecare în gândul celui alt, / întorși cu fața spre răsărit, rugându-se / deznădăduiți. Ține-i, Doamne, împreună, că-s îndrăgostiți, / fă-i să se hrănească unul din altul, ca pe niște / străini. Înnoiește-i pe dinăuntru...// Ea, verde- plus, rămasă așa în mintea lui. El, verde-minus, / rămas așa în mintea ei (...)” („Verde-animal”, p. 24). Sau anularea din start a spe-ranței: „În bătaia vântului, ce-a ajuns! Păzitor de duhuri rele. Are / mare putere asupra A-lui-din-baltă. E / îndră-gostit (...) / hai să-ți vezi de aproape disperarea, / iubi-rea e făcută pentru cei vrednici de laudă!” („Îndrăgostit”, p. 15).

PUȚINĂTATEA FIINȚEI

Târâind / plimbând crucea de-a lungul decade-lor vieții, ispitind destinații care par să prindă contur pentru ca apoi să se destrame, poetul e conștient de puținătatea propriei ființe, de ușurătatea cu care, de în-dată ce se „restabilește liniștea în suflet”, uită de încrân-cenările sisifice, de „mofturile” – bolovani care-i rosto-golesc respirația de pe-o stare pe alta. Repetă, ciclic – dar nu cu fățărnicie, ci cât se poate de natural, proprie fiindu-i structurii sale poetice lejeritatea trecerii de pe-o stare pe alta, simțind și conștientizând, cu aceeași in-tensitate, și urcușul interior sisific, și schimbarea macazului de stări atunci când simte din nou gustul liniștii: „Nu te întorci niciodată același: ajuns în pragul / istovirii, te scufunzi în tine și / ieși la suprafață, te spe-rii. Tu ești? Bântuit de ruină: e / vorba într-adevăr de

propria // mea ruină? (...) Nu te întorci niciodată / același, te resorbi. E ceva între ispită și refuz. În / virtu-tea continuității, ce leagă toate / lucrurile. Te întorci // în pustiul interior / Lănțezești, ești în dezechilibru (...) // tu, cel ce te risipești în patru zări și nu te mai / rea-duni același, de îndată / ce ți se restabilește liniștea în suflet.” („Bântuit de ruină”, p. 27). Și, în ciuda ciclicității, între verdele-plus și verdele-minus care se adaugă în lanțul de verigi al existenței, poetul pare să incline spre minus. Gustul ingenuncherilor succesive e mai puternic decât cel al liniștirilor. Și ele, neîndoielnic, succesive. Fondul amprentat de rotirea primelor nu mai poate, însă, răsfrânge, nu cu asupra de măsură, dar nici măcar cu dreaptă măsură, verdele crud, verdele – plus al în-noirii, al primenirii: „De fapt, sunt tot eu. Hât în sus, hât în jos, nu-i / mai încape capul. Târâie după el pe alele o cămașă de / pijama pătată de sânge, legată cu sfoară – *îmi târâi / sufletul scos, e o cârpă murdară*, / îmi zice el, fără să-l fi întrebat: oprit în dreptul băncii / pe care stau. Întru în mintea lui. Dau din / cap, îmi e milă de el, că e încă tânăr. Prefer să privesc / în gol. Îmi amintesc încet, încet că / ar trebui să-mi fie milă numai de mine...Legat

de stările schimbătoare ale planetei. Și de o anumită trăire. E o zi frumoasă, cu soare, regret / că mă complac atâta cu mofturile mele din cap și nu pot / să mă bucur (...)” („Mofturi”, p. 30). Poetul e o clepsidră măsurând fir cu fir fiecare bob de nisip. Trecerea lasă urme, însă, altfel decât în muritorul de rând. Coaja rănilor, deși tre-cute, păstrează, ca jarul ascuns, vechile dureri. Neuita-rea lor, prin revizitare, îl țin pe poet prizonier propriilor mofturi și rătăcirii. „Mofturos” – metafizic – poetul își refuză, repetitiv, reciclarea.

RECICLAREA REFUZATĂ A FIINȚEI

În textele întregului volum apar borne constante, soluții de reciclare și primenire a ființei, care funcționează / lucrează în plan spiritual mai ales în cazul celor cu tumultuoasă existență interioară. Auto-rul le inserează în texte ca pe un fel de timbre pe epis-tolele prin care se autoexpediază lumii. *Dumnezeu, Maica Domnului, biserică, mănăstiri, preotul Ciprian* – sunt repere – borne care-l trădează, însă, pe autor: în ciuda insistenței în credința-i în ruina-i definitivă, în complacerea în starea-i de trecere fără întoarcere, se în-trezăresc izbucniri (chiar dacă palide) *înăbușite*, e drept, spre firesc. „Doamne, m-am rugat la șapte bise-rici: limpezește-mă! Nu pe mine, ci pe mine / de mâine în-cepând, / cu mine: nu-mi mai folosesc la nimic. Îmi înăbuș avântul. / Iartă-mi rătăcirea. Cât voi mai avea în nări / mirosul de fân abia cosit, va fi bine. Păcat că nu pot să / înfloresc, asemenea buruienilor rosate, păcat / că mai țin umbră pământului (...) / Limpezește-mă (...)” („Nu mă pot înfrâna”, p. 29). Autocondamnarea pare definitivă, accentuată și de implacabilul

FUGIT IRREPARABIL...

Pare că totul e fără sare, fără sens. Să fie, oare, totul, un

HAVEL HAVALIM HAKOL HAVEL?

Tocmai scrisul și spovedania prin scris anulează spusa ecleziastică: „Parcă toți trăiesc, numai el moare – îi arată cu degetul / la obraz celui din oglinda sticlei, oprit în / fața vitrinei cu antichități, rămâne în urmă vreo mărturie / că și el a trecut pe-aici? De parcă ar avea vreo importanță (...)” („Trece”, p. 79).

NĂSCUT SUPĂRAT

Poți scrie ca și când ai fi fără repere, fără înfrâ-nare a gândului, fără rădăcină în azi. Conduc fiind de tu-mutul gândurilor, de *mofturile* lor. Așa vrea să creadă și Liviu Ioan Stoiciu că se livrează cititorului. Regăsim în textele poetului o constanță a scrijelirii în nefiresc, căci nimic nu e fără rost în lume, niciun gând, niciun fir de nisip. Poetului, însă, îi place să scrijelească în crusta veche a rănilor, refuzând înaintarea -firească- în vinde-care. E mereu „Supărat, trezit supărat și azi. Mai exact, născut / supărat, cei asemenea mie ar trebui izolați... Eu trăiesc / dintotdeauna izolat, în fiecare zi mă / în-treb: încotro? Ce fac eu cu mine? Ce mai caut pe / aici? N-am nici un rost, sunt un intrus...(...)” („Ce mai caut”, p. 94). Dar poetului îi scapă, repetat, din vedere că ni-meni nu se naște în zodia nimicului! Își asumă o mască a călătorului în derivă, o autoizolare. Și totuși, nu există – (nimeni) - fără – de – rost! Și, așteptând *Ceva* – ul, poe-tul deja se dezice și evadează din lumea sa („Și-a mai ratat o zi”, p. 16). Da, e adevărat, durerile, facerile și des-facerile metafizice, însă, pot fi mult răvășitoare, mult mai dureroase decât rănilor carni. Și ele nu sunt, din pă-cate, măști jonglate în exerciții poetice, ci cămăși cât se poate de vibrant vii înfășând toate întrebările, *mofturile* și contra(di)cțiile ființei poetului Liviu Ioan Stoiciu.

ZODIA NIMICULUI. CIOARA LUI STOICIU. COR-BUL LUI POE

Ne putem naște în zodia vântului, ne putem naște în zodia plânsului, a ploii, a frigului, dar nu a ni-micului! Dacă am tranșa / muta discuția doar înspre teologal, universul de sensuri generat de textele poetu-lui ar clama alte chei de lectură. Autorul se complac (cel puțin textual) în cămașa artistului nemulțumit de sine însuși, care revizitează constant vechi răni (meta-fizice), pe care nu și le lasă vindecării, fiindcă le împro-spătează, revizitându-le, coaja: „*Care-i treaba?* / Am pierdut războiul cu mine, trăiesc în derivă, nu / mai înțeleg nimic, de ce am ajuns / bătaia mea de joc? Te-ai întors iar din pustiul cel mai / dinăuntru, asta e. Privesc // lung la cioara de pe vârful turlei, la Mănăstirea / Cer-nica, ea cârâie așa urât? (...)” („În bibliotecă”, p. 95). Zodia nimicului? Cu siguranță, *nevermore*! E o poezie densă, grea, care-și acaparează cititorul nu atât în lumea ei de sensuri, cât în cea a subînțeleșurilor pe care le pre-supune, precum cămășile succesive dintr-o ceapă coaptă, parfumată.

BIJUTIER CU NORMĂ ÎNTREAGĂ

Statuarea textelor în ramă, așa cum a gândit-o poetul, pare o neglijență calculată. Ca tăierea stângace a diamantului în mâinile unui bijutier începător, a căru-i stângăcie nu știrbește, însă, esența pietrei și valoarea ei. Liviu Ioan Stoiciu e, fără îndoială, un bijutier cu normă întreagă, care știe foarte bine unde să taie. Șlefuirea aparent neșlefuită a textelor – sincoparea, ru-perea cuvintelor din enunț și dispunerea lor într-o for-mulă care forțează lectura, pauze pe care cititorul simte că ar merge altcumva sau nu ar merge acolo unde le pune autorul generează o relație specială cu acesta, pro-vocat și astfel. Respirația lecturii tăiată, atenția mutată de pe mesaj sunt indicii cum că poetul s-ar vrea a fi doar cu sine însuși, că universul lui ar fi perfect claustrat, într-un monolog care și-ar exclude cititorul. Or tocmai prin aceasta cititorului îi e lansată provocarea pescuirii sensului în ape adânci, cu rotocoale de valuri tulburate de pietrele realului la vedere, să dezvelească trupul cepei de cămășile succesive. Întâlnind, astfel, prin lec-tură, o lume de zvârcoliri și de pseudo-monologuri ten-sionate, aparținătoare unui autor de calibru neîndo-ielnic: „Mai știi ceva de tine? Ceva, ceva mai știu, m-am întâlnit / cu mine acum o săptămână, mă îndreptam / spre fântână, m-am întrebat ce mai fac și mi-am răspuns / bine, nu arătam rău, la prima vedere, la / suprafață, dar... Mai mult nu mai știu, că nu m-am întrebat, / eram cam supărat, cam trist, cam dus cu / boii de acasă...Na, și tu, normal că nu-ți era bine, dacă tu / te simți rău și acum, nu te-a dezlegat / îngerul, ce-i? (...)” („Te simți rău”, p. 80).

LUARE AMINTE!

Nu-l putem asigura pe autor decât că, evadând din pasta textelor sale, densă, grea, ne convingem, încă o dată, că zodia nimicului nu s-a născut încă și că scrisul rămâne, fără îndoială, o formă miraculoasă de trecere, de sanare, de uneltire (taumaturgică) între eu și lume, un troc, psalmodiare. Litanie. Dar că, da, durerile facerii, desfacerii și zvâcnetul contorsionărilor metafizice pot fi cu mult mai adânci și mai usturătoare decât rănilor carni. Și / dar, pentru asta, au apărut Rugăciunea și Poezia. Poezia ca rugăciune.

¹ Liviu Ioan Stoiciu, *Luare aminte*, Grupul Editorial Rocart, 2022.

Dan Bogdan HANU

Poesis

Locul unde ne retragem

Poezia începe odată cu inexplicabilul

petalele unei flori strivite norii caută să păstreze ceva din noblețea nopții
e doar o străveche imitație
ca de fiecare data când se pleacă de la premise false

în curtea spitalului toate corpurile de iluminat sînt aprinse
înăuntru halatele nu mai luminează demult
nu mai sînt ore de vizită cei cîțiva cîini bătrîni au înțeles și așteaptă

e o torpoare a zorilor ca o regiune necunoscută a inimii
parfumul femeilor grăbite ocupă în forță locurile de muncă
mrejele unor amintiri mocnite cei rămași în urmă le spun constelații

fiecare zi o altă nuanță a exilului
depinde de cod și numărul zăbrelelor alocate
de cum lumina silabisește frunză cu frunză coroanele arborilor

cel mai greu e să fim recunoscuți în viață fiind
data morții noastre nu e niciodată sigură
sigur e doar drumul spre o țintă izbitor asemănătoare punctului de plecare

poemele ne putrezesc pe limbă
de aceea tăcerea seamănă într-atît cu saliva
și nu cu un paragraf din memoria lui Dumnezeu

memoria noastră e amintirea unui îndepărtat psihopomp
cuvintele ei au gustul pămîntului fără patrie
spațiile dezafectate ne sînt vitale

aici nu ne-ar împiedica nimic să lucrăm
dar nimeni nu ne poate șterge din minte un adevăr elementar –
capetele celor ce aruncă zarurile se vor rostogoli primele

ca arborii de o parte și de cealaltă a unei străzi privite înainte s-o traversezi
le-am văzut anii înșiruiți pînă în pragul acelei nopți
cînd toate candelabrele și felinarele amuțesc

fără vîrstă mersul pe ape l-am învățat de la cei în vîrstă
umerii lor au fost punțile în cîmp deschis au fost paratrăsnete
aura lupului de stepă a rămas neatinsă

niciodată nu distingem la timp verigile totului
totul ar trebui revăzut cu încetinitorul dar nimeni nu filmează
cu ochii înfipti în același gol ne rugăm să se repete – ecoul

i-am găsit rătăcind printre dărîmăturile unui mare oraș netrecut pe hartă
nu-și puteau explica ce li se întîmplă dar eu cred că aceea era fericire
așa că i-am lăsat să citească mai departe

(4.05.2023)

Cinematica vidului

pînă la urmă e aceeași defensivă anamnetică în rafale
locul unde ne retragem cînd vechile case se fac tot mai mici și devin surse
oficiale
cînd acceleratoarele se instalează în adn
iar mușuroaiele de deșeuri arată că bufonii proteici au sosit
umăr lîngă umăr vor crește în număr
peretele peste care dăm bîjbîind spre acel acasă încețoșat
recunoscut după aceleași asperități
ca și cum ar mai exista rămășițe de timp
ca și cum timpul mai lasă loc rămășițelor
ne-am numărat mereu printre cei care cred că mai au timp
pornind de la a crede că au tot timpul din lume
și nici măcar timpului nu i-a reușit să ne aibă
așchii în trupul său fără capăt nesimțitor am fost
am fi putut plînge am sîngerat doar

noi care în tăcerile prime am fost scribii hierografi
orbi pînă hăt departe
cînd apelul de seară împrășteie cenușa în priviri de ceară

aici dincoace de uși sînt toate orizonturile
și decad
scrise unul pe spatele celuilalt
cînd mergi doar aici se mai întîmplă
o faci cu grația imaterială a umbrei
spațiul e strîmt așa că timpul poate fi îndeajuns de lent
ca să atingi imperfecțiunea desăvîrșită
să te epuizezi și s-o iei de la capăt
un pas mai departe și textul va rămîne
o adresă la care nu mai locuiește nimeni

(4.05.2023)

AL. CISTELECAN

Leul din Sisești într-o nouă monografie

Nu-ncape vorbă că Vasile Lucaciu a fost printre personalitățile cele mai "accentuate" chiar și între personalitățile ardeleni – toate înflăcărâte și cu vocație de martiri - care au dus luptele de emancipare națională în secolul XIX. Temperamentos, poate chiar conflictual, viața lui are un epos mesianic limpede conturat, desfășurînd un avînt neobosit de luptător pentru drepturile naționale. Nu degeaba i s-au consacrat vreo 12 monografii (cam atîtea numără Adriana Zaharia în cea de-a XIII-a monografie pe care i-o consacră – *Dr. Vasile Lucaciu (1852-1922). Activitatea culturală și politică*, Editura "Solstițiu", Satu Mare, 2023 -, "cea mai amplă și documentată biografie a lui Vasile Lucaciu", după cum apreciază, în prefață, Simona Niccoară). La origine teză de doctorat, monografia Adrianei își depășește condiția, devenind "o parte consistentă din istoria elitei românești din secolul al XIX-lea și începutul secolului XX" și înscriindu-se în tipologia "unei istorii culturale", remarcă Simona Niccoară. Oricît de amplă (și e, într-adevăr, aproape 500 de pagini cu anexe în care sînt reproduse documente inedite sau rămase neluate în seamă), Adrianei i-au mai rămas destule lucruri pentru încă un volum, pe care l-promite în *Introducere*. Odată cu realizarea acestuia, ea va împlini un triptic "lucacian", dacă punem la socoteală și monografia dedicată acum doi ani fratelui mai mic al lui Vasile Lucaciu, Constantin (*Constantin Lucaciu. O figură istorică necunoscută*, Editura Solstițiu, 2021). Cine știe însă dacă se va opri aici, căci, odată pornită, cercetarea ei se ramifică pe toate ramurile familiale. Cîteva schițe sînt deja conturate, alcătuiind un peisaj de familie care s-a implicat profund în istorie. Evocările încep cu bunicul lui Vasile Lucaciu și continuă cu tatăl, mama, unchiul matern și frații acestuia (mai puține despre fratele mai mare, Alexandru, ofițer în armata austriacă). Vieți epice și ale acestora, mai aventuroasă cea a unchiului matern Alexis Toth (fratele episcopului de Eperjes, Nicolae Toth), trimis ca preot greco-catolic în America, dar refuzat de arhiepiscopul american, așa că Alexis trece la ortodoxia rusească, ducînd cu el și 17 parohii greco-catolice. Dintre frați, cel mai mic, Petre, inginer minier, și-a lăsat toată averea Academiei (vreo 15.000.000 de lei, bani buni în 1926). N-ar trebui trecut cu vederea nici fiul lui Vasile Lucaciu, Epaminonda. Dacă Adriana tot a deschis șantierul, nu vîd de ce l-ar închide cînd mai e încă destul de lucru.

Viața lui Vasile Lucaciu e tăiată de Adriana în acte bine delimitate, așa că ea curge, în monografie, într-o manieră dramatică echilibrată, cu actul culminant stabilit în procesul memorandiștilor. E și capitolul de vîrf al monografiei, nu doar al vieții lui Lucaciu, capitol în care procesul e "relatat" pe zile, iar consemnările de la proces sînt urmate de ecourile în presă, română și maghiară deopotrivă, și de alte ecouri și consecințe. Această manieră de lucru, în care faptele sînt urmate de ecourile stîrnite, e însoțită însă chiar de la început, din primul "act biografic", cel al profesoratului la Satu Mare și al conflictelor locale (dar nu doar), mai întîi cu Societatea "Szechenyi", angajată în campania de maghiarizare, apoi cu Consiliul orășenesc și, în fine, cu propriul episcop, Ioan Szabo. Acțiunilor de captură a intelectualilor români întreprinse de "Szechenyi", Vasile Lucaciu li se opune în termeni radicali: "Să li se spună odată curat și răspicat: 1. Că suntem români și voim a rămîne români" etc., și patetici: "Mai bine moarte decît deznaționalizare"! În aceeași luptă angajează și "Revista Catolică" pe care o înființează (în 1885) și, indirect, chiar și cele trei volume din *Instituțiuni filosofice*, pe care Adriana le prezintă într-o analiză descriptivă. Firește că obiectivele celor trei volume sînt mai ambițioase, Lucaciu vînd să îndrepte prin intermediul lor moravurile vremii, vîzînd el că spiritul tinerei generații "e corupt prin erorile veacului" iar "caracterele sunt vătămăte în rădăcina lor prin desfrînarea și libertinajul moravurilor". Totdeauna - și dintotdeauna - moravurile contemporane sînt decăzute primejdios.

Carierea de profesor de religie și de limba română (și odată cu ea existența catedrei ca atare) la Liceul regesc din Satu Mare se va încheia în urma conflictului cu Consiliul orășenesc, din care Lucaciu vrea să facă - îndreptățit de regula censului, după care acesta era constituit - parte. Consiliul refuză însă să admită în rîndurile sale o persoană "total contestabilă în privința loialității" față de "idealul de stat maghiar", așa că urmează un conflict deschis, în urma căruia Lucaciu se va alege cu parohia de Sisești.

Alungat, practic, din Satu Mare, dar nicide-

cum cumințit, Lucaciu ridică la Sisești "Biserica Sfintei Uniri a tuturor Românilor" (sfîntită în 1891) și se implică și mai activ în viața politică, devenind secretarul general al Partidului Național Român. Desele lui plecări pentru întruniri politice vor fi pretextul folosit pentru suspendarea lui din parohie de către episcopul Szabo (în urma reclamațiilor făcute de autorități). Constituția regatului maghiar încerca să limiteze activitatea preoților la orînduirea vieții spirituale a credincioșilor, dar nici o biserică nu s-a abținut de la activitatea politică. Paragraful constituțional era însă un pretext eficient pentru autorități în încercarea de a domoli avîntul politic al preoților români, așa încît pînă la urmă i-au forțat episcopului mîna. Va fi avut și episcopul argumentele sale, dar, la incitarea lui Lucaciu, presa românească a tăbărit pe el și l-a supus unui adevărat linșaj. "Pătrunși de indignațiune și de adîncă mîhnire" pentru suspendarea lui Lucaciu, gazetarii - sau colaboratorii lor, unii anonimi (și care erau probabil chiar Lucaciu) - îl acuză pe episcop de "trădare națională" și de "compromitere a instituțiunii noastre bisericești", un indignat mergînd chiar pînă la propuneri total inadecvate, ca-n locul lui Szabo să fie episcop Lucaciu (măcar că era căsătorit și cu vreo patru copii)! Apărătorii ridică tot mai mult tonul pentru "farul neamului românesc", pe care "sufletele negre ca Sfîntia ta" l-a adus "în sclavie". "Ni-ai scos lumina ochilor, ni-ai răpit dulceața vieții, ni-ai amărît zilele, ni-ai întunecat soarele" se vaită, tot mai prăpăstios, alții, iar unii nici nu mai vor să trăiască fără Lucaciu. Pînă să-l repună Vaticanul în drepturi (în decembrie 1895), Lucaciu și susținătorii lui îl încarcă pe episcop cu toate păcatele. Drept e că nici episcopul nu stă doar la primire, ci contribuie și el la porcăiala reciprocă, denunțîndu-l pe Lucaciu că e fiu de țigan. Se lucrau din greu unii pe alții și apostolii ardeleni (mai cu seamă în împrejurările trecerii PNR la pasivism), iar Lucaciu era protagonist și-n lucrături.

În paralel cu toată tărăsenia cu episcopul, încep procesele propriu-zis politice ale lui Lucaciu. Tribunalul din Satu Mare îl găsește vinovat de "tulburări contra statului, guvernului și altor persoane" și dispune arestarea lui (în august 1887). La proces Lucaciu refuză să vorbească altfel decît românește (avea, constituțional, dreptul) și acuză autoritățile de abuzuri. Devenit în presa maghiară "faimosul agitator și trădător de patrie", Lucaciu e acuzat de "crimă de agitație la ură contra naționalităților" și închis la Seghedin. Relatarea procesului - și a celor ce vor urma - e făcută de Adriana ca de reporterul de la fața locului, folosind pentru asta toate ecourile de presă, române și maghiare în primul rînd, dar și - unde e cazul - ecourile franceze, italiene sau englezești (lipsește aproape total relatările presei austriece, deși e probabil că va fi fost și aceasta atentă, cel puțin de la o vreme, la activitatea lui Lucaciu). De la Seghedin e tîrît

în închisoarea de la Satu Mare (de unde iese în 1894, aureolat de martiriu), pentru procesul cu autoritățile locale, și închis "într-o celulă cu un criminal condamnat la 30 de ani". Măcar la Seghedin avusese coleg de celulă un poet slovac, pe Svetovar Hurban Vajansky, care-i și dedică un poem. Ce-i drept, alți colegi de celulă n-au aceleași păreri ca și Vajansky, unul dintre ei considerîndu-l "eroul vorbelor goale și nimic altceva". Dar vorbele rele ale unguirilor și altora nu se ating de Lucaciu, a cărui aură de martir național strălucește tot mai aprins. E și normal ca la elaborarea Momevandului să participe decisiv, și la redactarea, și la tentativa de a-l prezenta direct împăratului. Prevalîndu-se de constituția "dualistă", Francisc Iosif refuză primirea delegației ardeleni în audiență și-o trimite la guvernul regal de la Budapesta, care abia aștepta pentru incriminarea ei. Sînt convocați la tribunalul de la Cluj 25 de semnatari (2 n-au fost de găsît) și puși imediat sub acuzare. Scrupulozitatea documentară a Adrianei o determină să prezinte toate detaliile proceselor, inclusiv listele cu cei implicați, de la membrii completelor de judecată pînă la jurați. De altminteri, documentarea e riguroasă la modul absolut admirabil pe parcursul întregii monografii. Procesul, în care acuzații au făcut tot ce puteau pentru internaționalizarea cauzei, e prezentat în detaliu, ca și - nu mai puțin - ecourile românești și străine stîrnite de el; nu mai vorbim de numeroasele mitinguri de susținere organizate în Regat de Liga Culturală. Lucaciu a primit una din cele mai grele pedepse - cinci ani de închisoare. După cum se știe, la intervenția regelui Carol I, memorandiștii au fost grațiați după un an, iar monarhia austriacă, spre a mai domoli protestele ungurești, i-a decorat pe cei care au dat sentința. De un epos tensionat beneficiază secvențele dedicate alegerii lui Lucaciu ca deputat de Beiuș în parlamentul de la Budapesta (ori de cîte ori e cazul, Adriana organizează în *crescendo* tensiunea epică a unor capitole), unde va avea 19 intervenții (una de patru ore și jumătate). Bineînțeles că nu-și termină mandatul, întrucît i se ridică imunitatea și e trimis în judecată.

În detaliu e urmărită și activitatea diplomatică a lui Lucaciu, cu misiunile în slujba unirii întreprinse în Statele Unite, Franța, Italia, dar și mai detaliată e prezentarea activității sale din perioada neutralității, cînd, împreună cu Octavian Goga, va milita neobosit pentru intrarea Regatului în război, de partea Antantei. Viața politică din Regat în timpul celor doi ani de neutralitate e un tablou *vivant* deosebit de animat, pe care Adriana îl animă suplimentar prin ritmul precipitat în care prezintă toate manevrele politice, culminînd cu candidaturile lui Lucaciu și Goga la alegerile parlamentare, în două colegii vacante, Galați și Caracal. Lucaciu obține, la Galați, cele mai multe voturi, cu toate că a avut parte și de manifestații ostile (muncitorii din Galați asaltează primăria iar un grup de femei, ridicîndu-și poalele și bătîndu-se peste fundurile îndreptate spre Lucaciu, striga "Vreți Ardealul? Na, Ardealul!"). Ambii candidați se vor retrage însă, în pragul balotajului, din cauza manevrelor politice.

După Unire, Lucaciu devine parlamentar și conduce chiar el două ședințe ale Camerei Deputaților. Zarva stîrnită între ardeleni după Unire e întreținută și de Lucaciu, care trece repede de la Partidul Național Român la Partidul Poporului, înființat de Averescu, ținînd astfel, după cum zice *Patria*, "să se compromită de-a binelea". Situația lui Lucaciu, între ardeleni, e rezumată concis de Iuliu Maniu, care-i spune direct: "Respectăm tinerețile d-tale, părinte; fă-ne să-ți putem respecta și bătrînețele". N-a prea reușit, căci la alegerile din 1922 niște țărani l-au găsit prăbușit într-un șanț, bătut de agenții electorali ai guvernului. I-au respectat însă moartea, prin funeralii naționale la care au luat parte delegați din toată țara, transportați cu două trenuri la Baia Sprie și cu 80 de sănii de acolo la Sisești. În 1936, 50.000 de persoane iau parte la dezvelirea bustului realizat de Cornel Medrea.

Monografia Adrianei Zaharia nu e o simplă hagiografie. Adriana are talentul de a transforma documentarea într-o evocare tensionată din care rezultă un personaj foarte viu și concret. Faptul că n-a ocolit vorbele rele spuse despre Lucaciu, fie de unguri, fie de români, face portretistica mult mai nuanțată și mai credibilă. La scrupulozitatea documentară impresionantă, Adriana a adăugat și un talent evident în montajul epic al actelor biografice.

Victoria DRAGU-DIMITRIU

(continuare din numărul trecut)

Marile cărți au întotdeauna atâtea variante, câți cititori. Agendele lui E. Lovinescu sunt, dintre acestea, o fabuloasă operă postumă, poate cea mai importantă carte de memorialistică apărută după 1989. Notațiile zilnice ale criticului oferă un spectacol unic prin complexitate al literaturii românești interbelice, dar și o comedie umană de forță balzaciană. De îndată ce deschizi oricare dintre cele șase volume, cu multă trudă alcătuite de o echipă de editori excepționali, descoperi o poartă spre această lume plină de seva vieții.

9. Reacția Magistrului, după ce domnișoara de matematică își lansează provocarea, este un rictus ironic: *Haremul d-lui Lovinescu*, combinat cu un oftat de ușurare: *(Popea pleacă la opt)*. Se ascunde aici, între paranteze, sâmburele unui roman psihologic, răsfirat în note din caietele *Agendelor* începând din 1937, condimentate cu aprecieri uneori exasperate, dezabuzate, alteori pline de înțelegere și acceptare, rareori indifferente, romanul unei relații chinuite, amestec de discreție subțire și dezvăluire grosieră, de dezamăgire și revoltă, de oboseală și uimire, din partea lui, iar din partea ei, de ambiție și cochetărie, de griji materne și libertăți luate când soțul lipsește, de refuzuri și oferte, de atacuri și retrageri, tot ce se poate imagina într-o legătură așa-zis periculoasă. Înainte de a întocmi lista cu cei prezenți la ședință în seara aceea, Lovinescu notase: *Popea (neșteptată – a renunțat la premiera de aseară ca să asculte conf. Ța me comble. I-a plăcut)*. Nu autorul emoționat de felicitările pentru textul citit la radio, ci bărbatul preocupat de femeia de la telefon este cel bucurios și recunoscător că ea și-a schimbat programul, pentru a-l asculta. *Copleșit* este poate termenul cel mai nimerit pentru a descrie simțămintele lui Lovinescu în întreaga această amicitie, întinsă de-a lungul a cinci ani și, probabil, observată de toată lumea, în ciuda unor precauții naive. Poate că propunerea caustică a Ticu era o săgeată îndreptată direct spre această tânără romancieră apreciată de Lovinescu, dar cochetă cu lacrima facilă, ambițioasă și irascibilă. Amfitrionul e mulțumit că Popea plecase la opt, ea nu s-ar fi sfiit să comenteze pe loc sau la telefon, mai târziu, insinuările cuprinse în propunere, socotind-o un afront personal, ar fi declanșat un nou scandal săcăitor pentru prea răbduriul mai vârstnic prieten, sau ar fi plecat hohotind de

Ioana Postelnicu

plâns. Popea... Scriitoarea Ioana Postelnicu este amintită în *Agende* sub această poreclă, probabil pornindu-se de la numele ei de fată, Pop. Putem imagina și trimiteri spre imperiul roman, poate felul ei aprig de a fi îi amintea clasicistului de intrigile soției lui Nero, Pop-paea Sabina, pentru a ajunge împărăteasă. Își va fi cunoscut scriitoarea porecla din *Agende*? Apăruse mai întâi la telefon, joi, 10 iunie 1937, conform însemnării din 11 iunie: *La cinci, Eugenia Pop, dezolanta intervenție telefonică de ieri. Frumoasă. Vorba vulgară. Citește din roman. Bine (e și Petrașincu). I-o spun. Plânge... plânge... Scenă emoționantă. Mă emoționează și eu. Să fie? Vai!* În portretul ce i-l face criticul în *Aqua forte*, capitolul *Siluite feminine*, convorbirea e redată pe larg. Postelnicu, la rândul ei, citează în memoriile

Haremul domnului Lovinescu (V)

apărute în 1972, *Seva din adâncuri*, cu tot cu debutul telefonic, portretul, de care e foarte mândră. Astfel intră Eugenia Pop (Banu), Bogdana Postelnicu și, în fine, Ioana Postelnicu, Popea, în *Agende*.

Îmi ajunse la ureche că Lovinescu ținea un jurnal în care consemna tot ceea ce vorbea cu cei care-l vizitau. Absolut tot. Spaima acestui jurnal m-a făcut mută. Precauțiile n-au ținut multă vreme. Curând, eleganta cu brățăruse, pălărie cu boruri mari și voaletă, prinde curaj și devine ea însăși. Dovadă stau însemnările din agendă, care consemnează cât se poate de concentrat foarte multe grăitoare detalii. Între 1937 și 1943, asistăm la nenumărate răsuciri ale poveștii. Când frumoasă, când urâtă, când frivolă, când gravă și nefericită, când închisă în sine, când obositor-plângărească, Popea îi dezvăluie domnului Lovinescu toate grijile: certuri conjugale, schimbări de domiciliu, retrageri strategice la Sibiu, procese de moștenire, gingășii fiziologice, sănătatea copilei, moartea servitoarei contaminate de scarlatină, căutarea unui loc de muncă, la secretariatul Teatrului Național, în timpul directoratului Rebreanu, post obținut prin intervenția lui Lovinescu, săcăielile legate de acest serviciu, drame reale și mofturi, tot. Când are probleme cu locuința sau cu banii, Casa Lovinescu devine pentru ea o adevărată cantină cu hotel: *Joi, 13 feb. 1941. La 9½, Popea sosită direct de la gară, scena ce i-o fac. Se explică lucrurile. Pleacă după cameră cu chirie. (...) La 1, Popea la dejun, apoi se culcă în dormitor! Până la 3½.*

Printre însemnările despre răsturnările politice, despre polemicele pe care le poartă în presă, despre cărțile la care lucrează, despre dramele scriitorilor, despre boala care-l ucide lent, despre războiul gata să izbucnească, își fac loc și sufocante intrigi muieresti, pe care el le menționează cu sentimente amestecate: *Vineri, 14 febr.(1941). La 1¼, Popea la dejun. Bulversată, a întâlnit pe soț – propuneri chestia casa ei etc. Lacrimi și poate ispite. Aflu roseria Cellei care i-a comunicat soțului convorb. mele telefonice cu Popea.*

Doamnele de pe lângă Lovinescu aduc, în memoriile lor, detalii ale traiului de fiecare zi, pe care domnii nici nu le observă și, poate, în istoria ideilor, în istoria literaturii nu au decât întâmplător valoare, dar pentru culoarea vieții, pentru duhul timpului, pentru firea oamenilor, sunt neprețuite. Postelnicu este foarte darnică în descrierea fizionomiilor, a ținutelor, a coafurilor, a așezării în salonul ceneclului, a meniurilor de la masa lui Lovinescu, cel atât de primitiv și generos cu oaspeții lui: *Veneau la aceste prânzuri, doamna H.P. Bengescu sau doamna Negru. Masa era sobră și mereu aceeași. O legumă de sezon cu smântână, o jumătate de pui (pe vremea aceea pasărea era un aliment scump) cu cartofi prăjiți, brânză, un măr și jumătate de pahar de vin. Descrierea propriei ei vestimentații la o premieră ne aruncă direct în înșelătoarea splendoare a anilor interbelici: În coafura cu buclele ridicate în creștet mi-am înfipit o splendidă eflorescență rozalie, smulsă de pe creanga arbustului (o azalee, trimisă de Lovinescu, planta cea mai aleasă pe atunci). M-am privit în oglindă. Purtam o rochie albă de mătase grea, bineînțeles lungă, și floarea parcă strălucea ca o bijuterie între buclele mele ruginii. Oh! Dacă m-ar putea vedea criticul E. Lovinescu (...), mă gândeam nebunește. Dorința tinerei romanciere se împlinește cu asupra de măsură. Totul se petrece în holul Teatrului Național acum dispărut. Candelele revărsau o lumină puternică printre coloanele între care se aflau grupuri, grupuri de femei splendid îmbrăcate, bărbați în smoking, toată lumea strălucind de bună simțire, de politețe, de avânt. Elegantul hol al teatrului era un salon somptuos, plin de lumea premierelor, care chiar dacă nu se cunoșteau între ei, se cunoșteau ca nume, ca faimă, ca prezență. Soțul meu și cu mine ne-am apropiat. Și deodată, între bărbații care se aflau cu spatele spre locul de unde veneam, s-a întors unul singur și acela era E. Lovinescu. Se stăruie în general asupra modestiei ținutei vestimentare a marelui critic, fie la el acasă, fie la liceul unde predă, se amintește de cenușii costumului său, care părea mereu același. În pagina ei de memorialistică, Popea înregistrează o apariție unică, orbitoare: *El, care nu ieșea nicăieri, el, care ducea o viață de pustnic. Acum era îmbrăcat într-un splendid smoking, reverele străluceau, cravata neagră strălucea și ea. Surpriza mea s-a oglindit brusc pe chipul meu, într-o revărsare de lumină care mi-a umplut ochii. Lovinescu a receptat-o cu bucurie și, desigur, cu inima fremătând. Avea în clipa aceea simțiri de adolescent.**

Pentru ultima oară, Lovinescu îi trece numele în cronica lui la 12 iulie 1943: *Scrie Popea, nu vine din cauza Cellei. Câteva ore mai târziu: Cella S. cu cireșe – îi arăt rândurile Popeei. Emoționată în van.*

Gâlceavă surdă, între primadone, și câteva rânduri menite să salveze clipe ce nu erau vrednice de imortalizare. Dar cine să știe că aceasta este ultima pagină, ultima zi, ultimul rând al *Agendelor*? Povestea s-a sfârșit, minunea *Agendelor* fără seamăn în toată literatura universală se încheie cu aceste cuvinte, ca un capac peste raclă.

Cella Serghi

Scriitoarele dispar în cețuri dense, cu toate zădărniciile, dar prin amintirile lor pălpâie câte o aluzie, clară numai pentru cine a putut citi *Agendele*, târziu, când au intrat în lume. În *Pe firul de păianjen al memoriei*, Cella Serghi povestește ce i-a spus cineva din ceneclu: *Vezi, Lovinescu te apreciază foarte mult, dar sunt convinsă că n-o să scrie niciodată despre dumneata. Are slăbiciunile lui și la vârsta asta...*

Orgolioasa doamnă ține să precizeze: *Sorana se înșela. Într-o scrisoare din 8 octombrie 1942, pe care, după 35 de ani, o găsesc publicată în Manuscriptum, Lovinescu îi scria scriitoarei cehe Huskova: A roman (...) așa fi recomandat de la început „Pânza de păianjen” al Cellei Serghi, superior din toate punctele de vedere... Consolată de descoperire, romanciera comentează: Această obiectivitate a criticului, care avea într-adevăr atunci pe plan sufletesc alte preferințe, spune mult nu numai despre felul în care mă prețuia, dar și despre incomparabila loialitate a caracterului său. Alte preferințe! Pentru Popea, Cella nu are niciun alt cuvânt în cartea ei, dar despre cireșele amintite de suferind, ea citează din memoriile lui Șerban Cioculescu: Cu două sau trei zile înainte de moarte, i-a adus Cella Serghi o pungă cu două kilograme de cireșe enorme, roșii, cărnoase. A consumat cu lăcomie, în câteva minute, un sfert din fructele îmbietoare. Își păstrase apetitul de viață și de roadele ei suculente.*

Cele două doamne se aseamănă prea mult – au cam aceeași vârstă, talent, succes, frumusețe, eleganță, se despart de soți, se împacă, apoi se despart din nou, îi fac confidențe extraliterare criticului, de la generalități până la cele mai intime amănunte. Oare conflictul dintre ele îl amuză sau îl irită pe Maestru? Însemnările arată că el încearcă să păstreze un echilibru: *Popea, 6-6¼, comentarii. Sosirea Cellei cu un tort... Popea pleacă prin bucătărie. La masă, Cella, până la 8¼. Încercând să arbitreze, Lovinescu observă atent mișcarea de scenă: Cella Serghi, 6-8 ½. Apare Popea, la 7-8½, – fetița e izolată la Colentina. Cella o atrage la telefon și-i spune orori de la Papagoga. Cella e o perfidă îngrozitoare și vulgară. Îi voi spune.*

Îi va fi spus, nu-i va fi spus? Destăinuindu-se în *Seva din adâncuri*, Ioana Postelnicu o pomeneste, printre zeci de nume de la *Sburătorul*, o singură dată, pe autoarea *Firului de păianjen*, și atunci tot sub oblăduirea Maestrului. Lovinescu moare și scriitorii asistă la incinerare cu inima strânsă. Popea este acolo, scrie trăind din nou șocul clipelor năucitoare ale arderii de tot: *Focul duduia în cuptorul crematoriului. Fumul trupului ars al lui Lovinescu suia pe horn și se împrăștia în văzduh, se risipea peste copacii copleșiți de căldura verii. Acolo, pe scările Cenușei, m-am împăcat cu Cella Serghi. De care am fost despărțită mult timp, prietenie care nu s-a mai putut refăce, după cum, desigur, am vrut și eu, și ea. Ne-am îmbrățișat ca două ființe pierdute într-un naufragiu.*

Lina CODREANU

Departate de „acasă” - în cultura exilului

Idealul întoarcerii „acasă” nu a rămas doar un miraj, ci a fost împlinit, cel puțin în ceea ce o privește pe Mihaela Albu – profesor universitar, poetă, critic și istoric literar, memorialist și jurnalist contemporan. După studii temeinice, a avut șansa de a preda la universitatea Columbia (SUA), dar s-a întors „acasă” pentru a preda cursuri la Universitățile din țară. Deosebit de energică, depune pasiune în spațiul cercetării, afirmându-se atât în domeniul postuniversitar, cât și în cultură. În perioada cât a profesat la New York, împreună cu Theodor Damian – redactor-șef, a contribuit substanțial la apariția prestigioasei reviste „Lumină Lină” iar după revenirea în țară, s-a implicat în alte două reușite jurnalistice, care acoperă nișe esențiale și necesare în arealul cultural românesc. Secundată de cercetătorii Dan Anghelescu și Marius Chelaru, a fost intens și cu folos preocupată să fondeze reviste cu profil unic: „Carmina Balcanica” - pentru „promovarea culturii din sud-estul Europei” și „Antilethe”, „pentru rememorarea exilului românesc”.

Reperul de fond a cercetărilor Mihaelei Albu este *tema exilului*, fructificată în cărți destinate *recuperării și valorificării critice* a ceea ce a apărut în presa și-n edițiile literare din exil sub semnătura marilor personalități ale diasporei interbelice. Pentru confirmare, menționez câteva titluri: *Presa literară din exil*, I (2009), II (2011); *Jurnalism cultural în exilul românesc* (2021); *Din exil acasă... „cu Eminescu de mână”* (antologie, 2021). În colaborare cu eseistul Dan Anghelescu a editat alte cărți ce relevă profiluri memorabile ale intelectualilor români răspândiți în lume, precum: *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate* (2015); *Mircea Popescu – o conștiință a exilului românesc* (2019); *L.M. Arcade – un scriitor român în exilul parizian* (2020), *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca* (2020) ș.a.

Numărul 1(13) (anul V, 2021) din „Antilethe”, revistă „pentru rememorarea exilului românesc”, al cărei director fondator este Mihaela Albu, a fost dedicat lui N.I. Herescu, nume interzis din cauza cenzurii ante-nouăze-ciste. Era de așteptat să fie secundat de un volum cuprinzător, ceea ce s-a și întâmplat. Așadar, prin volumul *N.I. Herescu – un aristocrat al culturii europene* (Craiova, Editura Aius, 2021, colecția „Cărțile exilului”) Mihaela Albu așază „în galeria de portrete” ipostaze ale personalității protagonistului: „profesor, scriitor, jurnalist, savant clasicist”, după cum afirmă autoarea în *Argument*.

Tonul evocator al introducerii – *A fost un timp, au fost niște oameni... România interbelică și „generația de aur”* – propune o panoramă a părtașilor „generației istorice” de intelectuali animați de ideea unirii, a „ridicării României” după război, cu efervescență creatoare, prin colaborări la cenacluri și publicații din țară și din afară. Aceștia proveneau din capitală și din toate provinciile românești. Între lătrații din generația interbelică (tânără, pe-atunci) făceau parte: L.M. Arcade, Horia Stamatu, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Lupașcu, Alexandru Ciorănescu, Sanda Stolojan, Constantin Eretescu, Alexandru Vona, Basarab Nicolescu, Paul Goma, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Ion Negoitescu ș.a. Autoarea pune sub lupa de studiu rolul localităților *Turnu-Severin și Craiova – două orașe culturale în plină ascensiune în interbelic*, unde s-a format și afirmat viitorul specialist în studii clasice (latinist), traducător, poet, prozator și eseist – N.I. Herescu (5 dec. 1903 / 1906, Turnu-Severin - 19 aug. 1961, Zürich). E un fericit prilej de a reconstitui, secvențial, climatul cultural post-unire, caracterizat prin dezvoltarea unui învățământ de calitate, a teatrului, a jurnalisticii, a editurilor, a cercurilor / saloanelor literare.

Al doilea modúl (cu opt secvențe), *N.I. Herescu – o viață în slujba culturii*, impresionează prin consistența documentară, M. Albu fiind atentă la elementul biografic augmentat prin cel bibliografic. În demersul cercetării, monografista a avut în vedere datele despre viața lui de elev, de student, doctoratul în litere, perioada de afirmare profesională ca asistent, conferențiar, profesor universitar și atribuțiile de conducere. Cercetarea a fost extinsă și asupra corespondenței, relatărilor memorialistice, profilului conferințelor susținute și altor activități. Efervescența afirmării intelectuale a lui N.I. Herescu a fost întreruptă brusc înainte de 23 august 1944, când fusese invitat să conferențieze la Universitățile iberice din Madrid și Lisabona. Hotărârea de a nu se mai întoarce a fost motivată de atmosfera politică din țară, ce a provocat jalnicele „epurări” de autori și de opere ori destituiri din funcții. Calea pribegiei l-a purtat în mari centre culturale europene din Portugalia, Spania, Franța, Germania și s-a bucurat de găzduirea și prietenia lui Mircea Eliade, Basil Munteanu, Alexandru Buiuioceanu, Jean Constantinescu ș.a. Necesitatea unei

„rezistențe culturale” anticomuniste i-a unit pe mai mulți români din diaspora, care au înființat asociații culturale, cenacluri sau reviste literare ale exilului. Stingerea din viață a lui N.I. Herescu a fost tot atât de bruscă precum plecarea din țara natală, autoarea afirmând că „traul nu tocmai ușor, munca intensă și, fără îndoială, dorul de țară i-au grăbit sfârșitul. Inima lui s-a oprit pe când se afla la o conferință la Zürich” (p. 56-57).

După moartea-i timpurie, profilul scriitorului „a crescut” în amintirea contemporanilor, în loc să se estompeze. Și autoarea dovedește acest fapt prin redări ale ecourilor din presa de exil, din mărturisiri ori din corespondența cercetată. De pildă, fragmentele din „Vatra”, „Destin”, „Românul” sau cele din scrisori, semnate de către Mircea Popescu, Simona Vrăbiescu.

Mihaela Albu propune spre cunoaștere profilul complex al „aristocratului” N.I. Herescu: editor, jurnalist, poet, romancier, traducător, critic și istoric literar, conferențiar. Deși există drepte valorizări ale activităților diasporei integrate în atmosfera europeană interbelică și, îndeosebi, în conjuncturi culturale românești ale intelectualilor aflați în exil, volumul de față are sumare extinderi către genul de monografie critică. De aceea, cred, pentru o personalizare a recepției critice, autoarea a propus cititorului, în partea *Anexă*, un suport obiectiv – texte integrale și eșantioane din realizările românului (fragmente din scrieri) și fotografii. Pentru cititorul interesat, volumul în speță poate fi punctul de plecare pentru căutarea „operelor pribegie” din cultura europeană. Ale lui N.I. Herescu și ale multora dintre contemporanii săi siliți să trăiască în exil.

Centrul de observație al pasului următor îl surprinde Mihaela Albu cercetând *Contribuția lui N.I. Herescu în presa literară românească* din Craiova, București și din exilul românesc. A colaborat cu poezii, tradu-

ceri, eseuri, recenzii și cronici literare și a condus publicații craiovene („Flamura”, „Ramuri”, „Pleiada”), apoi a fondat „Suflet românesc”, care prin fuzionare a devenit „Năzuința românească”, „Favonius”, prin fuzionare, din 1925, la București – „Revista clasică Orfeu-Favonius”. Până la, dar și după plecarea în străinătate (1944), N.I. Herescu s-a simțit atras de pulsul publicațiilor, colaborând la diverse reviste literare din țară și din exil („Luceafărul”, „Uniunea Română”). Obiectivele scrierilor sale priveau corectitudinea utilizării limbii române (aflate sub pericolul slavizării/rusificării), lupta pentru libertate și adevăr (îngrădite și deformate prin dezinformarea din țară), portretizarea (medalioane în tușe apreciative ori sarcastice).

Mare parte a activității, profesorul a dedicat-o cercetării științifice, latinistul Herescu fiind un adept al clasicismului atestat de vitalitatea lingvistică a graiului românesc. A promovat literatura latină prin elaborarea și coordonarea vol. *Ovidiana* (Paris, 1958), prin susținerea unui curs de *Istoria literaturii latine* (la universități din București, Lisabona, Paris), a unor prelegeri și conferințe pentru studenții români și străini prin care promova literatura română.

Prin atitudinea aureolată de eleganța expunerilor, prin bonomia și gratitudinea în relațiile cu confrății intelectuali, prin ținuta expunerilor academice, N.I. Herescu se înscrie perfect în definiția dată de Mihaela Albu în titlul cărții: *Un aristocrat al culturii române*.

Într-un capitol consistent, *Scriitorul N.I. Herescu*, cercetătoarea Mihaela Albu reliefează cu argumente valoarea intrinsecă a scrierilor literare. Polivalența talentului său s-a dovedit prin abordarea multor genuri de creație literară: poezie, proză, critică și istorie literară, traduceri. Critica vremii îi situa debutul poetic sub influența folclorică, glisând apoi către tradiționalism ca admirator interpret al poeziei voiculesciene, ceea ce nu l-a scutit de a fi numit și între „moderniști”. Oricum, după aproape un veac, conchiderea Mihaelei Albu aduce lumina critică necesară asupra poeziei lui Herescu: „tributar manierei versului tradițional, cu rimă și vocabular din sfera folclorică cu influențe eminesciene ori cu teme și motive din lirica clasică” (p. 115). Ca prozator, N.I. Herescu este autorul unui singur roman – *Agonie fără moarte* (1960), considerat o alegorie a exilatului, în genere.

Prețuind valorile morale, intelectuale și culturale, pârghia existențială a „exilaților” interbelici, pasionata cercetătoare Mihaela Albu nu se delimitează, ci se atașează empatic de destinul „exilaților” politici, pe care-i promovează, asumându-și un mod(el) singular în cultura de astăzi din România. Gestul domniei sale și al companionului din „echipă”, eseistul Dan Anghelescu, deschide ferestre și uși pentru pașii celor care vor să cunoască și să reflecteze asupra unor părți întunecate din destinul intelectualilor aflați în exil în perioada comunistă.

Dionisie VITCU

D-ale halimalelor

„M-ai adus ca alte dăți
printre mediocrități”
Tudor Arghezi

Afișa o ținută nobilă, princiară, era chiar arogant, dar nu obraznic. Impunea un fel de respect fără să-l pretindă. Dacă-l priveai trebuia să întârzie un pic mai mult pe chipul său, te reținea ceva, un nu știu ce...

În Institutul de teatru, în anii studenției mele, aspectul fizic era din start un criteriu obligatoriu, după care veneau celelalte cerute de profilul artistic universitar; așa că, pe noi, studenții *teatraliști* n-ar fi trebuit să ne surprindă tipul și, totuși... Nu numai că-l furam cu coada ochiului, ne uitam surprinși, curioși, ce mai... *ne holbam!*

Nu-l stingherea și nu-l impresiona curiozitatea noastră, nu-l deranja, știa bine cum *dă-n poză*, ce aspect are și că-i frumos, mai frumos ca noi, care ne *holbam* la el și, se oglindea-n ochii noștri fără complexe, de aceea părea arogant.

Părea un însingurat, nu-l însoțea nimeni, nici cu fete nu umbla, deși era sorbit de mulți *ochi alunecoși*, era taciturn. Încă nu aflasem că-i absolvent al Facultății de istorie, dar știam că este student în clasa unui profesor care nu ezita să ne facă *monștri*, dacă i se părea lui că n-avem ținută de juni primi. Moni Ghelerter nici cu fetele nu se purta mai delicat. „*O actriță*”, zicea el, *trebuie să fie frumoasă, elegantă și cochetă, chiar dacă nu-i talentată și nu face carieră artistică, văzută pe scenă se poate mărita cu un bogat...*” Și dădea nume de actrițe *necunoscute*, care, pentru ținuta lor scenică, și-au găsit liniștea și realizarea în mariaj cu oameni de seamă, dramaturgi, arhitecți, scriitori.

Alexandru Repan era unul dintre cei mai străluciți studenți ai Institutului de teatru în clasa marelui Moni, regizorul-profesor, renumit nu pentru spectacolele sale antologice cât mai cu seamă pentru știința sa de a face distribuții pe text cu artiști născuți pentru rolul distribuit. Pe eminentul lui elev, l-am cunoscut într-un grup de studenți trimiși de la Institutul de teatru să susțină un recital de versuri la o întrunire de intelectuali cu pretenții. Tematica nu era pertinentă ci literară. Dacă era ceva despre partid nu m-ar fi trimis și pe mine... „să se rădă lumea”, ar fi trimis acolo numai frumoși, bunăoară ca tânărul nostru coleg, la care ne uitam cu îndurare fiindcă era într-un an mai mic decât noi cei care... ne pretindeam deja artiști... Așteptam momentul să-i spunem „tânărului” nostru coleg după recital că, *actoria-i meserie grea* și n-o poate practica oricine chiar dacă-i frumos. Dar... istoricul, *profesorul de istorie*, Alexandru Repan, matur și mai înțelept ne *gicise* gândurile și ne privea cu înstrăinare. Ne depășise întru toate. Fără să suprasolicite, succesul momentului a fost de partea prestației sale, întâi prin ținută și prezență. Ne uitam la el ca la un mare artist și ne rodea invidia, n-aveam ce face altfel. Era frumos, elegant și logic, întrupa artistul care nu ne-am fi închipuit că stă lângă noi. Glasul său muzical, ritmul măsurat cu grijă să nu strice armonia, să nu știrbească ideea textului dovedeau echilibrul și controlul fără efort al unui mare artist ce ne complexa.

Conștient de ce realizase, sigur de sine și cu *aroganța necesară*, ne-a salutat și și-a văzut de cale. Ne-am retras la cămin fără să comentăm. Ne-am retras triști. Spre deosebire de noi, *ușurei, pontoși și guralivi*, colegul nostru de la Moni vedea *întâlnirile cu publicul*, nu joacă, ci act artistic elaborat și pregătit. Teoretic știam, dar practic am primit o lecție atunci de la profesorul de istorie Alexandru Repan, marele artist român de mai târziu. Și-au trecut anii, nu l-am mai întâlnit, n-am fost prieteni niciodată, dar sigur ne știam. L-am văzut în spectacole la TVR, în filme, am citit cronici teatrale sub semnătura unor ilustre condeie evidențiindu-i creațiile alături și de același nivel cu marii noștri artiști de teatru și film. Am văzut spectacole și studenți pregătiți de universitarul Alexandru Repan în competiții naționale, carte de vizită a marelui artist pedagog. Ceva, ceva îmi lipsea... ce?... parcă prea puțin... recunoașterea sa la nivelul excelențelor. Când, în sfârșit, juriul Senatului UNITER l-a premiat s-au ridicat voci contestatoare. E contestat politic... Premiarea actului artistic nu are legătură cu politica, nu? Atunci cum?... De-o fi una, de-o fi alta, artistul Alexandru Repan trebuie să fie mândru că cei care-l contestă îl ridică în rândul marilor actori nedreptățiți în trecutul nostru istoric, Ion Iancovescu, Aurel Munteanu... care în alt plan, tot politic, au avut de suferit. Mai târziu s-au găsit scuze și au fost „reabilitați”, era însă târziu. Sper într-o revenire înțeleaptă a membrilor juriului UNITER. Adică, să nu se creeze un precedent, să nu dea înapoi de la ce au hotărât odată!

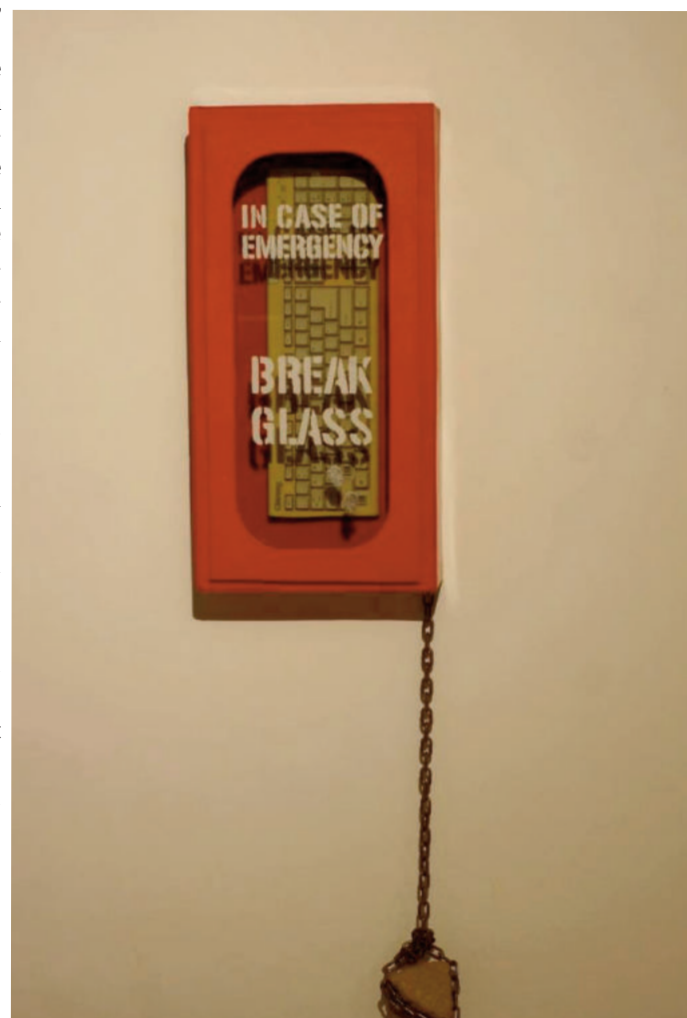
Dumitru Chioaru, un poet orfic?

Tocmai am primit integrala de poezie a colegului meu de generație Dumitru Chioaru – **Opera poetică** (Editura ROCART, București 2023, cu o prefață de Ion Bogdan Lefter, bio-bibliografie și referințe critice). Cred că prefațatorul are dreptate, poetul sibian este unul dintre cei mai discreți poeți din generației noastre. De altfel, prefața circumscrie excelent poezia autorului, comentat în cuprinsul poeziei echinoxiste și în ansamblul generațional larg, dar aplică și câteva sonde critice menite să-i dezvăluie specificul, originalitatea. Dar Dumitru Chioaru nu este doar un poet exgerat de discret, ci și unul foarte parcimonios, care funcționează în regim economic. În fapt, de la debutul său din 1982 pînă acum aproape zece ani, a publicat numai patru volume de poeme inedite: **Seară adolescentină** (1982), **Secolul sfîrșește într-o duminică** (1991), **Noaptea din zi** (1994), **Viața și opiniile profesorului Mouse** (2004). La care se adaugă secțiunea finală de inedite din integrala acum apărută.

Faptul că poetul s-a dovedit atît de economic pe parcursul carierei sale poetice poate avea multe semnificații, de la o auto-exigență exacerbată la sincope ale fluxului liric, pene de inspirație prelungite sau perioade neprielnice poeziei. Dar această economicitate nu sugerează nepăsarea față de propria poezie, cum dovedesc cele șase antologii apărute cu o anumită regularitate între 1998 și 2020. De fapt, cred că Dumitru Chioaru scrie poezie „cînd îi vine”, cum mi se întîmplă și mie și multor altora, dar poate că lui îi vine mai rar! De altfel, nici nu am încredere în poeții care se așează la masă cu planul de a scrie o capodoperă. Dar și cînd „îi vine”, îi vine cum trebuie! Am recitat acum întreaga sa poezie și ceea ce mi-a atras atenția a fost remarcabila unitate de ton, de viziune poetică întinsă pe patru decenii de activitate. Dincolo de unele schimbări de decor, de trecerile de la explorarea interiorului la cea a exteriorului, dincolo de imagistica lirică exuberantă, această unitate este remarcabilă. Știi că citești o poezie de Dumitru Chioaru indiferent dacă este vorba despre o stampă sau despre un poem cu suflu lung, știi asta indiferent dacă poezia a apărut în volumul de debut sau face parte din ineditele cuprinse în integrala de astăzi. De asta am și ales să ilustrez cu finalul primului poem din volumul din 1982 și cu prima parte a celui din urmă poem din cartea apărută acum. Poate cîndva, în-

tr-un articol, voi putea dezvolta această observație... Dar iată probele: „Duminicile lungi: masa întinsă/ pe un șervet verde televizorul/ învîrte planeta. Și iarăși/ prietenii fumînd și aruncînd zaruri/ pe pîntecul balenei albe;/ muzică purpurie — tatuajul/ unei dansatoare se zvîrcolește;/ o frunte se lasă peste pagini albe. Cenușa/ îmi luminează chipul/ deodată.” (*Vîrtejuri*). „1. Mașini telefoane computere – ay/ cît de mult veacul a înaintat!/ cît de repede Poezie/ te-ai demodat –/ iar eu ca inorogul am albit/ prin codri vesteji de simboluri/ și mai trist decît corbul/ stau pe bustul lui Pallas cernit/ privind înapoi ca-ntr-un hău/ Poezie – bate ceasul rău!” (*Poesia II, 1*).

Voiam să închei articolul cu o frază concludivă, cînd mi-am dat seama că n-am citit degeaba, imediat după integrala poetică, lui Dumitru Chioaru despre **Avatarurile lui Orfeu** (Editura Univers, 2021). Nimeni nu-și alege o temă de cercetare neutru, nevinovat, ceva îl pune în mișcare. Așa că am luat din nou la răsfoit, oprindu-mă pentru o lectură atentă, volumul de poezii, întrebîndu-mă dacă poetul se înscrie în filiera orfică. Se înscrie și nu se înscrie. Repetă cumva formula lui Apollinaire, poetul cu care își încheie studiul, care este orfic și anti-orfic în același timp. Ca și poezia marelui modern francez, cea a lui Dumitru Chioaru este fondată pe sfișiere ca motor generator...

Căpitanul-menestrel Tudor Gheorghe

„La mine în sat – și de altfel peste tot la români – se zicea: «Cum să te însori, mă, dacă nu ai armata făcută?!». Se considera că, după ce ai făcut armata, erai deja bărbat, puteai să-ți continui viața socială. (...) Am făcut armata la școala de ofițeri de infanterie, în rezervă, de la Bacău. Dimineața, în fiecare zi, băteam pas de defilare că făcusem bășici! (...) Îmi aduc aminte – și mai răd și acum – că, dacă erai oltean, și nu te întorceai sergent în prima permisie, nu te vedeau ăia bine-n sat”. Sunt căpitan, în grad, pentru că am făcut (și) două concentrări (...). Astăzi se pune doar problema financiară.”

Tudor Gheorghe s-a născut în comuna Podari, județul Dolj, la 1 august 1945. Are studii superioare de actorie și este Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova. A îndeplinit stagiul militar la TR (termen redus, „iepurăși de câmp” - infanterie). La 21 ani debuta pe scena Naționalului din Bănie, iar la 24 susținea primul său recital „Menestrel la curțile dorului” (Adevărul, 29 decembrie 2011, adevarul.ro/locale/craiova). În documentarea noastră pentru realizarea lucrării „Stagiul militar predecembrist” (Vol. 2) găsim în arhive un interviu al lui Tudor Gheorghe pentru Revista forțelor terestre (No. 1-2/2012), consemnat de locotenentul B. Rădulescu, http://www.revista.forter.ro/_wsn/2012_3/06-cult/00.htm). Aflăm de aici că maestrul a făcut armata la Școala de ofițeri de infanterie (rezervă) din Bacău și că acum este căpitan (în retragere – n.a.; ofițerii în rezervă trec automat în această categorie după 65 ani). Avansarea în actualul grad o datorează faptului că, dincolo de stagiul militar obligatoriu (TR) a făcut și două concentrări. Mărturisește, cu aceeași ocazie, că „am avut un respect deosebit față de ostașul român, privit în diverse perioade ale istoriei, cum divers, de altfel, a fost privit de fiecare dată: a fost privit ca un erou atunci când a fost nevoie să fie erou – și el a fost; a fost privit cu îngăduință și chiar cu dispreț când a trebuit să culeagă recoltele; a fost din nou privit cu entuziasm și bucurie când a trebuit să intervină la inundații, la cutremur; apoi iară, într-o perioadă de liniște, este privit ca un consumator care nu face nimic. Și, adică, la ce-mi folosește mie armata? Consumă banii statului, mănâncă, îi îmbracă și ei nu fac nimic! Să ne ferească Dumnezeu de momente grave, când ne dăm seama ce mult înseamnă ostașul român!” Incitat să spună mai multe despre propria-i viață de cazarmă, declară că „eu uram pasul de defilare pe care trebuia să-l învățăm... dimineața, în fiecare zi, băteam pas de defilare că făcusem bășici! Dar, vezi, e ciudat... eram și într-o anume concurență: plutonul ăla, plutonul ăla, plutonul ăla, compania aia, eram într-un batalion de infanterie și ne comparăm cu altele... Ne venea colonelul Butucaru, îmi aduc aminte, comandantul batalionului, și spunea: «Păi când defilați voi, ăia de la artilerie trebuie să lase capul în jos! Voi sunteți infanteria, voi sunteți regina armatei!». Sigur că ceilalți se mândreau cu tunurile, dar trebuiau și ei să defileze și atunci se vedea. Asta însemna pregătirea din timpul programului de instrucție și se vedea clar la defilare, atunci când, și din orgoliu, din mândrie... deodată scoteam pieptul în afară și dădeam mai apăsător cu piciorul...”. Concluzia: „Armata de la Bacău m-a disciplinat, m-a ordonat interior.” Explicația maestrului e că armata făcută în perioada aceea „se integra perfect în sistem: avea o anume organizare, disciplina militară era disciplină militară, nu se comenta, era acea perioadă, văzută așa... ca o datorie pe care ți-o făceai și ți-o asumai. La mine în sat – și de altfel peste tot la români – se zicea: «Cum să te însori, mă, dacă nu ai armata făcută?!». Se considera că, după ce ai făcut armata, erai deja bărbat, puteai să-ți continui viața socială...” Explicând cum stau lucrurile cu armata de astăzi ne spune că avem de-a face cu alte principii, dispărând obligativitatea stagiului militar. „Cei care se înscriu în armată își asumă un risc, sunt plătiți. Înainte era o mândrie. Îmi aduc aminte – și mai răd și acum – că, dacă erai oltean, și nu te întorceai sergent în prima permisie, nu te vedeau ăia bine-n sat”. Mai încoace, „pe terenurile de luptă din Afganistan sau din alt colț al lumii ... militarii s-au dus mînați de un pact pe care statul român l-a semnat într-o organizație internațională și ei îndeplinesc o datorie de onoare, dar gestul pe care-l fac nu are nimic în comun cu patriotismul. A nu se confunda nicio clipă... eu știu... regretatele incidente, care sunt firești pe câmpul de luptă, cu sentimentele patriotice. Acolo i-a trimis altceva ..., și nu datoria patriotică”. Adică BANUL, am concluziona noi...

Daniel CORBU

Poesis

Când viforul urca sângele

ANIVERSARE

A venit și vântul de-april să sfâșie măștile.
Pierdut și câștigat pierdut
și câștigat
unde ți-s zorii ?
Noaptea ștergi cu grijă strâmbele oglinzi
în care lumea se privește surâzătoare.
Tu care toată viața ai înălțat piramide de vorbe
ascultă
NU SE FACE NIMIC CU ADEVĂRURI
FĂRĂMIȚATE –
șoptește femeia din ziduri –
ȘI NUMAI CEL CE IGNORĂ ȘTIE SĂ UITE.
Gânduri. Litanii. Toate zborurile întârziate.
Prin memorie trece o scenă cu bărbați
sugrumându-se.
Tu ce faci cu groapa asta săpată în inimă?

PĂZITORUL DE CAPRE

În cele din urmă
fiecare merită doar ceea ce înțelege.
Să fi fost altădată
– cum mi-a ghicit bătrâna doamnă Lenor –
păzitor de capre în insula Patmos
pe vremea când zeii curgeau ca planoarele
ca porumbeii în Piața San Marc
iar Homer nu apăruse încă în lume?

Să fi fost într-o altă viață păstorul cel tânăr
păzitor de capre în insula Patmos?
Dacă nu de unde în atâtea flendurite
duminici
viziunea muntelui stâncos cu ierburi și
mărăcinișuri uscate în soarele arzător
și mirosul de lapte fiert din fața colibei
și stânca roșie cu umbra aruncată peste
foșnetul mării?
Dacă nu de ce acum după atâtea căderi în abis
scena filmică a tânărului păstor de capre
alergând spre stânca roșie
și zgomotul săgeții intrate în carne
și privirea neomenească a tânărului
îmbrobonat de mireasma morții?

Dacă nu de ce din când în când
această durere ascuțită sub omoplatul stâng
și de ce de-atâta timp tratatul meu
despre barbarie și sacralitate
stagnează de fiecare dată la greci?

RAPORT CĂTRE NOPTILE STERPE

Poetului Mihai Ursachi

Ceea ce ne leagă e-un cântec de moarte.
Trec printre ziduri și strig:
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă pe noi e-un cântec de moarte!
Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns

ALTCEVA SFÂȘIE CORIDOARELE.

Cu hlamida cea neagră
ca flacăra cărții luminând
trec pe drumuri străine și strig:
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă e-un cântec de moarte!

Un vierme înghite unul după altul punctele
de suspensie ale lumii
seara UN ZEU OBOSIT ÎMI CADE PE PAGINI.
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă e-un cântec de moarte!
Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns
altceva sfâșie coridoarele o,
TRUP AL MEU REGE carcasa mea
de spaimă & visare!

O SUTĂ DE GRECI GLORIOȘI

Până când vei tăbârci memoria asta
ca pe două îngemănate lumi
una a închipuirii lui Dumnezeu și alta
a închipuirii tale?
Și de ce prin sânge îți freacă o sută de
greci glorioși cum gondolele pe canalele
Veneției

dar și perși și romani
și ruși și evrei și francezi
ba și americani (nu-i așa domnule Withman
și domnule Poe și domnule Ferlingetti?)
când tot ce-i fulgerător te consideră
zdreanță
când viforul urcă sângele tot mai sus
și niciodată disperarea nu se-mparte
la doi
iar moartea în fiecare ungher înfloarește?

Până când, Sfinte Daniel, vei tăbârci
memoria asta cu două amestecate lumi
una a închipuirii lui Dumnezeu și alta
a închipuirii tale?

TUTUN OLANDEZ ȘI VEGHE-NGROȘATĂ LA BARIERELE SPAIMEI

Pentru ca alții să poată privi liniștiți
hemovitul popoarelor
războiul rece sau cald dintre zornăitul
tălpilor goale
și fulgerarea amurgului digital
câinele roșu lingând eșafodul la ceasul
apocalipsei de seară
pentru ca ceilalți să poată auzi nestingheriți
hârșăitul tancurilor și al programelor microsoft
strigătele de glorie din spectacolul pâinii
sedusă zilnic de oameni și fiare
în sfârșit
zbaterea unui univers mai mic decât sinele
cel slăbănog și superfluu
am rămas în casa mea neagră
să urc mereu o Golgotă plină de cruci
și foi de papirus
să cântăresc armoniile lumii
(istoria nu-i decât amintirea dezastrelor)
să privesc găurile negre ale lungilor scrieri
frunza de sicomor din părul cibelei
înritmat de tutun olandez
cu veghea-ngroșată la barierele spaimei
în casa mea neagră unde acoperindu-mi ochii
mai bine văd
unde acoperindu-mi pavilionul urechii
mai bine aud
și nu-i greu să-nțelegi
că-NTR-O LUME ÎN CARE TOȚI ȘTIU
SĂ DĂRĂME PLÂNSUL BALENELOR
E UN CÂNTEC DE DANS.

Grigore ILISEI

Ștefan Bănuțescu în amintirile lui Emil Brumaru

(continuare din numărul trecut)

- Și despre profesiunea de scriitor discută cu o seriozitate, i-aș zice, ceremonioasă, parcă atrăgându-ne atenția că profesiunea aceasta nu e o jucărie, ci un lucru serios în cel mai înalt grad posibil. Te apuci de scris ca de ceva grav, urmând îndemnul lui Sadoveanu, la care se referă în următorul film. Întrebat de elevii de la Școala de literatură ce trebuie să facă ca să ajungă scriitori, cel care era atunci președintele Uniunii Scriitorilor îi sfătuia sa nu cadă în păcatul de moarte, ce i-ar scoate din profesie, de a pune virgulă între subiect și predicat. Iar Bănuțescu adaugă că foarte multe virgule s-au așezat anapoda în acea perioadă proletcultistă.

- Asupra lui Sadoveanu mi-a vorbit și mie cam în același mod în care s-a exprimat în filmarea de la Muzeul din Copou, că mulți au încercat să scrie ca Sadoveanu, dar acesta, ca un mare scriitor, era foarte singular și greu de urmat, deși mulți au vrut să-l imite. Eu cred că și în cazul lui Bănuțescu s-a întâmplat ceva similar. Nici Bănuțescu nu poate fi imitat. Au fost tentative de a scrie a la Bănuțescu cel din „Cartea milionarului”, dar au eșuat. El rămâne Bănuțescu, ăla singur. Chiar era un om singur.

- Iată o paralelă la care nu m-am gândit, aceea între Bănuțescu și Sadoveanu, doi mari scriitori diferiți, dar asemănători prin singularitatea lor. Și taciturni amândoi. Tăcerile lor izvorau din respectul pentru cuvânt. Cuvântul, spune Ștefan Bănuțescu, poate ucide, cuvântul a fost muniția propagandei, dar cel moșit de scriitor trebuie să fie spirit și adevăr profund.

- Avea un cod moral în scris. Parcă se speria de cuvânt să nu iasă din rosturile lui. De asta atât de greu a dat publicității scrierile sale. Le-a revăzut, șlefuit. Nu ușor se hotăra să scoată cuvântul în lume. Din această pricină, probabil, din „Cartea milionarului”, proiectată în patru volume, nu a apărut decât unul.

- E posibil să apară volumul al doilea.

- Da, am auzit că se pregătește editarea.

- Cum am mai spus la începutul convorbirii noastre, „cântec al amintirii”, Emil Brumaru datorează țăsnirea sa în literatură lui Ștefan Bănuțescu, cu care avea să se împrietenească ulterior. Aflat la conducerea „Luceafărului” în anii de deschidere de după 1965, acesta a devenit un căzuș al scrisului medicului de la Dolhasca, care, mânat de muze, își căuta un drum în poezie. Căzându-i sub ochi versurile lui Emil Brumaru, redactorul-șef al revistei tinerilor scriitori nu numai că le-a publicat, încântat de originalitatea rostirii lirice, dar i-a împrăștiat fireștile îndoile și ezitări, poftindu-l să apară mai în fiecare număr cât a condus revista. L-a stimulat să pună mai des mâna pe condei și să trimită manuscrisele sale „Luceafărului”.

- Eu am debutat la „Luceafărul” înainte de a fi redactor-șef Ștefan Bănuțescu. Dar după acest moment nu mai eram publicat. Norocul meu a fost că a venit în fruntea revistei Ștefan Bănuțescu după Eugen Barbu. Un mare noroc, pentru că mi-a dat o mare încredere. Te făcea să te simți scriitor. Aceasta era lecția lui, fără să vorbească. Fără să spună multe, te lăsa să înțelegi că ești aidoma lui, scriitor. A fost extraordinar să aflu dintr-un telefon al lui dat la Dolhasca că prima carte, „Versuri”, apărută în 1970, primise Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor. Țin minte că era seara, destul de târziu, și a venit sora de gardă de la Spital, foarte zăpăcită, să-mi spună că a sunat cineva, un anume Ștefan Bănuțescu, să vă anunțe că ați luat Premiul de debut. Fusesse în juriu și se bucurase de parcă ar fi luat el acel premiu.

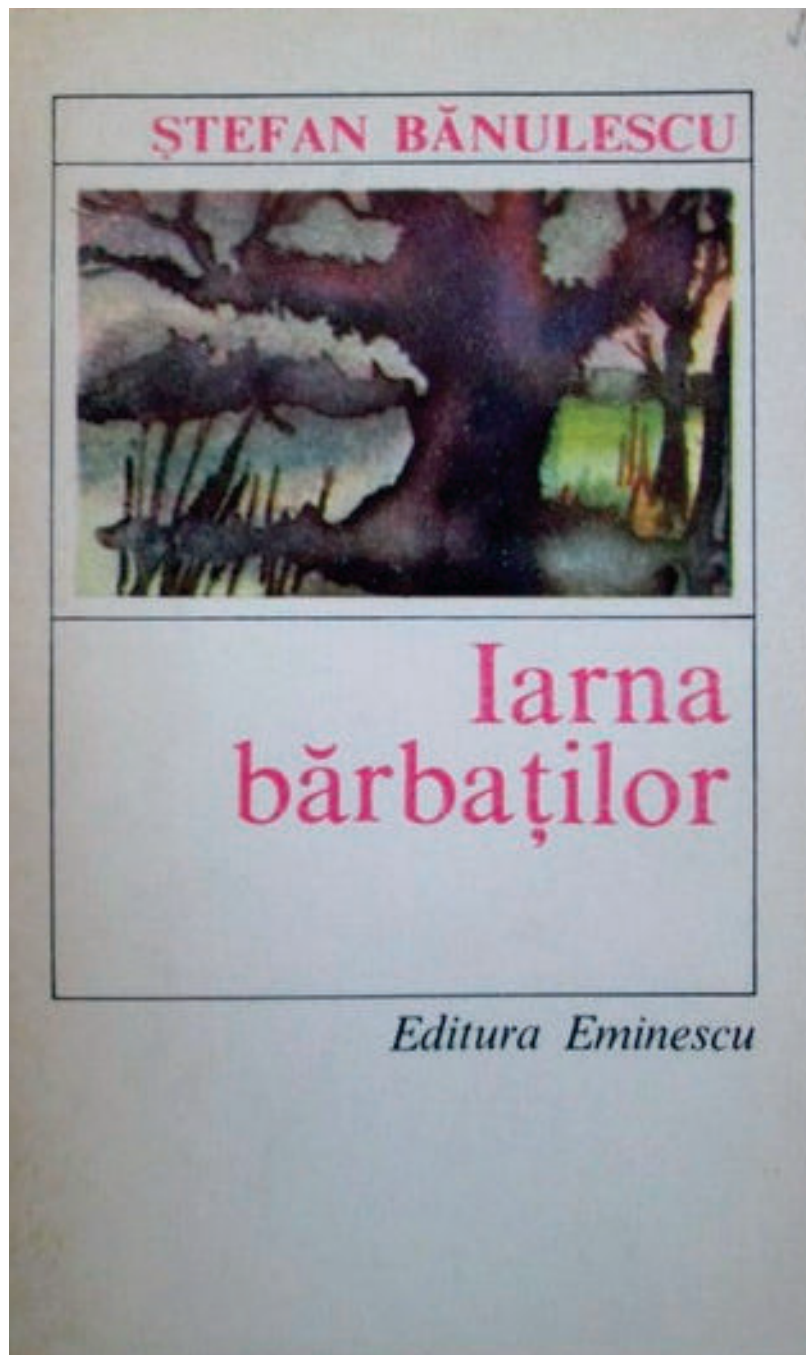
- Să spunem telespectatorilor noștri că Emil Brumaru era pe atunci medic, director al Spitalului din Dolhasca, raionul Fălțiceni.

- Eram și la Dispensar și la Spital. Mai mult stăteam la Spital, ceea ce era și bine și rău, pentru că

la Spital trebuia să fii prezent oricând era nevoie și noaptea și ziua.

- Dar literatura pusese stăpânire pe Emil Brumaru.

- Cam așa stăteau lucrurile. Dar cei de acolo nu știau de această preocupare a mea. De asta sora a venit așa uimită. Ei nu știau că eu scriu. Iar din „Luceafărul”, ajungea la Dolhasca un singur exemplar. Îl luam eu. Era un fel de taină, care, mă rog, până la urmă n-a mai fost taină. Îmi plăcea că nu se știe, pentru că mi se dădea pace. Nu mă întreba nimeni ce mai scriu. Ei credeau că eu fac cu totul altceva. În vremea cât Bănuțescu a condus revista, Grupul oniric, din care făceam parte, a fost pe punctul de a scoate un supliment la „Luceafărul”, numit „Ocean”, care ajunsese în faza de șpalt. Cei din București, Țepeneag, Dimov, l-au și văzut. Eram și eu acolo în pagini. Ar fi fost foarte plăcut să apară. Bănuțescu ținea foarte mult la noi. Dar.. Cât pe ce era să apară. A fost în iminență de apariție. Nu știu ce s-a întâmplat și cine nu a vrut să apară.

- Poate acesta a fost și unul din motivele pentru care Bănuțescu a părăsit barca „Luceafărului”. Băteau vânturi rele. El s-a retras, dezamăgit, în chilia scrisului și tăcerilor sale.

- La Neptun, sau la București, când ne-am întâlnit după ce părăsise conducerea revistei, l-am întrebat de ce a plecat? I-am spus atunci că nu trebuia să demisioneze, ci să continue, chiar cu riscul asta trebuia să rămână acolo. El mi-a răspuns ceremonios și politicos, cum obișnuia să vorbească, <Domnule Brumaru dumneata știi cât de rău îmi făcea să mă întâlnesc cu ăia cu care trebuia să discut și îmi cereau să tai.> Adică n-a mai putut suporta contactul acesta cu

cenzura, cu cei care se intercalau între noi și cititori, făcând tot felul de feluri.

- S-a retras cu demnitatea ce-l nimba. Atunci când aveai prilejul să fii în preajma lui te simțeai protegit. Și erai într-un regat al liniștii. Totodată, degaja o anumită forță în pofida fragilității sale fizice. Izvora din lăutricitatea făpturii sale.

- Ceva ciudat. Când stăteam cu el la masă, mai ales la mare, la Neptun, aveam senzația asta. Era un tip izolat. Nu prea avea oameni cu care să tacă, pentru că tăcea. După ce mâncam, stăteam pe hol, și tăceam și acolo. Era o prietenie tăcută, dar, cum am mai spus, foarte hrănitoare pentru mine. Îmi dădea încredere. Eram, totuși, omul care stătea cu Bănuțescu, tăcea cu el. Asta era o treabă. Mâncam cu Bănuțescu. Era o poveste.

- Același sentiment l-a încercat și eu în 1997. Mi-a dat un telefon să-mi spună că trebuie să vină la Iași. Mi-a oferit o surpriză. M-a rugat să-mi pregătesc uneltele și să-l înregistrez, mărturisindu-se și citind din opera sa. Se gândise la o imprimare audio. Am avut un dialog foarte lung, pe care l-am perceput ca „O lungă spovedanie”, spre o împărțăși semnelor cândva. Parcă promisem nobila însărcinare de legatar testamentar. A acceptat, neașteptat, pentru că mă refuzase de multe ori să-l filmez. Avea, probabil, presimțirea trecerii la cele veșnice, care s-a și produs în anul următor. Atunci mi-a spus: <Mă leagă de dumneata o prietenie tăcută și vreau să-ți încredințez niște mărturisiri. Vei face ce vei dori cu ele.> De atunci a rămas și filmul pe care îl vom proiecta în continuare. S-a realizat la Muzeul „Mihai Sadoveanu” din Copoul Iașilor, în casa mea din strada Lascăr Catargi 53, în care l-am găzduit în timpul șederii lui la Iași de câteva zile, și în Grădina Copou. Aceste secvențe ieșene trebuiau să fie parte dintr-un film portret mai amplu, cu imagini și înregistrări la Făcăieni, Călărași, București. Îmbolnăvirea și apoi stingerea lui Ștefan Bănuțescu din 1998 nu au îngăduit să înfăptuim acest gând, ce prinsese contur în acel popas la Iași. A rămas o „Poveste neterminată”, cum am intitulat pelicula pe care o oferim telespectatorilor spre vizionare.

Grigore Ilisei : „E anul 1997, aprilie. Zi vântoasă de primăvară. După un amar de vreme Ștefan Bănuțescu se află din nou la Iași, unde o însoțește pe fiica lui, Sultana, studentă la Facultatea de medicină din București, care are de susținut un test de engleză, trecut cu brio, pentru o bursă în America. Dar scriitorul a venit și cu alte gânduri în Iași pe care nu i-a mai văzut din tinerețe. Și-a umplut desaga cu cărțile sale cu autograf, spre a le dăru, prin bunul său prieten, profesorul Ion Sârbu, Facultății de litere a Universității din Iași. De asemenea, în virtutea unei prietenii tăcute, cum așa de minunat a numit-o, mi-a îngăduit realizarea unui film despre Domnia Sa. Scenariul abia se înfiripa. Urma să-l tocim mai în amănunt la București, unde aveau să se continue filmările. Nu lipseau filmările de la Călărași, orașul școlarității sale liceale și Făcăieni, fabulosul lui ținut natal. Filmul îl concepusem ca un testament al celui despre care Eugen Ionescu spunea în 1980: „Acest scriitor, pe care îl apreciez și admir, este cel mai bun prozator român de astăzi.” Din mărturisirile sale voiam să se depene povestea unei exemplare cariere scriitoricești. Din păcate, a rămas o „Poveste neterminată”. Timpul nu a mai avut răbdare cu Ștefan Bănuțescu. Fragmentul ieșean al acestei povești există însă.”

Ștefan Bănuțescu, destăinuirii în Casa memorială „Mihail Sadoveanu” din Iași. : „Cunosc mai puțin locurile lui Sadoveanu și în general Moldova. Adică Moldova o cunosc aproape exclusiv din literatură, din istoria ei culturală bogată. În tinerețe m-au interesat foarte mult locurile scriitorilor români, în special cele

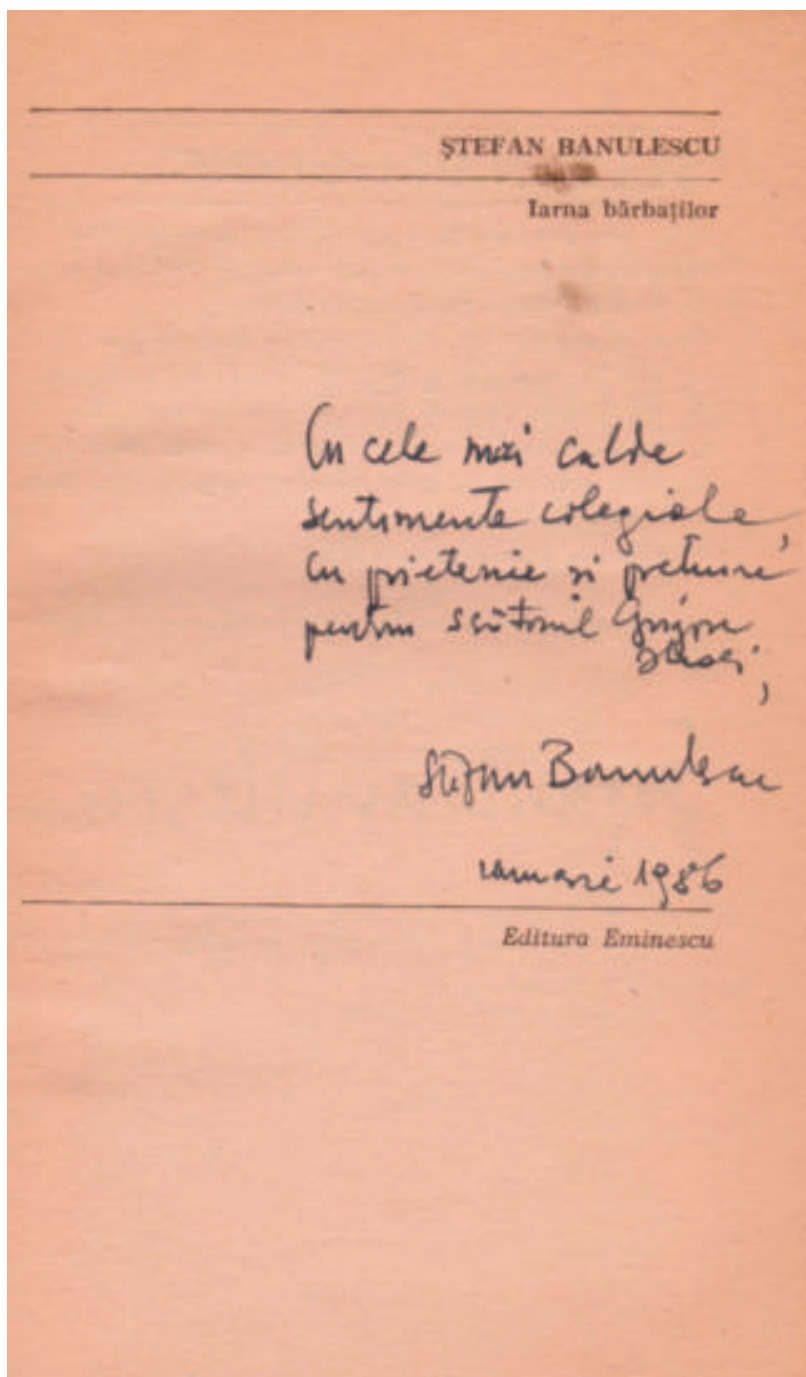

și Grigore Ilisei și în propriile destăinuiri (II)

ale prozatorilor. Când eram, de pildă, student la Filologie la București, plecam de unul singur cu lunile, chiar, punând cap la cap, un an-doi, și mergeam pe la locurile lui Rebreanu. Am insistat mai mult asupra prozei lui Rebreanu pentru că aveam pasiunea asta de a deveni prozator. Pentru mine Sadoveanu e un poet al prozei. Să nu mire pe nimeni, pentru mine Rebreanu a constituit un miracol în literatura română, cu fraza lui strictă, corectă, foarte prozaică. Rămâne uimitor cum a putut crea un monument atât de durabil al prozei sale. Proza sa apare și acum singulară în literatura română. Desigur, vă spunem, m-a interesat Moldova și istoria ei culturală și am cules-o din cărți. Ca prozator am pornit de la Negruzzi, capul de serie al nuvelei românești, „Alexandru Lăpușneanu”, o nuvelă inegalabilă. Și am căutat în literatura românească, în proză, linia asta simplă și mare, trasă de Negruzzi. Bineînțeles, abătându-mă puțin, am întârziat mult asupra lui Filimon, iarăși un scriitor cap de serie, fără de care nu se poate concepe formarea unui prozator. Și apoi, bineînțeles, Caragiale. Limba mare a prozei, subtilitatea cuvântului, pe care o dă maestrul prozei românești, Caragiale. Ajungând la Rebreanu, acesta a fost aproape o obsesie din facultate, poate încă de pe băncile liceului. Am făcut liceul într-un oraș de provincie, un oraș dunărean de câmpie, Călărași, care nu era ocolit de scriitori. E falsă ideea că orașele acestea de provincie erau mai provinciale decât Bucureștii sau chiar decât Iași. Scriitorii erau atrași de aceste colțuri de țară, care îi chemau, îi captivau. Ca elev l-am văzut prima dată pe Sadoveanu. Pe Rebreanu de asemeni. Iar ca să revenim aici, la ambianța acesta, să spunem câteva cuvinte. Un autor trăiește mai puțin prin muzee. Partea vie a unui autor sunt cărțile. Înțeleg mai puțin muzeele, aceste dispuneri reci. Ca și cum ne-am afla în fața unei colecții imense de literatură scrisă. Nu ne spune nimic, dacă nu avem legăturile acestea organice de viață, pe care le dă numai literatura. Am putut face această conexiune loc-realitate-ficțiune, urmând și cercetând pe Rebreanu la locurile lui. Știu că am călătorit mult în locurile lui, ale Prislopului, Năsăudului, Bistriței. L-am urmărit modelele eroilor. Cât privește pe Sadoveanu, v-am spus, i-am cunoscut cărțile. Pentru prima oară l-am auzit cred prin anii 1950, 1951, când era zeificat. Un monument al literaturii, un mare supraviețuitor. Și era înconjurat și foarte mult adulat de scriitorime, de foarte mulți diletanți. Vedeți, Sadoveanu a avut foarte, foarte mulți imitatori. Dar să știți că un scriitor cu foarte mulți imitatori este uimitor de singur. Sadoveanu a rămas singur, deși, cum să spun, a fascinat prin proza lui. A făcut o școală. Poate unii au transformat-o chiar într-o falsă școală. Nu și-au căutat drumul propriu și și-au trădat modelul. Ca să revin, l-am văzut pe zeul Sadoveanu în anii 1950, 1951, când se produsese marea ruptură a literaturii, acel hiatus cultural. El rămăsese mai neatins. A fost mai protejat. Și de aceea, ca în jurul unei mari flăcări, ca la o lumină protectoare, care și ardea aripile, se adunau scriitorii lângă Sadoveanu. Și îmi amintesc că o seamă de învățăcei sărise să-l înconjoare și să-l întrebe: <Ce sfat ne dați Maestre, cum să scriem, să facem literatură?> Și Sadoveanu, cu calmul lui, aș zice olimpiu, le-a răspuns: <Un singur sfat vă pot da, dacă deveniți scriitori, să nu puneți virgulă între subiect și predicat.> Literatura nu se învață. Nu-i o școală profesională. Literatura e altă școală. E o școală a singularității, a unei munci unice. E o școală a continuității, a tradițiilor, a marilor inovații, a căilor singulare, a căilor unice. Deci asta a fost învățătura care a fost dată la momentul ăla. Și care pica bine în momentele alea anticulturale. Să nu puneți virgulă între subiect și predicat. Și multe virgule s-au pus în perioada aia, mult după 1960, între subiect și predicat, care au nimicit o legătură cu literatura, cu scriitorii

mari ai acestei țări.

Desigur, din literatura lui Sadoveanu, să nu mire pe nimeni, m-a interesat partea de povestire, de nuvelă. Și ca să vă mărturisesc sincer, piesa care m-a fascinat și m-a tulburat extraordinar, așa cum m-au tulburat, bineînțeles, povestiri și nuvele de altă factură, a fost „Haia Sanis”. A fost ca un punct fix în ceea ce privește reazămul de proză pe care îl căutam. Așa cum mi-a fost „Alexandru Lăpușneanu”, „Ițic Ștrul, dezertor” a lui Rebreanu și mai ales „Scriitori către V. Alecsandri” ale lui Ion Ghica. Ion Ghica a fost și rămâne o mare șansă pierdută a prozei românești. Acest om cultivat, cu o pregătire europeană, un om foarte călătorit, cunoștea marile capitale ale țărilor civilizate, cunoscuse Imperiul Otoman în decădere, tratase cu el, ca om public, ca om politic, cunoscuse chiar mizeria acestuia, fusese guvernator în insula Samos. În sfârșit. Însă e uluitor cum condeiul său a scos din acele scrisori către Alecsandri,

scrisori simple, intime, sau care păreau intime, a scos marea proză. Nu văd cum poate un prozator să ocolească această parte rămasă aproape necunoscută și neînscrisă în seria prozei românești. Este o mare lecție, un model de frază românească, de frază amplă, o invitație la cunoașterea multiplă a vieții economice, sociale, a istoriei țării, a istoriei culturale, a părților ei pline de umbre, întunecimi, obscurități și așa mai departe. Ghica l-a admirat mult pe Nicolae Filimon. Nici Alecsandri nu-l simțise pe Filimon ca mare prozator. El îl confunda cu un anume Pelimon. Însă omul care a simțit că e în fața unei mari figuri a fost Ion Ghica și o spune clar într-una din scrisorile către Vasile Alecsandri.

Noi suntem aici într-un muzeu Sadoveanu. V-am spus că sunt modest și umil ca necunoaștere în ceea ce privește locurile lui Sadoveanu. Nu m-aș lăuda nici referitor la cunoașterea atentă a literaturii lui. Am o lectură insistentă. E un autor pe care l-am gustat, dar nu pot să mă exprim atât de liber și apropiat, așa cum aș face-o privitor la Rebreanu, la prozatorii munteni. Mă simt un om al câmpiei, al vechiului regat, ca să zic așa. Mă bucur că la o vârstă așa târzie, am 71 de ani, să calc pe aceste dușumele, pe care a trecut Sadoveanu. De fapt, mă repet, astea sunt puncte trecătoare ale vieții unui scriitor. Continui să cred că putem descoperi un scriitor o viață întreagă numai și numai deschizându-i cărțile și redescoperindu-i tinerețea. M-am ferit totdeauna să socotesc și să extrag din muzee ceea ce numai contactul direct cu literatura îți poate da.”

- Ștefan Bănulescu - o „Poveste neterminată”. Lucrarea sa într-un cuvânt va fi dusă mai departe de alți meșteri ai prozei. De ce e atât de important acest creator de epos?

- L-am văzut iar cum se mișcă, cum povestește extraordinar, și am avut și mai puternic sentimentul că pare atemporal ca și proza lui. Parcă-i veșnic.

- Georgeta Horodincă, unul din criticii care au citit cifrul de adânc al scrisului bănulescian, vorbește de „non determinarea prozei lui Ștefan Bănulescu”. Se regăsește în țesătura sa epică înțelepciunea acelor poezii de neuitat.

- Da, de neuitat și care trebuie readuse mereu în memorie, ca să avem niște jaloane foarte exacte, să avem un sprijin în viață, în creație. Este un ajutor pentru un scriitor foarte mare, nu numai pentru cititor. Pentru scriitor în principal. El este scriitorul, nu știu cum? Trebuie să apară din când în când, cum a apărut acum, să-și spună povestea foarte liniștit. Să ne spună lucruri extraordinare de simple. El nu complică lucrurile. Merge la autori foarte mari. Aștia trebuie citiți, de ei să ținem seamă. Nu se încurcă în amănunte. Are o conduită clară și o linie foarte bine scrisă în mintea lui și pe care o urmează permanent. O să apară volumul al doilea din teatologie. O să fie foarte importantă această editare. Simt nevoia, cel puțin eu, care l-am cunoscut și am tăcut împreună cu el, să-l revăd iarăși, cum l-am văzut acum, și parcă îmi dă o încredere și mă face să mă gândesc, chiar dacă se întâmplă lucruri mai neplăcute, totuși le poți depăși. Este un mare sprijin Ștefan Bănulescu. Eu în felul acesta îl văd. Un scriitor de bază, la care te duci când ești supărat pe viață. Îl iei pe Bănulescu și îl citești și atunci nu mai ești supărat.

- Împărtășesc într-un totu vederea asta. Poate că exemplul lui, existența sa, ca și a altor scriitori, pun în evidență resursele nebănuite ale acestei țări.

- E bine să nu uităm că el vine de la țară. Cred că și respectul lui față de scriitor, un mare respect, transmis și nouă, este al omului de la țară, care nu-i ca orașeanul să bagatelizeze profesia, vorbind cu ușurătate de scriitorul ăsta. Pentru el scriitorul avea locul lui în preajma lui Dumnezeu. Era destinul lui clar.

- Un semen care săvârșește un sacerdoțiu prin cuvânt, prin logos. Emil Brumaru, a sunat ceasul încheierii divanului nostru, cel al amintirii și cinstirii unui scriitor-tezaur. Am petrecut aproape o oră sub vraja amintirii lui Ștefan Bănulescu. L-am adus în atenția telespectatorilor. Îți mulțumesc.

- Și eu mulțumesc.

- Le-am propus celor care ne-au urmărit exemplaritatea unui destin și pilda unui om întrupând fericit misiunea de scriitor.

- Trebuie revăzut din când în când Bănulescu.

- Încheiem cu acest binevenit îndemn.

(Divanuri duminicale, TVR Iași, 2003, 2004)

Cristina SCARLAT

Poesis

marsupiul cald al amintirii

POVESTE PE PIELE. TATTOO CU CIOC DE RÂNDUNELE OARBE vineri, 28 aprilie 2023, Iași

- I. nu știai că din trup n-ai cum să fugi în alt trup că piele doar una primești castel grădină închisoare loz în plic cu câștigul rebel
- II. scoică
- III. doar perla să crești
- IV. somn și cruce
- V. n-ai cum în alt trup în altă piele n-ai cum să te duci nu poți face schimb nici împrumuta chiar dacă găsești pe cineva care ar face schimb cu pielea ta cruce
- VI. cruce pe cruce
- VII. duci cruce
- VIII. e doar a ta
- IX. piele de unică folosință îmbrăcând aceeași ființă
- X. primită la naștere zestre și arcă
- XI. n-ai cum evada din pielea ta atunci când ți-o rupi ți-o sfășii ți-o arzi ți-o rănești
- XII. sarcofag
- XIII. n-o poți dezbrăca
- XIV. ți-e cămașă de îndelungată unică folosință
- XV. ți-o coși ți-o lipești ți-o lingi ți-o răcorești
- XVI. stai îmbrăcat în ea
- XVII. ca perla în scoică
- XVIII. icra în pește
- XIX. și tot așa
- XX. coroana de piele
- XXI. coroana de cruce
- XXII. coroana de spini
- XXIII. aleluia

PUZZLE. ODISEEA COPILĂRIEI (fragment)

1. MĂRUL DIN SPATELE CASEI DIN CURTEA COPILĂRIEI MAI FACE FRUCTE ÎN GRĂDINA DIN SPATELE CASEI MULTE ACUM OBLOJIND PE HÂRTIE

sâmbătă, 29 aprilie 2023, Iași

- I. mărul din spatele casei bătrân a înflorit ca o poveste de zestre
- II. coaja lui o ating cu obrazul cu pielea mâinii cu lacrima cu privirea înfometată tânjind după copilărie
- III. de Bunici îmi aduce aminte îl mângâi de parcă mi-ar fi arcă între Ei și copilărie
- IV. copilăria și ea ca un nuc bătrân își resfiră filele grele frunzele ca genele grele de ani
- V. o răsfoiesc hulpav înotând înapoi
- VI. Bunicii s-au dus mâinile mi-au rămas mute ca în frig tânjind după focul din soba Bunicii după poveștile de război pe care Bunicul le depăna viu repetat ca bob cu bob perle coapte de viață înșirate pe fir de mătase delicat dureros subțire lăsat moștenire acum amintire răsfirând hulpav filă cu filă
- VII. amintiri
- IX. și povești
- X. din copilărie
- XI. mărul din spatele casei din nou a înflorit grădina e verde tăcută în spre cer hulpave arcuri de brațe întind căutând acum copilăria
- XII. lumea ei
- XIII. mută
- XIV. Bunicul
- XV. Bunica
- XVI. soba cu minunății crescute pe jar
- XVII. poveștile de război
- XVIII. toată copilăria
- XIX. lumea ei
- XX. mă-nfrupt din amintiri
- XXI. întunericul e larg
- XXII. mă pierd în lumea de ieri
- XXIII. mută

2. BUNICUL. BUNICA sâmbătă, 29 aprilie 2023, Iași

- I. Bunicul e viu a rămas în povești în parfumul din pereții casei tăcute acum
- II. dacă îmi pun urechea pe varul lor rece aud ca în scoică lumea copilăriei valurile ei simt nisipul din trecut atingându-mi inima perla crește încă necoaptă deplin
- III. valuri mă cuprind ca în brațe cald mă ascultă
- IV. Bunicul e viu și lângă El e Bunica
- V. amândoi mă privesc ca din vis mă veghează îmi trimit parfum cald când mi-e greu îmi fac injecții cu ieri lângă mine și ei lăcrimează timpul cu ciutura curs m-a atins mă ține strâns de copilărie chiar dacă de când au plecat
- VI. Bunicul Bunica
- VII. greu a nins a plouat a bătut vânt pielea pe mine greu m-a încercat a vrut să fugă de multe ori de pe mine
- IX. poveștile lor sunt vii simt fum de război amestecat cu iz de vanilie ieșind din rula sobei
- X. Bunicul Bunica mă țin și acum strâns în pielea mea cu povești
- XI. poveștile copilăriei
- XII. marsupiul cald al amintirii
- XIII. mă țin strâns adânc în căușul inimii lor și mă simt ca atunci când nu știam ce e frica
- XIV. lumea mea s-a născut pe strada spancioc
- XV. iași
- XVI. acolo locuiau
- XVII. Bunicul Bunica

GROUNDHOG DAY (II) duminică, 29 aprilie 2023, Iași

- I. mă simt de parcă regizez cum îmi iau repetat la revedere
- II. dorm speriat
- III. și mă trezesc din vis simțind cum regizez că îmi iau repetat de la toți
- IV. la revedere
- V. lumea mea s-a mutat
- VI. a evadat în altă lume
- VII. m-a lăsat cu cămașa de piele pe mine dormind speriat
- VIII. ca înaintea unei plecări pe care nu mi-o doresc într-un necunoscut ne cunoscut neregizat pe care firesc nu-l deslușesc
- IX. mă învârt în somn de parcă perla din scoică necoaptă vrea să fugă se răzvrătește zgârie s-a săturat de așteptare să crească
- X. dorm speriat mă trezesc de parcă regizez pe repeat cum mă despart de toți înaintea plecării spre un alt anotimp neinventat neregizat
- XI. mai e timp
- XII. nu mai e timp
- XIII. am plecat
- XIV. nu am plecat
- XV. știu doar că
- XVI. regizez
- XVII. pe repeat

POVESTE CU CIREȘI ÎN FLOARE CARE NU MAI AU RĂBDARE. IPOMONI sâmbătă, 3 septembrie 2022, Iași

- I. printre saltimbanci și moluște melci cu coaja crăpată poeți cu costumul de scafandru la vedere care-și iau ca un perpetuum mobile la revedere
- II. printre stele cu colți de argint
- III. mă prind
- IV. nu mă prind
- V. dar îmi fâlfâi și eu aripile constelate ca un melc coarnele pe spate
- VI. dau zdravăn din aripi să ies din fum să ies din poveste să evadesc în realitate din orice film din orice carte care mă locuiește mă locuiesc mă-nlocuiesc
- VII. filmul cartea sunt cochilia eu melcul cu coarnele de argint pe spate care încearcă să meargă firav ca un om cu picioarele pe pământ cum fluturile zboară pe vânt
- VIII. dar cred că povestea aceasta e într-o altă carte
- IX. în altă parte
- X. departe
- XI. departe
- XII. departe
- XIII. vânăre de vânt

(din volumul în pregătire)

Jurnal de campanie (martie - aprilie 2007)

Americanii au trimis în cosmos mesaje în capsule metalice, sau mesaje sonore sau mesaje luminoase, în ideea că la un moment dat cineva le va recepționa. Activitatea e plină de speranță. Așa e și poetul. Trimite mesaje învăluite în cuvinte, comprimate în cărți, urlate adesea, dar dacă nu le recepționează nimeni, asta nu înseamnă că poetul nu există; nu există receptorul, poate. Sau receptorul e afon. În acest sens îmi amintesc o schiță cetită, cîndva, într-o revistă oarecare. Dimineața sună îndelung telefonul lui John, care zăcea mahmur în pat, după o beție cruntă. John se ridică încet, copăcel, ajunge la telefon. Ridică receptorul. De la celălalt capăt o voce ușor metalizată îi spune, într-o engleză chinuită: Domnule să nu închizi, eu sunt din Constelația Andromeda, după șapte ani lumină de eforturi și calcule, am reușit să iau legătura cu prima ființă din Calea Lactee...! Este formidabil, trebuie să comunicăm, rapid, să nu se întrerupă legătura, vă rog să-mi precizați câteva lucruri despre atmosfera de pe planeta dvs, despre compoziția chimică a...! John, mahmurul, s-a sprijinit de perete, și-a masat puțin fruntea și i-a şuierat printre dinți celui care îl deranjase așa de matinal: După ce că ești beat, mai ești și schizofrenic...! Du-te-n măta, de bețivan! Și i-a trîntit telefonul. La celălalt capăt, „andromedul” și-a smuls părul verde din cap de furie.

Așa și poetul, care tot trimite mesaje spre o lume mahmură, uneori proastă, alteori indiferentă...!

La Olimpiadele grecești primeau lauri atleții dar și poeții, iar lucrurile regândite capătă un oarecare sens. Atleții alergau pe orizontală, poeții forțau limitele pe verticală. În final s-au întâlnit pe undeva, cred ...!

Scriitorii români, de dinainte și de după Eminescu, ca să avem un reper, au tins spre Europa, s-au școlit în marile universități, în marile civilizații, după care s-au întors, în cea mai mare parte, acasă. Pospaiul de civilizație de după „patrușopt”, secolul al 19-lea, așa a venit la noi, cam cum vine acum, din sezon în sezon, „gripa aviara”, adusă pe tălpile pantofilor de vreun român care se întoarce din lumea largă, în lumea strîmtă, de acasă.

Sîntem prezenți în cultura europeană (și mondială) numai cu scriitori care au trăit, efectiv, în afara României. O vreme au stat în Europa sau au rămas acolo definitiv. Exemplele nu sînt chiar atît de nenumărate, dar sînt: Mircea Eliade, Panait Istrati, Eugen Ionescu, Emil Cioran, C.V. Gheorghiu, Tristan Tzara, Vintilă Horia etc. Astăzi un Andrei Codrescu, un Norman Manea sau un Matei Vișniec demonstrează cam același lucru. Dar cum se ajunge acolo, în viața și în cultura lumii? Pentru generația '80 e deja tîrziu, de la 50 de ani înainte nu mai ai curajul să ieși de piept lumea. Mă întreb, însă, de ce nu (mai) există tendința între tinerii scriitori din România de a pleca în lume? Scriitorul misionar, al unei culturi și al unui destin, ar trebui să ia fața scriitorului care se pregătește să se confrunte o viață cu aceleași repere, într-o cultură care bălțește din lipsa unui orizont mai generos. Mă gîndesc la niște nume de tineri scriitori, care dacă nu iau exemplul meșterului român, care e demult în Europa, nu o să fie decît niște scriitori români îmbătrîniți înainte de vreme de frustrări și uzură cotidiană.

Pentru noi, care am prins și alte vremuri, ale len-torilor, ale unei amînări fără perspective, mai ales în comunism, ni se pare că vremurile au luat-o razna. Pentru cei născuți în aceste vremuri însă, totul pare normal, dinamismul e natura lor intimă.

Pe lumea asta puține lucruri sînt valoroase și trainice și ele sînt aceleași de la începutul vieții și mai toate sînt configurate vieții și iubirii. Orice e în afara acestora sînt mijloace, sînt nuanțe. Dispar reviste și ziare? Apar reviste și ziare. Apar cărțile pe format electronic? Ne vom adapta. Curente literare sînt precum curenții marini, se orientează după înclinarea axei planetei. Cu fiecare scriitor se prefigurează un nou curent literar, trebuie să luăm ceva distanță ca să îl intuim, să îl înțelegem. Niciodată nu au fost scrise atît de multe cărți mari, niciodată nu au fost atît de prost citite cărțile importante. Părerea mea!

Fiecare autor e, de fapt, un sadic vînător de cititori. Tactica e una extrem de minuțios pusă la punct. Noaptea autorul nu doarme și pune la cale tot felul de strategii de prins în plasă cititorul, cititorii. Scrie po-

vești, ca să-l prindă. Scrie poezii ca să-l vrăjească. Scrie eseuri ca să-l buimăcească. Îl blestemă uneori, a se vedea cazul Arghezi. Îl momeste în cele mai obscure locuri, apoi îi trage realitatea de sub picioare. Numai dacă ieși proza lui Mircea Eliade, de exemplu și déjà ai o mulțime de capcane întinse bietului cititor. Dar nici cititorul nu se lasă... Cînd vede o librărie, trece pe partea cealaltă. Cînd vede un perete de cărți se gîndește iute la cutremur și la posibilitatea surpării acestuia, de asta se refugiază în locuri mai sigure, crîșma sau magazinul de fleacuri importante. Lupta e dură și pare a fi pe viață și pe moarte. Autorul vrea să-i plaseze cartea în mîna cititorului, ca pe o grenadă cu cuiul de siguranță scos, cititorul ia grenada și o aruncă iute spre autor. E o luptă grea, cad mulți și dintr-o parte și din alta ...! E plină lumea de monumente care îi celebrează și pe unii și pe alții.

Cuvintele depun mărturie. Literatura este martorul care disimulează, dar nu minte niciodată. Și cel mai abstract poem este reflexul vieții, este proba vieții. Întrebările spuse sau nespuse, sunt axa pe care ființează lumea. Dacă întreb cerul, nu îți răspunde. Dacă întreb iarba, nu îți răspunde. Dacă întreb nisipul, nu îți răspunde. Dacă întreb oceanul, nu îți răspunde. Răspunsul, în cazul lor, este propria existență, infinită, imuabilă. Singurul care răspunde, aproximînd adevărul după chipul și asemănarea și cultura și educația și inima sa este omul. Iar întrebarea ca și răspunsul sunt parte a unei frici care dă dimensiunea imaginată a hăului prin care înaintăm. Și totuși, în afara micimii omului infinitatea nu are niciun sens. Din acest motiv, omul ca rezultat al imaginației Divinității justifică existența întregului Univers.

Mă întreb, retoric cel mai adesea, dacă are literatura ideologie. Și oricât aș încerca să văd prin imaginea brurată a omului care evoluează în teritoriul literaturii, personaj sau cititor, nu pot să recunosc decât faptul că singura ideologie valabilă a literaturii este umanismul. Cînd literatura luptă împotriva omului, cînd produce segregatie, cînd se situează de partea unuia împotriva altuia, nu mai este literatură, ci este politică, instrument social, armă imprevizibilă, josnică.

Plagiatul în spațiul public a fost dezincriminat prin ... abuz.

Nu premiile naționale mai consacră un autor, ci premiile internaționale. Nu contactul cu publicul propriu, (dacă mai există un public, dacă mai există un contact!), mai contează, ci contactul cu publicul de aiurea, cât mai eterogen, mai îndepărtat, mai străin. Un scriitor (român și nu numai) e valabil, azi, în fața publicului (universal!) tot mai „tabloidizat” dacă e tradus în cât mai multe limbi. Îl vezi? E tradus în sârbă, în albaneză, în rusă, în maghiară, în croată...? E mare, e important. Cel netradus e trimis la colț, e „un rebut național”. În cultura globalizată e o competiție asemănătoare piețelor de desfacere a conservei cu sparanghel sau cu fasole roșie. Contează marketingul. Cantitatea e cea mai importantă calitate. Contează faptul că publicul cu cât e mai larg, cu atîta e mai inexpressiv, mai neatent, mai needucat? Nu contează. Uite, îl vezi? A fost tradus în Noua Zeelandă...! Ce contează că e vorba de două, trei textulețe traduse prost, pe un colț de pagină, ca un exemplu de exotism cultural, important e că a ajuns până acolo. Așa de departe? Așa de departe.

În lupta cu îngerul omul a învins, vulgarizarea vieții este câștigul final cu care individul nu știe ce să facă. Misterul, cel care însușește imaginația omului de mii de ani, are atâtea răspunsuri, încât întrebările individului își pierd semnificația. Până și misterul „eternului feminin”, misterul nașterii, al vieții, misterul conceperii universului, misterul îmbinării culorii și parfumului în floare, absolut toate acestea au căpătat răspunsuri. Ți le oferă oricine și oricînd, specialiștii, mass-media, politicienii, prietenii, dușmanii. Mapamondul e un uriaș concert de răspunsuri. Pe voci multiple, una mai seducătoare decît alta.

În Japonia există, din cîte am aflat, încă din primii ani ai școlarității, lecții de ... empatie. Adică pruncii învață încă de mici să se pună în pielea celui de alături, ca să vadă și cu alți ochi lumea asta. E inuman și bătă-ranie să îi caricaturizezi pe oameni pe categorii, să scrii că negrilor, de exemplu, trebuie să le dai cearșafuri negre ca să nu le înnegrească și evreilor să le vorbești cu admirație despre Auschwitz...! Lumea este frumoasă tocmai pentru că este diversă, atît la nivelul etniilor, cît și la nivelul culturalității, după două conflagrații mondiale, care au avut la bază aceste crize de identitate și de supraindidentitate, am ajuns, cred, la o înțelepciune care să ne scutească de alte asemenea încercări. E adevărat, însă, că povestea identității și a supra-identității, a etnicităților și a antisemitismului a fost înlocuită cu alte lupte intestinale din societate, slăbii contra grași, frumoși contra urăți, norocoșii contra păguboși, LGBT-ul contra non-LGBT-ul, fumătorii contra nefumători etc. Dacă vei caricaturiza, în scris, literar, un fumător, poți avea reacția dură a vreunui fumător, cu plîngere pe-nală chiar, că i-ai știrbit din imagine, că i-ai creat disconfort, că l-ai expus în fața celui-lalt, l-ai minimalizat, ridiculizat etc. Și cu un avocat bun și cu un judecător mai isteț și el fumător, poți lua o pedeapsă. Ca să nu ai probleme, ca scriitor e bine să alegi subiecte „corecte politice”, despre frunzele care cad, eventual de jos în sus, despre „Ana are mere”, dar nu verzi, nu roșii, ci acre.

ILLUMINATI 2.0

sau

Discursul ateologiei paragnostice carpato-dunărene

Partea a IV-a

TRANSHUMANȚĂ, (TRANS)HUMANITAS, „TRANSHUMANISM”

Crâmpeie din viitorul perimat al iluminării „laice”

1.

Scandalizat fiind de utilizarea Numelui Domnului ca momeală de marketing, destinată celor educați de *cooltura* post-modernă, mă arunc asupra unei cărămizi având volumul și formatul compilațiilor universitare¹, purtând titlul scandalos *Istoria lui Dumnezeu*². Descopăr că autoarea (Karen Armstrong) este mult mai modestă decât apare în formula lăbărată pe toată coperta întrucât propune **A history** (*O istorie...*, nu *Istoria*) iar ceea ce este tipărit în caractere minuscule sub cele trei logo³-uri, *Istoria de 4000 de ani a iudaismului, creștinismului și islamului*.

2.

Spre deosebire de Liiceanu – autocentrat în jurul propriei revelații despre Kant ca potențial urmaș al lui Hristos, debarasat de ritual și de instituția Bisericii –, autoarea britanică poate vorbi *dinlăuntru*: a petrecut șapte ani (1972-1979) în interiorul unui ordin religios romano-catolic⁴, a trăit experiența respingerii unei teze de doctorat de teologie la Oxford, viețuind la marginea vieții „academice” (profesorară de engleză la o școală de fete, predă apoi religia într-un colegiu fără „renume mondial”)⁵. Poate vorbi deci din perspectiva eșecului opțiunii monastice (de care s-a despărțit „cu părere de rău”) și din cea a nepotrivirii cu modul de abordare a religiei de către cei care dețin monopolul unui *savoir* instituțional dincolo de cercul ecleziastic.

Analizând cadrul prin sistemul de referințe (l-aș numi *trans-Humanitas* pentru că merge dincolo de cel al Patriarhului Sublimei Edituri, legat de produsele casei), intri în rezonanță cu ea când citești fraza: „*Teologia este adesea plictisitoare și abstractă, dar istoria lui Dumnezeu este pasionantă și vie*” (vers. rom., ediția a II-a, 23).

3.

Mult prea „puțina teologie” propusă reușește de fapt să fie mai plictisitoare și mai abstractă decât multe *Vulgate* ale ateismului pretins „științific” întrucât nu se situează nici o clipă în interiorul chestiunii. Contaminat de recursul la drone în realizarea filmelor – o economie serioasă de resurse pentru producători – autorul volumului **Ce gândește Dumnezeu** ne transmite imagini de pe dispozitivul construit de Jung, dirijat însă de pilotul humanitarian. Astfel vedem istoria controverselor teologice asemenea unui peisaj format din *tipuri psihologice divergente, introvertitul și extravertitul* (vezi *op. cit.*, 55). Față de asemenea imagini până și perspectiva „luptei de clasă” pare mai interesantă, putând fi declinată/conjugată prin succesiunea „modurilor de producție”.

4.

La limită, ar fi fost mai amuzantă preluarea modelului unui ateu feroce, demistificator al filosofiei, trăind la periferia sistemului cultural francez, Michel Onfray, când scria *Le ventre des philosophes*. Închipuți-vă ce ecleraj asupra „*încăierării variantelor de creștinism*” (motiv recurent al religiei zeroteiste, nu putea lipsi aici) ar fi putut produce analiza paradigmei culinare (*carnivori, vegetarieni, vegani, flexitarieni*) dacă Gabriel Liiceanu ar fi avut acces la meniul fiecăruia dintre participanții la diversele concilii, ar fi văzut ce lăsa pe masă, etc. Prin grupurile sociale și blogurile promovând controlul masei corporale am avut acces la regimul său alimentar, nu și la gândirea lui teologică.

5.

Tainele privind hrana teologilor din vechime sunt mai bine păstrate, astfel încât Preafericitul Peratolog ne poate propune ca „fel principal” la ospățul său ideatic doar un rezumat a ceea ce aflăm din orice istorie a Bisericii scrisă de un discipol al credinței conform căreia „*religia reprezintă, prin însăși esența ei, golirea omului și a naturii de orice conținut, trecerea acestui conținut asupra fantomei unui Dumnezeu transcendent care, la rândul său, prin grația sa, omului și naturii câte ceva din prisosul său*” (Engels, 1844)⁶.

Discipolul lui Noica se pronunță totuși contra „abandonului de tip ateu”, subliniind datoria pe care „*noi, oamenii din această parte a lumii, am contractat-o de pe urma întâlnirii noastre cu Dumnezeu creștin*” (**Ce gândește Dumnezeu**, 176).

6.

Vorbind despre „Dumnezeul creștin” el comite ceea ce francezii numesc un *impair* și se înscrie în logica

fundamentalistă, opunând „Divinitatea Noastră” altor Divinități (sau, în fiecare caz, Divinității Celuilalt). Mai potrivit ar fi fost să scrie „*întâlnirea noastră cu paradigma creștină a lui Dumnezeu*”, pentru a se menține în cadrul jargonului culturologic. Mai mult, validitatea „Dumnezeului creștin” este strict circumscrisă în perimetrul culturii apusene: Occidentul este, pentru el, „*singura civilizație a lumii care a avut puterea să transforme un comportament eminamente religios într-o etică laică*”, scrie Liiceanu în italice (*loc. cit.*). A-l contrazice, în actuala conjunctură geopolitică, înseamnă a te expune afurisirii paneuropene. Și totuși, orbirea Republicii laice, unică și indivizibilă, bazată pe treimea umanistă „Libertate, Egalitate, Fraternitate” a dus la o despărțire sângeroasă de vechile colonii, fapt asumat oficial cu mare geutate, după o jumătate de secol, ilustrat într-un documentar difuzat recent pe TV5 Monde (de Ziua Europei în anul de grație 2023), adică pe un canal fără impact în Hexagon. Catholicismul asociat cu puterea statală nu au strălucit în Africa (vezi cazul Portugaliei și al Belgiei), justificându-și acțiunea prin combaterea comunismului. Rămâne, ca o serie de puncte luminoase pe scara ororilor, acțiunea misionarilor, neconvertiți la etica laică. Dar despre aceștia nu vom afla nimic din **Ce gândește Dumnezeu**, nici din **Isus al meu**.

7.

La drept vorbind, dacă ne referim la datoria istorică față de creștinism, nici prietenul lui Marx nu era ingrat: „*credința puternică a evului mediu a conferit, fără îndoială, întregii epoci o energie considerabilă*” (antologia *Despre om și umanism, loc. cit.*). Aș reține chiar că profetul frăției proletare (patron în Regatul Unit) folosește cuvântul „credință” și nu „religie”, mai potrivit pentru desemnarea fenomenului. Bănuiesc totuși că nu este vorba doar de grija pentru proprietatea termenilor: Religia o combați din principiu, distrugi clerul, Credința o poți deturna, devia.

8.

Reperul Kant (invocat și ca model de rugăciune, vezi **Ce gândește...**, 179-183) figura printre precursorii revendicați ai „materialismului dialectic și istoric”, ceea ce a și permis studierea lui în țările punând în centrul educației *libertatea de a fi ateu* când GL urma facultatea de profil. Tocmai de aceea întreaga construcție perateologică a peratologului se dovedește obsoletă. La aceasta se adaugă invocarea argumentelor anticlericale în sprijinul unei credințe strict individuale, eminamente *privată*.

9.

Privată în ambele accepții ale termenului. Este desprinsă de instituție prin alungarea intermediarului consacrat de tradiție, duhovnicul, înlocuit de psihoterapeut. Este *lipsită de dimensiunea sobornicească*, a comunității, al cărui surogat este preluat din lumea antică: sportul (de la elini), circul (de la romani). În locul reperiilor creștine apar „zeii stadioanelor”, „divele” care-și etalează trupurile remodelate după trend. Totul se înscrie în logica unei deplasări a perspectivei începută în perioada idealizată sub denumirea de Iluminism.

„*În veacul al XVIII-lea literatura religioasă se*

etala peste tot iar literatura „erotică și fără ortografie”, pentru a-l cita pe Rimbaud, circula sub manta. Secolele al XIX-lea și al XX-lea s-au înversunat s-o profaneze pe cea dintâi și s-o sacralizeze pe cealaltă. În zilele noastre, din contra, pornografia este în vitrine, pe standuri, în stradă, nu mai provoacă nici respingere, nici dorință, în timp ce mistica a devenit un scandal, nu se mai poate vorbi de ea decât între inițiați”, consemnează resemnat un eseist francez, probabil ultimul discipol al lui Cioran (Stéphane Barsacq, *Mystica*).

10.

Pelerinajele, procesiunile – constituite ca parcur-uri jalonate de-a lungul secolelor în lumea catolică, în căutarea unor formule adaptate locului și timpului în spațiul discontinuu al ortodoxiei – apar ca un fel de *transhumanță* a turmelor de credincioși spre locuri generând o astfel de comuniune. Liiceanu vede în ele grotescul: „*oameni târându-se pe brânci în spatele unor moaște*” (*loc. cit.*, 174). Despre „cultele” generate de *show-biz* și campionii performanțelor fizice, promovate prin media (știri, comentarii, publicitate, produse derivate), nu spune nimic. *Et pour cause*, ar spune Rimbaud: din acea masă, nu din cea a practicantilor cultelor tradiționale, speră să-i pescuiască pe viitorii cumpărători ai cărților sale. Eroare de *target*: combaterea constrângerilor religioase (rugăciune, post, prezența la Liturghie) justifică pentru aceia nu *etica laică* ci idealul hedonist *second hand* promovat de versurile unui hit: „*Să trăiesc așa cum vreau/Ca la douăzeci de ani/Fără griji și fără bani*”.

11.

Dincolo de el se conturează, perfect compatibil cu scenariul licean (*Dumnezeu nu a murit, ci s-a retras, binecuvântând laicizarea*), *transumanismul*. Adică un fel de religie individualistă având ca obiectiv declarat ameliorarea speciei umane prin știință și tehnologie. Un analist al fenomenului⁷ remarcă strania combinație dintre *modestie* și *megalomanie* manifestă în această abordare a Ființei Umane. În fapt, chiar dacă am admite necesitatea unei astfel de intervenții, nu putem neglija două aspecte. Primul este cel economic, întrucât resursele disponibile nu sunt repartizate în mod egal nici la nivelul indivizilor, nici la cel al regiunilor globului, astfel încât *unii vor fi mai egali decât ceilalți* în paradisul post-religios al științelor și tehnologiei.

12.

Celălalt versant este al *managementului* global și local, care va genera o nouă castă, cu mult mai înstrăinată de comunitate decât clerul din toate cultele istoice, protejată prin mecanismele de Security&Intelligence din organizațiile statale și corporatiste. Teoriile complotului cresc tocmai pe humusul îndoiiilor privind legitimitatea celor care ajung să decidă și justificarea morală a acțiunii lor. Iar acțiunea concertată asupra cultelor tradiționale este resimțită tocmai ca luptă împotriva ultimului obstacol în fața acestui val, care dispune deja de o structură politică în 2014 în Statele Unite și încearcă să federeze (într-un „ecumenism” sui-generis) curente de gândire și proiectele prin intermediul *Asociației Transumaniste mondiale*, creată acum un sfert de veac. Dar despre acestea voi mai scrie în următorul episod.

Note&Comentarii

¹ Pardon, „academice”. Adjectiv *trendy* după ce coafezele au creat zeci *Hair Academy*, Hagi a întemeiat *Academia de Fotbal* iar președintele Academiei Române este tras de urechi dacă se abate de la ceea ce unii sau alții doresc să audă de la el.

² Editura Orion, 2011, 2022, 514 pagini. Ediția după care s-a făcut traducerea (*A history of God*) este datată 1993, cu mult înainte de cele ale iluminaților din Micul Paris.

³ În fapt este vorba de simbolurile celor trei religii, numite *abrahamice* în orizontul intercultural arab, după cum am constatat în 2007, participând la un colocvium organizat de Universitatea Zeituna, aflată în capitala Tunisiei.

⁴ „The Society of the Holy Child Jesus, întemeiată în 1846 în Anglia, de călugărița Cornelia Connely. Implantat în Franța și SUA iar în Africa prin activitate misionară. În anii de călugărie ai autoarei, în UK făceau furori minijupa, Beatles, Rolling Stones.

⁵ Grila de evaluare este specifică balcanicilor

⁶ Apud Marx-Engels-Lenin, **Despre om și umanism**, texte alese, sistematizate și comentate de Ion Ianoși, Editura Minerva, bpt 896-897, vol. I, 118.

⁷ F.-H. Parisien, „Le transhumanisme, Philosophie, science et société”, postat pe situl *philosciences.com*, 2015.

Antropologia (de)căderii

Acceptând ratarea ca filosofie, Cioran se dedică în răspăr demolării retorice a unei antropologii a (de)căderii. Pe care am putea forța nota ușor îndrăznind s-o numim *Antropologia*. Licență tipografică ce servește simultan două teze.

Întâiul semn arată că omul surprins de strania disciplină asumă răspunsul la o dublă provocare. Una *entropică*, din unghi biologic și moral, paralelă cu alta *ordonatoare*, *umanizatoare*, intuiție a unei mereu schimbătoare *mathesis universalis*.

Reluarea aceluiași semn la final sugerează filosofic o disciplină compozită, cât *artă* atât *știință*. Unică, singulară, totuși multiplă, deși propice individual. Excepție a distinctului. Soluție personală de practică sapiențială, anagogie de uz interior. Arhitectură a sinelui, mai relevantă decât euforia extensivă a prezentului ca modernitate, șarpe temporal neîncetat devorându-și coada ecoului de *după* (*post*). E măiestrie (*techné*) oglindind iscusit creativitatea ființei la celălalt, în care străbate umbra Ființei.

Intuiția aceasta a culturii române o probează în tinerețe Constantin Noica:

„Există o anumită orientare către subiect, care poate fi urmărită în tot planul culturii, peste toată întinderea lui. Tendința aceasta este însă clară în filosofie. Astfel, s-a constatat de o bună bucată de vreme că, în locul lucrurilor din afară, filosofia a început să cerceteze intelectul și, în locul naturii, știința asupra naturii. Și s-a spus, pe drept cuvânt, că obiectul filosofiei este mai puțin lumea decât științele. Filosofia pare, mai mult decât orice, o orientare către subiect, către ceea ce se petrece acolo, înăuntru. Dar tot înăuntru se realizează și celelalte fenomene de cultură. De la Kant încoace, mai ales, subiectivitatea a devenit chiar teatrul de operații al tuturor activităților spirituale. Nu numai știința e în conștiință, dar moralitatea și arta sunt și ele în conștiință.” (Mathesis sau bucuriile simple, Humanitas, București, 1992, p. 17)

Este acesta gestul reparator compensând cu întârziere sfâșierea metafizicii în teologie și antropologie? Reflex disciplinar disperat al căderii din Absolutul Înțelegerii Primordiale? La Cioran se remarcă o disperată nostalgie antropologică a teologiei. Apofatică, discret, aproape secret salvată, ascunsă în filosofia căzută a omului ce încearcă a fi captiv(at) de arta dezecilibrului incitator, creator. Cu satisfacțiile ei mărunte. Minore. Ca joaca aceea (reală sau nu prea?) din copilăria răși-năreană, cu morții din cimitirul local? Un doliu cinic, străin, abstract, teoretic și astfel mimând repetate sinucideri rituale golind de sens automatizarea infantilă a vieții? Nostalgie ascunsă în distanța măștii de dispreț otrăvitor? Verdictul pare tatonat de același Noica:

„Conștiința nu se poate depăși, aproape. Cum ar face-o, și încotro? Niciun fel de ontologie nu mai pare că răspunde acestei vaste subiectivități, după cum niciun fel de ontologie nu răspunde întrebărilor geometriei. Pozitivismul veacului al nouăsprezecelea credea că desființase metafizica făcându-se că nu vrea să o ia în considerație. Dar astăzi are loc cealaltă moarte a metafizicii, adevărata moarte a metafizicii: moartea prin spirit geometric.” (Noica, *ibid.*, pp. 17-18)

Însă Cioran e pascalian în pofida spiritului de geometrie. Îmbibat de mistici, iată-l întors la

moralisti, idoli acceptați de o antropologie a (de)căderii. Folosindu-se de timp (țintă predilectă a rafinamentelor prăbușirii) și istorie (tot mai slabă tentație a fenomenologiei hegeliene a spiritului) pentru a scuza mizeriile umanității. Descompunere lașă a mizeriei existențiale din care își împleteau altădată sfinții sfichiurile autoflagelării. Și alibi neașteptat pentru cinismul gândirii politice din care azi ne însăilăm iluzia libertății, a eficienței mecanismelor politice.

Iată-ne, așadar, revenind în prefața cioraniană la *Principele* lui Machiavelli. Antiutopist utilizând scepticismul ca armă bine reglată împotriva absolutizării perfecțiunii umane. Adesea viclenie la puterea a doua.

În felul acesta, *modernitatea* din sarcina florentinului readucea în discuție realismul politic scăpat din chinga resentimentară a idealismului moralist circumscris unei *antropologii optimiste*. (*Loc.cit.*, p. 9) Ce ignoră din perspectiva misticilor tocmai natura (de)căzută a omului, interzicând domnia Absolutului în această lume comună: „Prințul cel bun e mai comedian decât cel rău. Exercițiul puterii nu se conciliază deloc cu respectul față de om; a acționa și a comanda, două acte inseparabile de un anume cinism.” (*Ibid.*, p. 10)

Așezat în paralel cu La Rochefoucauld, Machiavelli sună, într-adevăr, cât se poate a moralist francez. Doar miza politică conferă discrepanță îndemnului.

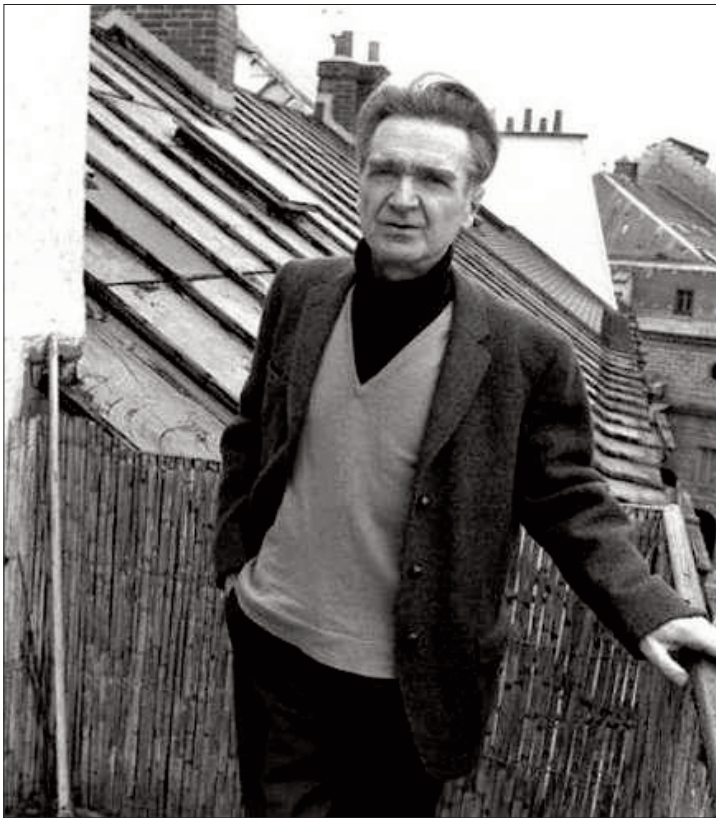
Mai important pentru textul acesta, Cioran pare a-și regăsi ecoul destinului în povestea vieții ilustrului florentin:

„Că Machiavelli a pornit ca republican, că în continuare a fost persecutat, apoi adoptat de familia Medici, pentru că, la restaurarea Republicii, să sufere noi persecuții, această serie de favoruri și dizgrații ni se pare în ordine. Că pe parcursul atâtor încercări, n-a știut să-și păstreze mare demnitate, aceasta, la drept vorbind, ni se pare un simplu detaliu. Era prea sceptic ca să subscrie la o morală „exemplară” sau ca să se coboare la înfumurarea unui gest eroic. Anii de exil, îi va folosi ca să-și scrie opera.” (*Ibid.*, p. 14)

Într-o posterie cioraniană neasumată (după slaba mea știință de moment), un antropolog francez modelează o viziune consonantă cu cea antropologică cioraniană:

„Cum se face însă că tema atât de evidentă a nebuniei omeneste, subiect de meditație pentru filosofii Antichității, pentru înțelepții din Orient, pentru poeții de pretutindeni, pentru moralisții clasici, pentru Montaigne, Pascal și Rousseau, a dispărut totuși, nu numai din ideologia

euforică a unui umanism care justifica maiestuos cucerirea lumii de către marele științat, dar și din gândirea antropologilor? Raționalismul umanist, care triumfa și expira în etnologia lui Lucien Lévy-Bruhl, a vrut să refuleze delirul lui sapiens către origini, ca pe debilitate infantilă; apoi neo-ontologismul, admirând, din contră, minunata înțelepciune a omului arhaic, a pus din nou nebunia pe seama omului contemporan, conceput ca un jalnic deviant, când de fapt fiecare dintre cei doi posedă propria-i înțelepciune și proprii-i demență.” (Edgar Morin, *Paradigma pierdută: natura umană*, Editura Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 1999, pp. 118-119)

Scrisul ca tratament

Constantin Preda (n. 1961) este un nume cunoscut în rândul cititorilor de literatură din România. Înzestrat cu un condei abil și foarte versatil, poetul născut în Dolj s-a impus repede pe scena culturală din țară, mai ales după volumele din anii '80: *Sora mea, inserare* (Editura Scrisul Românesc, 1984), *Fiecare cu steaua lui* (Editura Scrisul Românesc, 1985) și *Fire de poet* (Editura Cartea Românească, 1985). Au urmate și altele, iar până în prezent scriitorul a tipărit în jur de 80 de cărți de versuri. Ultima carte tipărită de autorul în cauză marchează și lupta cu o boală necruțătoare, o luptă grea care se cere a fi disecată și des-tăinuită într-o manieră poetică. Titlul volumului este cât se poate de direct și sincer, iar această alegere, care se potrivește perfect cu tensiunea poemelor, ne oferă nouă (cititorilor) o privire cât mai intimă și directă în lumea omului și poetului Constantin Preda: *Bolnav de cancer* (Editura Autograf MJM, Craiova, 2023).

Nu este greu de anticipat natura poeziilor din volumul menționat anterior. Dacă, de exemplu, în antologia *Te-am iubit soldătește, cu dragostea unui întreg regiment* (Editura Vinea, 1999), avem de-a face cu un univers liric axat pe tema erosului, în cartea din 2023 tonalitatea discursului poetic se schimbă total. Știm deja că poetul a avut o tumoră cerebrală de care a scăpat. Din nefericire, tumora era malignă și așa au început sesiunile de chimioterapie. Așadar, aceste evenimente au lăsat urme profunde și în poezia autorului, după cum era și firesc.

În *Bolnav de cancer* există câteva teme, motive etc. care revin constant și care – mai ales – se îmbină armonios și formează, într-un final, un întreg. Trebuie menționat din start ca tema morții străbate versurile volumului și inevitabil apare ideea resemnării: textul *nu cred că am vreo scăpare*, de exemplu, este relevant în acest sens. Moartea își face acum simțită prezența și tocmai de aici provin următoarele versuri pline de miez: „nu cred că am vreo scăpare/ durerea în tâmplă îmi suie/ se-aude-nflorind/floarea în cuie/ rana care sângerează/ atrage după ea o altă rană/ sunt între pedeapsă/ și icoană” (p. 17). O atitudine similară întâlnim și în poemul *m-am obișnuit cu frumoasa mea moarte*. De data aceasta, imaginile se succed mult mai rapid și sunt mult mai dezvoltate: „m-am obișnuit cu frumoasa mea moarte/ care îmi dă târcoale/ fulgerul trăznește cum-păna fântânii/ o haită de lupi sfârteacă mieii în vale/ [...] m-am obișnuit cu frumoasa mea moarte/ care îmi varsă pe pernă lacrimi fierbinți/ oh, am ajuns să mă plângă frumoasa mea moarte/ când ploaia umple cerul cu sfinți” (p. 30).

Cu toate acestea, scrisul, poezia ș.a.m.d au devenit o formă de „rezistență”, chiar dacă poeziile sugerează stări apăsătoare de suferință, deznădejde sau chiar disperare. Nu întâmplător, de pildă, apare imaginea părinților. Și nu o singură dată. Una din cele mai sfâșietoare poezii din volum are în centru imaginea mamei. Ea apare acum ca o instanță salvatoare sau – cel puțin – o entitate care poate oferi nu neapărat salvare, ci înțelegere și compasiune. Mama vine să aducă...lumină în acest infern al bolii. Următoarele versuri sunt puternice și dovedesc din plin cât de stăpân este Constantin Preda pe propria artă: „în această oglindă/ din mii de cioburi sparte/ se vede mama încovoiată/ venind de departe/ e ca o floare de zăpadă/ e ca o floare de ger/ frumoasa mea mamă/ vine din cer/ coboară pe raze păsește tiptil/ spre mine cel ce-am fost/ odată copil” (*mama*; p. 54).

Ce este poezia într-o atmosferă sumbră și parcă părăsită de Dumnezeu? Volumul nu uită acest aspect, iar un poem ca *elixir* propune o viziune convingătoare și provocatoare asupra artei poetice: „e un elixir poezia/ ca o eșarfă de pus femeilor la gât/ când vine hohotind primăvara/ și poate vindeca omenirea de urât/ e ca un elixir poezia/ e ca o lumină divină/ din care-a fost pictată capela sextină” (p. 62). În astfel de pasaje, vocea lirică este mai echilibrată, din momentul ce dramatismul mai scade din intensitate. Această schimbare de registru este un soi de *intermezzo*, care vine să „relaxeze” acele poezii care se axează pe imaginea omului aflat față în față cu propria finitudine...

Volumul *Bolnav de cancer* este memorabil prin forța poemelor și tocmai din acest motiv are toate șansele să mulțumească până și cei mai pretențioși cititori de poezie.

Magda URSACHE

„!rogu-mă, rămâi aici,
Doamne, nu pleca

Că stă peste noi Moartea,
Doamne, nu pleca

Moartea-i toată la hota-
Doamne, nu pleca...”

Cezar Ivănescu

Așa deci : calc în străchini corect-politice dacă vorbesc despre *Specific: teze și ipoteze*, dacă spun că poți fi și sincronizat cu Europa, și etnicist, dacă mă opun etnoblasfemiilor patapievicioase, munginerilor șfamidî? H.-R. Patapievici a radiografiat „fecala plaiului mioritic” – bun lucru! – ca să probeze „substanța tarată a românilor”. Zice Alina Mungiu, anti-evangelista: „Devine un gest patriotic să tragi românilor câte un șut în stima lor colectivă”. A zis și a făcut-o! Aplauze!

Numai popoarele mici au obsesia identității, scrie un istoric celebrizat prin ediții peste ediții. N-ăș zice că englezii ori nemții n-o au. Etnicul de pretutindenii (romănesc, dar și grec, iudeu, german, argentinian, japonez, polonez, italian, rus) nu-i o *invenție arbitrară*, are o existență proprie, o evoluție, o personalitate, o conștiință a comunității de limbă și de religie. Alt eșeist ne sfătuiește paternal : „Nu mai consumați energie în problema identității.” Să stingem lumina? Vocabula patriotism e ocolită. I se spune „sentiment civic”. Dacă nu ai sentiment firesc patriotic, demn patriotic, nicio problemă. Problemă ai dacă-l ai. Bine o duc, românii de-românizați” (sintagma lui Crainic). Și-i mult mai profitabil să nu te sacrifici pentru binele colectiv. Inteligența manevrabilă în interes propriu e bine răsplătită când își ignoră rădăcinile. Anunți într-un talk-show că „metastaza națiunilor e aproape” și ai parte de fotolii la ICR, de posturi de miniștri ai Culturii, de urcuș rapid pe scara universităților.

Eroismul se vede ca inutilitate, prostie chiar: dacii „mureau ca proasta”, „fantommele albe” de la Mărășești, la fel. În opinia mea, să răzi de cultul eroilor, asta da, prostie.

Amor Patriae Nostra Lex – naivitate, zic neomarxiștii. N-a spus Marx că „muncitorii nu au patrie”? Ce să mai avem în grijă granițele? „Piloții orbi” care ne conduc, ne conduc spre disoluție statală.

Academia e criticată : lupta pentru păstrarea identității nu place presarilor iresponsabili. Președintele Academiei a fost atacat în felurite feluri. Și ca ... utecist.

După ce Sami Damian a decis că Vintilă Horia și Noica ar fi „porțile închise ale literaturii române”, noii rolleri i-au dibuit ca fasciști, naziști, legionari. Aceleași etichetări le-au primit Iorga (ucis de legionari), Bologa, Eliade, Pr. D. Stăniloae, Ernest Bernea, Golopenția, Ion Petrovici, Traian Chelariu, Tuțea, Noica, ... Declarat *hârb* : Anton Dumitriu. Și dacă în Israel funcționează *Difamation League*, de ce la noi nu se iau măsuri împotriva celor care ne culpabilizează ca barbari și criminali, rasiști, mâncători de co-etnici? Dar cine l-a salvat de la moarte pe pastorul Richard Wurmbrand? Nu *sfântul închisorilor*, Vale-riu Gafencu?

Am spus-o de multe ori și nu ezit s-o repet, deși deranjează reluările mele: asistăm la un paricid cultural dacă valorile naționale sunt puse la index de critica distructivă. Cineva, tocmai din Europarlament, a decis, falimentul națiunii”. Și câți intelighenți, lesne adaptabili cerințelor puterii nu ne spun că statul național e o entitate nefuncțională și că o conducere de la Bruxelles ar fi cea „adekvată”. Întreb: dacă Europa e post-națională, atunci nu avem de-a face cu o post-gândire?

În ședința scriitorilor RPR, din 1962, Cioran era declarat „promotorul fascismului”. Acuza se repetă. La fel, contra lui Eliade și Noica. Ne-ai plictisit destul cu „trioul sacru Cioran-Eliade-Noica, terminați! Noica a

fost declarat „neonorabil ideologic”, Steinhardt ar avea „deficit de personalitate”. Dimensiunea absurdului crește și crește într-o lume răsturnată. În acel Raport Final, care sper să nu fie final și care a contribuit la dezbinarea impusă, voită de echipa Tismăneanu, pe lista rușinii a apărut Octavian Paler.

Nicolae Breban n-a avut venit fix după răsunătoarea demisie cauzată de Tezele ceașiste din 1971, când Ceaușescu a cerut reintroducerea realismului – socialist. Ca să vadă acum că „arborii spiritualității” (sintagma sa) sunt doborâți de topoarele cozilor de topor. A fost suspectat ca scriitor „problematic” și cenzurat, ca să citesc acum că romanele sale sunt...socialiste. Murdărit de ciori vopsite, în conformitate cu noua *Vulgata*, corect-politică, Breban rămâne drept ca un fir de plumb: „se vrea sfârșitul conștiinței de sine a acestui popor” (*Aventurierii politiciii românești*, ed. 2010, Muzeul Literaturii Române).

Crezul lui Iorga, formulat în scrisoarea către contele Bellegarde, din ianuarie 1909: „A ne păstra oriunde ființa etnică neatinsă”, e ridiculizat. „Ce apostol național visați? Identitatea românilor este **neconturată** (subl.meu, M. Ursache).” Cutare regizor promite: „Eu îmi dau demisia din etnie.” Prințul Duda declară ritos : „N-avem identitate.” Nu se considera anțărt urmaș al lui Ștefan cel Mare? Ce se vede prin lentila lui Patapievici ? „Românii se încheagă bine numai afară”. I-a răspuns Eminescu : „Ce a scos din voi Apusul când nimic nu e de scos?”

În volumul coordonat de Daniel Barbu, *Firea românilor*, Nemira, 2000, Mihaela Czobor Lupp a conchis că românii n-au viitor: „acest viitor este deja distrus, înainte ca el să fi existat”. De ce? Pentru că sunt **nemer-nici** (subl.meu): lași, bețivi, leneși, neevoluați. Dacă nu reacționăm la așa ceva, vom fi învinși perpetuu.

Vocalii detractori văd în România o țară bolnavă, defectă, asfixiantă, de care trebuie să scapi. Udmeriștii, copărtași la guvernare, sunt și mai vocali: „Ne este scârbă. România de rahat.” (20 septembrie, 2006). Tökes, plătit din banii românilor, spune la Bruxelles că maghiarii suferă un „genocid pașnic”. Consiliul Național Secuiesc vrea parlamente regionale, iar regionalizare nu înseamnă altceva decât dezmembrare: „Ținutul Secuiesc nu e România”. Trianonul e „infam”, „operă diabolică a românilor”. Au avut nerăspunsul nostru. Legea Trianon a căzut. Nu s-a promulgat ca 4 iunie să fie Ziua Tratatului de la Trianon. Așa că-n Ardeal se ține doliu la 1 Decembrie, udmeriștii susțin că autonomia Transilvaniei e „porunca lui Dumnezeu”, iar harta Ungariei se lăfaie pe fularul lui Orban Viktor. Lucian Boia e onorat de premierul vecin cu „Ordinul de merit al Ungariei”, plus forinții, ca răsplată pentru joaca lui de-a istoria-ficțiune, care pune în pericol integritatea, suveranitatea României.

Oponenți la istoria scrisă cât mai aproape de realitate sunt mulți. În *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Humanitas, ediția din 2013, L. Boia

susține că demersul istoriografic „se menține mai ales pe imaginație”. Clio n-are arhivă – a făcut Boia cercetură adâncă -, muza n-are niciun document la mână. Ce nevoie am avea de istorie cu statut de știință, dacă putem avea „o istorie virtuală”? Rigoare în reconstituirea unui eveniment, a unei epoci? Chestii depășite! Ce să mai căutăm izvoare, dacă ni le putem imagina? Istorie eroică? Lucian Boia n-are nevoie de ea. Așa că mentaliștii pot transforma oricând o bătălie câștigată în una pierdută. Țepeș bea sânge. Și cu el, nevasta vampiră și ea. Ștefan cel Mare n-a câștigat mai nimica, Unirea lui Viteazul e doar o ipoteză. Brâncoveanu e un șpăgar. Respectă trecutul, valorile de patrimoniu, ești etichetat naționalist necurat.

Mai scrie Boia: „interesant istoric ar fi acela care să nu creadă **nimic** (subl. meu) despre istorie. Și, pentru că Gh.I.Brătianu, Xenopol, Pârvan, Giureștii, C. Daicoviciu, Florin Constantiniu, Gh. Buzatu, Dan Berindei au vrut/știut să scrie istorie națională reală, nu se aud, se aude Boia. E în librării vreuna dintre cărțile lor? Cu precădere: *O enigmă și un miracol istoric: poporul român* de Brătianu, mort la Sighet, în aprilie, 1953.

Urmarea? Iohannis ezită să-l declare erou pe Avram Iancu, spânzurat simbolic în ungurime, iar Sibiu e dominat de Statuia lui Bruckenthal. Cad statui de eroi. *Ce ale laurilor foi* ne mai trebuie? Doar trecutul e declarat *mort și fără legătură cu viitorul*. La Oradea, statuia lui Mihai Viteazul și a lui Emanoil Godju sunt scoase din oraș. Viteazul, legat cu funii și evacuat cu camionul. Și ce veste vine de la Cluj! Primarul Boc răstoarnă cruci, dar și statuia unionistului Iuliu Maniu, reabilitat greu, abia în 12 noiembrie 1998, de Curtea Supremă de Justiție. Voitinovici, președintele Tribunalului poporului, a scăpat neatins nici c-o vâzdoagă, Alexandra Sidorovici, soția lui Brucan, nici atâta. „E o eroare, spune Sorin Lavric, să crezi că persecutorii aparțin trecutului.” Probă că Goma nu-i considerat disident anticomunist; Tökes da, este, chiar după ce presa i-a dat în vileag angajamentul la Secu și multe note informative.

Da, au fost și „surse” în sutană, dar și martiri. S-au întors vremile satanice dacă e iarăși batjocorită credința? După Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa, în capul căruia s-au turnat răstălmăcirii, în fapt calomnii, patru mii de preoți au fost închiși politic, între anii 48-64 (ortodocși, catolici, protestanți); 63-uciși; 17 episcopi și mitropoliți-uciși. N-a ajuns jertfa lor? Dar refuzul „reeducării” Pitești n-a fost probă de rezistență morală înaltă? Și-i dau dreptate încă o dată lui Sorin Lavric : „Fără jertfă nu există împlinire”. „*Faima* rezultă, Eliade dixit, din *jertfă*.”

Întrebat de Romulus Rusan de ce, ca aviator de elită (a luptat să apere capitala după 23 august), generalul Anton Marin a răspuns simplu: „De ce? Fiindcă sunt român. Chiar numai pentru asta”. „E un adevăr teribil”, comentează Petru Ursache în *Istorie, genocid, etnocid*, Eikon, București, 2017.

Fac trimiteri din nou la analiza lui Theodor Codreanu privind *Legenda neagră* (Alfredo Alvar), care e tocmai asta: „distorsionarea istoriei unei națiuni pentru a fi descalificată”. Uitări voite, adevăruri trunchiate, directive absurde, toate slăbesc ființa națională. Iar A.D. Xenopol pare a i se adresa, peste timp, direct lui Boia: „a falsifica istoria este o faptă vrednică de cea mai aspră osândă, de vreme ce se falsifică conștiința națională.”

În ce mă privește, mi-a mai rămas o rezervă de optimism: că se va reveni la normalitate, că „diluarea factorului etnic (la care asistăm de 30 de ani încoace) va avea un revers. Flux și reflux”, cum scrie Petru Ursache. Că ne vom asuma trecutul așa cum a fost: nu numai cu eșecuri, dar și cu rezistență la dogma comunistă. Cu torționarii, dar și cu martirii închisorilor. Cum ar spune C. Rădulescu-Motru: cu „calități bune și defecte”. Fără reacție fermă și demnă împotriva celor care vor să ne pierdem *caracterul național* vom ajunge la plâns și la scășnirea dinților. „Doamne, nu pleca!”

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XIV)

Luni, 17 februarie 1997. Începe o nouă zi. Din șirul atâtor zile care mă așteaptă. Seamănă deja cu majoritatea celorlalte: trezit la 8,30, toaletă, mic dejun, unt și gem, lucru la Augustin. Dacă aş scăpa odată de chestia asta cu viza de long séjour aş fi mai liniștit. Mai aștept săptămâna asta, dacă nu mă cheamă la Prefectură, mă duc să îmi fac alt dosar, prin consulatul nostru. Eliza zicea că este mult mai eficient. La masă: cartofi prăjiți, pulpă de pui, salată, o portocală și o tartă. Apoi, puțină plimbare până la Bastilia, ca să mai schimb 100 de mărci. După ce mi-am luat patru bonuri la cantină, în total 55 de franci, nu mai aveam bani. Am schimbat câteva mărci tot la rata de 1 la 3,25. Plimbare prin holul operei Bastille, strâns legată de opera Garnier, cu care formează, în fapt, aceeași instituție. Opera franceză are deci două sedii. Din pliantul acestei stagiuni citez: Gershwin, *Porgy and Bess*, Gounod, *Faust*, Berlioz, *La damnation de Faust*, Ceaikovski, *Spărgătorul de nuci*, Delibes, *Coppelia*, *Ghepardul* (muzică italiană), Ceaikovski, *Frumoasa din pădurea adormită*, Respighi, *Nouveaux classiques d'Amérique*, Bizet, *Carmen* (cu Elena Zoremba și Angela Gheorghiu), Frank Martin, *La vin herbé*, recital Debussy și multe altele, concerte pentru copii, pentru tineri, vizite pentru copii în spațiul operei, 25 de franci etc. Prețurile sunt diferențiate după trei criterii a, b și c. Biletele la concerte simfonice sunt puțin mai ieftine. Cel mai scump, stal și loja centrală, între 610 și 230 de franci. Apoi, treptat, la lojele laterale, balconul central, cu vedere parțială sau fără vedere, de la 400-300-200-100 și, cel mai ieftin, 45 de franci, pentru un loc de unde doar auzi fără să și vezi. Cam asta e!

Am venit din nou acasă, moțai vreo oră, iar la orele 16, mă apuc din nou de lucru. Mă bătea gândul să îmi iau un tranzistor, dar am mai amânat și de data aceasta. Parcă nu mă îndur să dau 100 de franci și să pierd vremea ascultând, deși o baie de limbă nu mi-ar strica și aş mai asculta posturile românești și internaționale, să văd ce mai e prin țară. Am uitat să spun: la operă biletele se vând cu două trei-săptămâni înainte, în special cele ieftine, la care este coadă întotdeauna. Cele scumpe se pare că rămân adesea nevândute, mă întreb dacă poți circula prin sală ca la noi, cunoscând rigoarea geloasă de pe aici în asemenea chestii. La cinematograful sunt două filme noi, unul japonez-coreean și altul de Robert de Niro, *Looking for Richard* (*Căutându-l pe Richard*, preț 40 de franci). Dacă este la Iași, duceți-vă, ca să mi-l povestiți și mie. Am servit cina la orele 20, un pate de acasă, cu jumătătea de andivă rămasă de ieri. Tonus bun, cu toate asalturile gândului la o țigară. Eternul lov, Domnul a luat... Mă obsedează ideea: la ce bun privațiunea de singura plăcere pe care o mai aveai și încă în condițiile astea de singurătate și înstrăinare? Îmi răspund: păcatul este banal, insidios și facil și ispititor, altfel nu ar mai fi păcat. Mă consolez cu micile satisfacții compensatorii: respir mai bine, nu mai tușesc, nu mai miros, sunt mai sănătos etc. și... cu banii economisiți. Și totuși, cât de greu îmi vine!. Înainte de un duș, pe care vreau să îl fac înainte de a mă băga în pat definitiv, mai dau un asalt, încă două-trei pagini din Augustin.

Și totuși nu am rezistat. Coborând să arunc gunoiul, plec în căutarea țigărilor. Umbliu puțin. E târziu, 10 seara, e închis peste tot. În sfârșit, găsesc, îmi cumpăr cel mai ieftin pachet, Gauloises légères, 12,45 franci. Prima țigară am fumut o pe drum, acum o fumez pe a doua. Sunt slabe, cu filtru și proaste, nu am nicio plăcere, dimpotrivă, o imensă părere de rău. Încerc să mă remontez, spunându-mi că nu voi fuma decât două-trei țigări pe zi până termin pachetul, apoi... Și totuși, Doamne, de ce m-ai părsit? Afară burează, sunt din nou singur și părăsit. O voi lua de la capăt. Sfinte Augustine, fii mereu alături de mine, tu care știi cel mai bine dintre toți muritorii cât este de greu să înfrunți răul și deprimarea! Am făcut un duș complet, m-am spălat și pe cap, m-am șters bine, m-am schimbat, m-am băgat în pat cu un prosop curat în jurul capului, să nu răcesc. Va trebui până la urmă să îmi cumpăr un uscător de păr. Trebuie să mă și tund căci mi-a crescut părul. M-a răzbit foamea. Ronțai ultimii biscuiți de acasă, va trebui să îmi cumpăr și de pe aici. Noapte bună!

Duminică 16 februarie 1997. Scrisoarea face 4-5 zile de la Iași până la Paris. Nu m-ai mai scris dacă ai fost la „Timpul” după bani și după cele câteva numere. Ți le dă, dacă treci pe acolo, tot secretara, numărul pe ianuarie, în curând va apărea cel pe februarie. Îmi pare bine că Romi s-a făcut bine, trimite-mi adresa lor să le scriu o vedere. Ordinul rectorului păstrează-l tu, nu îmi trebuie, plătește, rogu-te, vechimea cuvenită la dl. Constantinovici, funcționarul de la serviciul Personal. Îmi va folosi la cuantumul salariului viitor și la pensie. Cam atât. Mă apuc de lucru. Ceva important: începând cu 22-23 februarie, când vei fi primit această scrisoare, să nu îmi mai scrii pe camera 213, așteaptă să îți spun la telefon numărul noii mele camere. Oare ții minte avalanșa de povețe și indicațiile pe

care ți le dau? Fă-ți un carnet. Apropo, din nou despre exil, separare, despărțire, depărtare. Să ne închipuim că suntem în alte vremuri: bărbatul a plecat în lume (la război, cuceriri, descoperiri de noi lumi, transhumanță, negoț, călătorii, solii), ca să aducă mai binele în familie. Femeia a rămas stălpul casei, Vitoria Lipan, Fefelega, cu bătrânii, copiii și vitele. Fii bărbată! Reîntâlnirea! Zicala lui Dante! Afară, deși rece, soarele e puternic, bate direct pe masa mea de lucru. Acum fac o listă de proxime conferințe-lectii: 1. Componenta vocabularului românesc pe origini, 2. Scurta istorie a ortografiei românești, 3. Ortodoxia a românilor. Îmi fac o rezervă de cursuri. Am alcătuit liste de cuvinte, inclusiv neologisme, pe origini și pe domenii. Voi încerca să aplic didactic lexicologia comparată, metoda onomasiologică, cuvinte și lucruri (Sachen und Wörter), inventată neogramatici și rafinată de W. von Wartburg, romanist, autorul celui mai bun dicționar etimologic al limbii franceze.

E aproape seară, toată ziua mi-am pregătit lecțiile pentru mâine și poimâine. Mă întind puțin, sper să nu ațipesc și, abia apoi, mă apuc de Augustin. Constatare: cu vârsta, grăbit de presimțirea examenului final, constat că nu găsesc mulțumirea și liniștea interioară decât în lucru. Trebuie, îmi spun, trebuie neapărat să scriu cărțile pe care mi le-am propus. Altă salvare nu am! Pentru a mă apuca de marile construcții care mi se adună în gând, trebuie să mă eliberez întâi de Augustin. Oare să îți dau telefon diseară? Nu sunt sigur dacă simți, ar fi trebuit să o știi de mult, tu ești schela mea susținătoare, stimulentele, cheia, suportul și ținta. Dacă nu ți-aș mai simți sprijinul, cred că m-aș prăbuși pentru multă vreme și, poate, nu aş reuși să mă mai redresez. Atenție! Pasajul ăsta îl ții pentru tine, nu îl lecturezi la cenaclu. Pentru enorma datorie pe care o am față de tine aş vrea, am vrut întotdeauna, să îți ofer puțină fericire, așa cum m-am priceput eu să o fac.

Résidence Châteaux, Paris

Revin la noi doi. S-a înserat, sunt mulțumit de ce am muncit astăzi. Una din satisfacții, cea mai importantă, sau o consolare pentru drama singurătății, este aceea că pot să îmi canalizez toate forțele, energia sufletească și timpul asupra foii de hârtie. Exercițiul scrisorilor, jurnalul și celelalte m-au eliberat de spaima în fața foii albe (Mallarmé!). Sper să îmi devină un fel de viciu, de deprindere de care să nu mai scap. Visez, hulpav, să scriu rafturi în-tregi de cărți. Poate mă voi întoarce și la poezie. Peisajul meu zilnic, contemplat neîntrerupt, minute, ore, zile una după alta mi se fixează pe retina sufletului. Numit cam pretențios Résidence Cîteaux, căminul studentesc în care locuiesc e chiar la intersecția cu Boulevard Diderot. De la largă fereastră de pe colțul clădirii, la etajul I, văd până în zare, spre stânga, Bulevardul Diderot, în față, doi arbori masivi, descărnați, castani, după mîngiuțele pe care le țin atârinate. Apoi, strada circulață intens, cu un stop la semafor. De partea opusă: 1. magazin de piese auto (Grand Garage-Diderot), 2. magazin de articole pentru baie (Carrelogie Sanitaire-Chofage). 3. spălătorie publică (Laverie libre service), 4. un magazin de legume deschis și noaptea, 5. un restaurant chinezesc. Asta văd zilnic minut de minut. Alt argument consolator: Ion Constantinescu a stat și el vreo 10 ani în Germania, e drept cu Viorica, dar în primii ani a stat singur, „în condiții mizere” cum mi se plîngea. L-am vizitat doar o dată, la Augsburg, în 1994! Ai grijă, discreție cu sintagma „condiții mizere”. Ceilalți, ca lectori, probabil la fel (Popescu, Dimitriu, Arvinte, Leonte, Giosu în China, Turculeț în RDG!, Zugun, Nica, Irimia). Ei au suportat condiții mult mai dure, urmăriți îndeaproape de securitate, cu aproape toți banii din salariu luați de stat.

Și eu să o las baltă această ocazie tocmai la Paris!? Nici vorbă! Cât o fi să fie de greu! Peste două-trei luni, când se vor strânge ceva bănuți, vom vedea totul cu alți ochi, vom călători de-a lungul și de-a latul Europei și vom pune și ceva bani deoparte. Totul este să nu îți pierzi și tu cumpătul și rațiunea, să te înarmezi cu răbdare, mai sunt doar trei-patru luni până la vară, ce Dumnezeu! Să-mi scrii mai detaliat despre peisajul casei noastre dorite. Nu te teme, cum îmi scrii, că se vor scumpi casele. Se vor scumpi în lei, valuta rămâne aceeași. Revin la un sfat prudent: când se va imprimăvara, încearcă treptat, cu grijă, să scoți mașina din garaj. Să te ajute Geta, Gigi, Adrian, Doru, să devii șofer autentic. Și Dinu. Ai grijă totuși! Poate nu o ciobești! Cu atenție mare! La vară se va lămuri dacă vom veni cu ea aici sau o vom vinde ca să ne luăm alta.

Ține, rogu-te, socoteala la numărul scrisorilor, ca să nu dispară vreuna.. Aceasta este scrisoarea a XIII-a. Ar fi păcat de atâta muncă! Gata acum, e ora 5 după masă, mai am câteva ore bune de lucru la Augustin. Segmentez jurnalul în două. S-a strâns prea mult material pentru o singură scrisoare. Măine vine surpriza, împreună cu partea a doua. Acest mâine al meu este deja azi pentru tine. Tot meșterind la scrisori, m-a apucat noaptea și m-a răzbit foamea. Mă duc să-mi prepar o supă de champignons, din pachet. Mor de foame! Tragedie! Placa electrică de la tisaneria de pe hol e defectă. Va trebui să servesc hrană rece: pate de ficat, ultimul. Am încercat și la etajele celelalte. Au altă topografie, numai că nu am reușit să găsesc bucătăria. Am făcut un bilet să îl las la poartă, ca să fie reparat. Am mâncat la 6,30 seara, mi-a mai venit inima la loc: un iaurt, portocala de la prânz. Merge! Numai că, peste câteva ore, s-ar putea să mi se facă foame din nou, mai am câțiva biscuiți, pâine prăjită și o punguța cu pistaii. Voi vedea și voi relata. Am anunțat la poartă defecțiunea, mi-a spus că este generală, se va repara mâine. Un biet negru umbra cu cratița de acolo-colo. Japonezii își fac în cameră, pe un reșou (deși este interzis), pescării de-ale lor, pline de miresme. I-am telefonat Elizei să-mi ia țigări de la UNESCO (5 franci pachetul de Malboro, mai ieftin decât în țară și de 5 ori mai ieftin decât în magazine). Ce să fac? Nu pot rezista! Deocamdată. Încerc să fumez mai rar și mai puțin.

Și acum, la lucru! Lucrez din plin, dar mă opresc pentru următoarea meditație: Parisul este un Babilon, un loc de întâlnire, zeci de culturi, mentalități, naționalități, care interferează, se confruntă, se completează, se exclud etc. Cu un fler deosebit al actualității, parizianul (acel monsieur X din câteva mii, zeci de mii, care formează opinia, consumă faptul de cultură sau pe cel senzațional) creează mituri, mode, care se succed destul de rapid. Mi se pare că este ușor să te impui în ceva la Paris, dar e foarte greu, dacă nu imposibil, să rămâi în centrul atenției. Ionescu și Cioran, care pentru noi au dimensiuni homerice, legendare, erau persoane cu nimic miraculoase pentru parizieni. I-au adoptat și gata. Dar cât chin (mai ales la Cioran și Eliade), cât efort decenii la rând și câtă muncă îndârjită ca să rețină atenția. Nu mai vorbesc de epoca vechii dizidențe anticomuniste, care, pentru noi, căpăta aura eroismului. După ce producea interviul la radio, în ziar sau la TV, un Tănase, de exemplu, urca în metrou ca să ajungă în pârlitul studio în care trăia, așteptând luni pentru nou prilej. Sau bieții Goma, Ierunca, Monica Lovinescu! Oricât de mult au însemnat ei pentru noi, noi am însemnat pentru ei infinit mai mult! Eram, miile de ascultători tăcuți, limanul și ancora lor, rațiunea lor de a fi! Așa că ranchiuna de acum a unui Goma împotriva vitejilor care se arată după război și se îngheșuie la plăcinte, mi se pare explicabilă și de înțeles. Iar bietul Virgil Tănase a scăzut la dimensiunile lui frești, de trepăduș amabil și benevoitor și oportunist. Acum îi tâțâie fundul după postul de director al Centrului Cultural, după ce l-a pupat cu atâta vioiciune în fund pe Iliescu! Vreau să spun că între sutele de dizidenți de toate neamurile, cine îi mai putea distinge pe ai noștri decât noi înșine! Și de unde, dacă nu de la Iași sau București! Eliza mi-a transmis un zvon, cum că în locul lui Hăulică s-ar pregătit să vină Liiceanu. Hăulică ar fi cătrân rău. Eu cred că lui Liiceanu acest post i se va părea prea mic pentru ambițiile lui universaliste. În genere, eu cred că intelectualii de rasă sunt sau vor fi extrem de dezamăgiți de noua putere, recent instalată, pentru care am votat și noi cu ambele mâini. Așa că forța politică a viitorului poate veni dinspre margini, de exemplu de la PAC-ul lui Nicolae Manolescu Am să îi scriu lui Liviu Antonesei să mă înscrie și pe mine la filiala ieșeană a PAC-ului. El trebuie să rămână un partid al intelectualilor, în jurul lui Nicolae Manolescu, care pare pregătit să joace un rol politic în viitor. Trimite-mi, te rog, adresa de la „Timpul” a lui Antonesei. Înapoi la Sfântul Augustin, minuțioasă analiză a memoriei din cartea a zecea. Dinu, ce faci, introduci textul latinesc în computer? Vă sărut, E.

Leo BUTNARU

Marele trOrfeu

cosmografe

Stau cu calendarul legendelor deschis la încețoșata pagină cu Euridice-veșnic-deplânsa, rămasă la vârsta ce e mai presus de anotimpuri și biografii; castă rămasă, fără a cunoaște motivul pentru care a fost creată de zei ca cetățeană a catastrofal de dulcelui infern al dragostei împătimate, dar neîmplinite, a acestei fantastici nicidecum științifice...

E una din temele grave în calendarul legendelor despre o nefericită domnișoară care nu a ajuns, din păcate, și gravidă, să lase urmași ce ar mai fi înfrumusețat, îmbogățit și alte legende, lumea.

Însă gravitatea poate fi și nițel zebrată de umbra oarecât luminoasă a unui surăs, când ai de opinat, constatativ, despre strada și trotuarul de azi cu domnișoare care își poartă ombilicul la vedere, încât ai crede că Euridice este deja... Euburice... Cum s-ar zice, implicit trist metaforic, suava poezie feminină de cândva, întruchipată de Euridice, azi ia bice! Ba însăși *Ars Poetica* era metaforica întruchipare a Euridice care, la vremea legendelor, abia-abia de-și ridica poala peplului, de abia-abia să i se vadă gleznișoarele merișoarelor șofrânii. Pentru ca, peste vremuri, în dada, de pildă, *Ars Poetica* se arde rău de tot, ajungând o lele care – hop! – își aruncă în cap poalele scârbavnicei scatologii. (Uite-o, huideo!)

Însă magnetismul numelor din legende e atrăgător, ispititor și uneori mă pomenesc, combinând ludic, a rocadă semantică verbocreatorie Orfeu și Euridice, Orfeu și Orfeea, Euridice și Euridic, Orfeu și Euridic, Orfeea și Euridice – ș.a.m.d. în eventualitatea altor combinațiuni, fără a fi vorba de vreun pretext sau text despre minoritățile sexuale, cu atât mai mult – de minorități poetice.

Și, în fața calendarului legendelor, ne zicem că, poate, Orfeu, care în ale cântului era inegalabil orfe(u)vru, azi – de seamă musafir din vremi trecute – dacă ar fi să-și repare greșeala, spulberându-și spaima și îndoiala care în lung de ev au deformat speranțele mai tinerilor aezi, ar putea salva ce n-a salvat atunci când privi nerăbdător îndărăt...

Însă următoarea filă după cea cu Veșnic Deplânsa e necruțătoarea poveste despre capul lui Orfeu, tăiat, desprins de trunchi, plutind pe apa râului Hebrus; cap încă dulce, dulce murmurându-și cântul de pe urmă, și abia pe undeva la Lesbos amuțind...

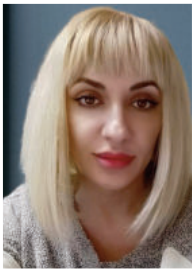
Acolo, în ape, lira sa, aruncată și ea, – ca o ancoră a nimănuil...

Și așa cum calendarul legendelor presupune și reînvierea, în cazul lui Orfeu reîncarnarea ar însemna re-încântarea. Și perpetuarea de modele demne de a fi urmare și azi, când se întâmplă să căutăm eroul timpurilor noastre, însă cam tot peste eroii timpurilor trecute dăm: Orfeu, Euridice, Ulise, Ariadna, Pandora (negativă, dar tot eroină, nu?), Penelopa, Dedal, Don Quijote... (La hurtă, pozitivi și nu prea...)

Prin urmare, reiese, implicit, că ar trebui să căutăm eroul timpurilor trecute, pentru a găsi eroul (neexclus... lipsă) timpurilor noastre... Iar celui ce ar reuși să-l identifice să i se atribuie Marele, incomparabilul trORFEU.

P.S. Dar să nu vă îngrijorați că Orfeu ar fi venit de unul singur, că Euridice ar fi deja pierdută. Posibil, ea mai întârzie un timp în timp, oprindu-se să-și lege nojițele la sandale.

Sau că Euridice vine în vremurile noastre pe căi ocolite, tănuite, să nu fie zăpsită și nevrotizată ca Diana Angliei de gloata paparazzilor.

Carmen SECERE

Insula apostatilor

(fragmente)

1.

Nu stiu cât visăm între ziduri și nici cât întuneric ne desparte.
Locul de lângă geam e lipsit de sens. O promisiune este un abandon.
Femeile în alb îmi închid zilnic fereastra, spunând că sunt un pericol pentru mine.
Toți învățam să trăim cu demonii și să vorbim cu statuile, la un moment dat.
Atunci m-au prins furând casa unui melc.
Apoi m-au închis, pentru că mă bântuia o insulă

și albul de tine.

2.

Înapoi, înapoi, înapoi! Cât de înapoi pot ajunge.
Nimeni nu a fost înăuntrul meu. Dacă mă tai, rezolv cu un bandaj,
altfel suntem cu toții geniali, triști și singuri.
Sunt un model defect. Mă trezesc obosită de vise și, pentru prima oară, nu pot să plâng.
Bulina roz îmi rupe gândurile, bulina roz îmi aranjează viața.
Noaptea îmi e cel mai dor de tine.

3.

Rup în două coala de hârtie, ca pe un fruct copt, în mijlocul verii.
Apoi îmi spăl mâinile de păcate.
Nu mă asculta cu mintea. O greșeală te poate trimite la izolator.
Sunt invizibilă. Curăț locul pentru cei părăsiți.
Dacă-ai fi o imagine, cine ar fi oglinda?
Îmi aștept destinul, ca femeia în lanțuri.
Nu sunt neună.
Visez.

4.

Somnul fără pernă și focuri încrucișate.
Aud o chemare. Ceea ce înțeleg, nu există.
Dinamitez poduri și patul de fier, sub care am ascuns o jucărie.
Oamenii aleargă legați la ochi. Își caută lămpile.
Cald-rece, fierbinte-gheață.
O mamă trece desculță prin flăcări, cu copilul în brațe.
Până se va întoarce mai am timp de visat.

5.

Pe hol e gălăgie. Femei în alb și gardieni fac exerciții pentru supraviețuire.
Camera mea e mai prietenoasă astăzi. Locul de lângă geam e ocupat de pinguni imperiali. E nevoie de soare și de o picătură de apă.
Deasupra stau ghețarii. Dedesubt, câțiva eschimoși pescuiesc.
Fiecare cu ciudățeniile lui.
De exemplu, timp de 50 de ani, un mexican a agățat în copaci păpuși dezmembrate.
În Taquile, valoarea unui bărbat se măsoară în funcție de cât de bine tricotează apusuri.
Eu, pentru o zi reușită, îmbrac puloverul din lână și cițesc cele mai exacte prognoze.
Pinguinii îmi înghit colecția de pietre, apoi sar în paharul pe jumătate gol.
Eschimoșii sunt luați prin surprindere.
Pe insula mea, niciodată nu a nins.

Ioan RĂDUCEA

CTRL+Z: au ideile fetele!

Instrumentele cibernetice încă au răbdare cu noi și ne explică, de pildă, modul în care oamenii sînt marcați de interacțiunea cu ele. Aceasta este impresia, ușor amuzată, ușor înfiorată, pe care par s-o fi avut șapte studente (Roxana Pîrvu, Ioana Cojocă, Maria Carla David, Codrina Moisii, Ioana Colac, Martha Băcanu, Sorina Ștefan) de la Secția sculptură, studii de licență, a Facultății din Arte Vizuale și Design din cadrul Universității Naționale de Arte „George Enescu” lași cînd, sub coordonarea lect. univ. dr. Dumitru Obo-roș și a doctorandului Mihai Aureliu Savin, au decis să organizeze o expoziție care să utilizeze „tehnologiile emergente” (imprimantă 3D, Chat GPT3, pe care le posedă facultatea) pentru a realiza opere sculpturale. Ele constau (nu neapărat datorită noului instrumentar) deopotrivă în obiectul fizic (figurativ) și în interogațiile asupra lui, însă ceea ce este mai frumos este faptul că suma acestor interogații este ea însăși generată cibernetic, de către numitul Chat GPT3, ce a realizat un „meta-statement” cit se poate de verosimil, pe măsura criticii de artă contemporană contemporane lui...

Rezultatul unui asemenea demers este expoziția *CTRL+Z*, deschisă în perioada 5-8 mai 2023, la Galeria „Aparte” din cadrul facultății amintite, expoziție ce conține, așadar, nu doar meditații intrinseci pe tema rostului actual al sculpturii ci și proprii critici, generată la imprimantă în timpul manifestării – replică de tipul critica criticii criticii, ca să vorbim ca pe vremuri în polemicile dintre gînditorii de secol XIX.

Titlul manifestării, ce reprezintă comanda pe care o dai pe tastatură ca să anulezi comanda anterioară, invită, așa cum are grijă să ne explice același chat, la „explorarea ideii de reversibilitate în artă” însă nu acesta este lucrul cel mai important ci marcarea metaforică a unei utopice condiții umane, în care, mi-mînd regimul cibernetic, construcția interioară nu mai poate avea sens, grevată fiind de sirul nesfîrșit de (virtuale) comenzi CTRL+Z și CTRL+Y (simetrica ei) – vorbim, în fond, de coșmaresca temă a avatarurilor care neagă logica ființei.

Toate lucrările caută să „exploreze” (cuvînt la modă în jargonul criticii de artă) impactul actantului informatic asupra creației și a creatorului. Unele o fac la modul satiric, imaginînd, de pildă, o cutie antiincendiu ce conține, în loc de extingtor ori tulumă, o tastatură de care atîrnă o piatră legată cu lanț: spargeți geamul și sfărîmați terminalul cibernetic, „în caz de urgență” – chiar dacă revenim la epoca de piatră... (*CTRL+Z*; lucrarea, cu excelent titlu ironic, conferit întregii manifestări, aparține Mariei Carla David care, la vernisajul din 5 mai, a și explicat neinițiatilor sensul fiecărei opere.) De un umor grotesc este și viziunea dimpotrivă, a unei bucăți de stîncă (cine știe cum tîrîră pînă în sală) de care este atașat un fir de maus însă mulajul mîinii de pe acesta manevrează nu maulul ci o piatră mai mică... (*Homo habilis*, a aceleiași Maria Carla David).

Din punct de vedere estetic, valoarea diferă mult de la piesă la piesă, și poate cea mai subtilă este valorificarea ridurilor pe care le lasă construcția la imprimantă, strat cu strat, a obiectului 3D – *Inflate* de Codrina Moisii, sugerîndu-se și limita acestei tehnici. Au ideile fetele și unele nu lipsesc a se folosi de metoda citaționistă, de la antica Nefertiti, răsturnată cu capul în jos (este mai stabilă la imprimantă...) la *Suzy* (încă o dată Maria Carla David), suzetă supradimensionată, à la Jeff Koons, ori la *Scaunul* lui Joseph Kosuth, însă cu picioarele sfîrșindu-se în cîte o deget cu unghia lăcuită senzual în roșu (*Auch!* de Ioana Cojocă).

Neobișnuitul desant feminin de la secția de sculptură (populată, dintotdeauna, mai mult de partea bărbătească) pare să schimbe lucrurile, mai mult chiar decît clamatul intrus cibernetic. Ori poate că el însuși este de înțeles ca o metaforă, în fața neliștitorii femeii că se tinde a fi mereu redusă la rolul de mijloc de a face și de a prefăce...

Nicolae Breban și „proiectul destinal” (III)

Sfătos, locvace, oferind, din belșug, „lămuriri”, încercând un bilanț (subiectiv, firește) al „înțelegerii critice” de care s-a bucurat opera sa, Nicolae Breban a polarizat recepția, aceasta fluctuând, crede prozatorul, între *cecitate* și *calomnie*, alunecând chiar în denunț politic (v. *Răspuns criticilor mei*). Evident, lucrurile nu stau așa, cărțile brebaniene au avut succes, iar autorul n-a fost nicidecum „ignorat”. Dacă orice tânăr talentat, orgolios, ambițios este, necesarmente, un paranoid (recunoștea însuși Breban), scriitorul a avut *răbdare cu sine*. După ani de așteptare, a părăsit, fără regrete, acel caiet albastru și scrisul „plat, fals, școlăresc”, a vrut „să spargă închisoarea” (cum s-a exprimat, în 1968, la o întrevedere cu Nicolae Ceaușescu), a urcat rapid în ierarhia literară (redactor-șef la *România literară*) și politică (membru supleant al CC al PCR, timp de doi ani). Și a urmat gestul „necuțet” al demisiei trimisă prin poștă, de la Paris, sfidând dictatura ceașistă, atunci incipientă, oricum edulcorată față de anii staliști, cu ecouri în presa momentului (*Le Monde*, *La quinzaine littéraire*), denunțând „minirevoluția culturală”. Poziția sa directă, frontală contra *Tezelor* din iulie (1971) l-a „despovărat” de funcții și privilegii, condamnându-l, însă, la ani de marginalitate. Asumându-și riscurile carierei și eliberându-se moral, în contextul unei schizofrenii sociale în galop. Revenind intempestiv în țară, cu șansa unei duble cetățenii, scriind masiv, publicând cu dificultăți, făcând figura unui harnic și influent „lepros social” (Breban 2009 : 87).

Paradoxul e că un romancier în care, aparent, gâlgăie spontaneitatea, dezvoltă o *literatură cu program*, interesată de străfundurile insondabile. Din fericire, tezismul e slujit de un uriaș talent și, astfel, corectat tacit. Dar Breban nu cultivă scrisul frumos; încercarea de totalitate – *utopia tangibilă* asupra căreia gândește – presupune riscul greoiului, prolixitatea, redundanța. Orgoliul creator, mizând pe supremația romanescului, a învins; în contextul exploziei șaieziste, N. Breban a urcat impetuos spre statutul de „romancier al generației”. Doar Nichita, în anii de început, paria pe acel june athletic, fără volum încă, negrăbit, afișând, imperativ, o siguranță nutrită de un imens orgoliu. Care, iată, peste ani, a rodit. Breban a visat să ajungă *romancier* și această fascinație, „tulbure și precoce”, l-a însoțit mereu. Romancier „instinctual”, cu *lăcomie de lume*, încercând să cuprindă *existența totală*, palpând „fundul” existenței, Nicolae Breban a impus, ca „o contribuție esențială”, romanul „cinic”, observa Theodor Codreanu, sub cupola transmodernismului (Codreanu 2017 : 237).

Singura cale, roman aproape autobiografic (pe alocuri), poate fi citit și ca o recapitulare a temelor și motivelor brebaniene, aparținând unui scriitor „făcut din excese”, focalizat pe *literatura mizelor mari*, cum observa Eugen Negrici. Spirit orgolios, cu pulsuni paranoide, contrariant prin masivitatea operei și, nu mai puțin, prin spectaculosul biografic, aluvionar și faimos, intrând în „seria răsfățaților” (cf. Al. George), sedus de meseria „de a descrie”, mânat de plăcerea vicioasă de a experimenta impostura, plonjând în psihismul abisal, Nicolae Breban trăiește sub fascinația romanului. El este, indiscutabil, un prozator puternic, de cursă lungă, propunând cezura ca un *pari tipologic* (acele „rupturi” caracteriologice, deturnând „eul genetic”, sfidând logica internă a romanului) și crezând, nedeșmințit, în viitorul genului târăgănat, chiar dacă multe Casandre de serviciu anunță tunător, cu o bucurie răutăcioasă, moartea romanului.

Mai mult, orgoliosul Breban vede în lacomul roman o *știință vie*. „Gen enorm și labil”, romanul, în viziune brebaniană, înghite orice. El se află neobosit în căutarea formei; atunci când o găsește, firește, nu acceptă „patul forme”. Fanatismul brebanian privește tocmai ambițiile nedomolite, de „mare reformator”, ale romancierului, interesat să zdruncine tipologia admisă, despărțindu-se de „chichițele” balzaciene și moftul analizei. Asumându-și libertatea sub aparența neglijenței stilului (dar la un cert nivel profesionist), Breban cultivă o proză „fluidă”, de colocvialitate ironică, în pofida „nostalgiilor clasice” (cf. Eugen Simion). Acest *epic magma-tic*, luând „startul” în maniera romanului realist și sfârșind prin a-l persifla, atentează la iluzia romanescă, discreditănd – cu simpatie ironică – lumea ficțională prin contestare parabolică. Prozatorul scrie „la vedere” (cazul lui *Don Juan*), naratorul se mișcă familiar printre personaje, destrămand iluzia romanescă și câștigând complicitatea cititorului. Anarhic, spontan, relativist, îngăduindu-și intervenții în răspăr, Breban înconjoară cu simpatie (complice) destinul eroilor săi, prinde pulsația lor afectivă, impune o manieră. *Brebanizarea* prozei noastre nu este o vorbă goală. Mai ales că, dincolo de

acest magnetism, sub senzația copleșitoare a fluidității, epicul brebanian (apăsând pe vizualizare și descope-rind insignifianța) își dezvăluie tezismul.

Aparent un creator frust, Breban se dovedește, în egală măsură, un comentator lucid, dublând actul „instinctiv”. De multe ori parantezele eseistice maschează un „gol de narațiune”, cum s-a observat. Invitând în scenă oameni comuni, descoperind în concretul existenței împrejurări banale, aglomerând detalii, autorul dezvoltă epic o teză: *corporalitatea realului*. Nicolae Breban *încorporează* totul: dialogul, metafizica (eroii săi transportă, totuși, idei); discursul lor nu este eseistic, ca la Alexandru Ivasiuc, dar nici subordonat demonului povestirii. La Breban ideile se „lipesc” de purtătorii lor, sudura e fiziologică, abstracțiunile se corporalizează. Povestirea la Breban este *de tip ideologic*; ea propune, așadar, corporalizarea abstracțiunilor. Breban e departe, în pofida nostalgiilor, de realismul clasic și nu face figură de scriitor cuminte; verosimilitatea e subminată, traseele epice duc spre nefiresc, se înscriu în patologic. Suveran, scriitorul manipulează personajele. Trupul devine purtător de limbaj, „scriitura corpului” – fără a urma neapărat marea modă – pare să satisfacă neli-niștită căutare a romanescului pur, interesat de miracolul enorm al viului. Ochiul avid al romancierului cercetează simfonia corporalului, eliberând vocea imperativă a instinctelor. Nicolae Breban „folosește” eroii străzii; aceștia ies din rama cărții, migrează din spațiul literaturii în cel social, sunt omenește convingători. Cărțile lui, greoaie, cunosc suferința incomunicării. La Breban, Provincia rămâne matricea creatoare, definind –

asaltată de „boli provinciale” – o tipologie. Ea, invadată de kitsch, ca ținut grotesc, bântuit de ridicele mituri culturale, îngăduie „mica curte”, comedia anonimității, o bădăranie „reconfortantă”, devoalând *foamea de stăpân*, ferocitatea, în contextul „feudalizării”; și, în același timp, ca inegalabil descriptor al Provinciei, Breban instituie *distanțarea* de „miile de grobei” ce mișună „în juru-i”, e drept, manevrând o strategie ambiguă, ca maestru al echivocului, fără a lua întotdeauna distanță față de „ideile” creaturilor sale. Dacă Provincia imaginară oferă acest nemilos tablou șarjat, anii lujojeni (reconstituiți, cu mîgală, de Mihaela Roșu Bîină) i-au asigurat *incubația*, lângă „maestrii de hârtie”, sub veghea unor dascăli providențiali (Maria Pop, Aurel Pițu).

Anexat literaturilor de influență germanică, prozatorul, chiar dacă produce cărți aluvionare, romane obeze, cu pagini inutile și demaraj greoi, are obsesia reumanizării; a restaurării omului prin sinteză. Prin tipologie, dialog (încorporat, reflectând fizic persoanele care-l poartă) și, îndeosebi, prin atmosferă, Breban e îndatorat marilor ruși. E drept, fluxul de detalii centripete înecă epica în prolixitate și o aruncă în relativism; certitudinile sunt abandonate, scriitorul intră în realitatea ficțională și solicită coparticiparea lectorului, ficțiunea concurează realitatea. Acestea sunt, însă, achiziții moderne și folosirea lor – necesară actualelor strategii narrative – e aproape inevitabilă.

Să notăm că aspirația totalității nu se proiectează la Breban într-o intenție caleidoscopică. Tezismul său

nu e sociologic. Nicolae Breban aduce în cărțile sale *individul prismatic* și controlează tensiunea individualului; personajele sale (cum s-a spus demult) intră în pielea arhetipurilor. Dorința de a cuprinde totul îl stăpânează, ca să dăm un exemplu, și pe Cezar Petrescu; mânat de mari proiecte și cu facilități de ziarist, romancierul interbelic era un extravertit; gusta spectacolul social, vâna evenimentul. Or, Breban nu suportă maniera jurnaleră.

Se poate spune că Breban, cel care a „crescut” greu, are silă de precocitate; că, înainte de a se închina talentului, crede în muncă, fiind un fanatic al talentului muncit, chinuit, înrobit scrisului. Breban coboară în infernul ființei, în lumea existențelor damnate și a fanatismelor de tot soiul, se cufundă în abisurile celor slabi și nehotărâți, în rezervațiile patologicului. El vânează autenticismul, conflictul dintre pasionalitate și personalitate, febra problematizantă a specimenelor ce populează o umanitate joasă, responsabile de împlinirea propriului destin. Prozatorul evită mediile septe; pare interesat, cu precădere, de *atipic*. Lumea sa cunoaște iluminări morale și civice, dar și fascinația degradării, nostalgia unor stări josnice. Ambițiosul Breban construiește lumi al căror ax e problema voinței și a puterii. Acest exercițiu tipologic creionează suflute elementare, dorind accesul la marile idei; înecate într-un haos problematic, în disoluție sufletească, personajele lui Breban capătă o notă caricaturală, eliberând sentimente abisale, spărgând crusta automatismelor. Umplând cu energie balzaciană un univers dostoevskian, Nicolae Breban decupează curajos o felie de viață, acolo unde, de regulă, talentele firave ratează iar spiritele pudibonde ocolesc confruntarea.

Convins că nu există roman în afara personajului, Nicolae Breban caută – în pofida erodării poziției personajului – tocmai marile personaje. Chiar dacă s-a prăbușit concepția naratorului omniscient și creația „obiectivă” e privită suspicios în numele autenticismului, demiurgia, ca mare privilegiu al romancierului, își conservă puțința de a concura starea civilă. Or, eroii lui Breban se mișcă la limita câmpului vizual al conștiinței naratoare; sunt marginalizați, dar concreți, cotrobăind prin cotloanele vieții biologice, răscolind teritorii necercetate, fixați în barocul întâmplărilor existenței, în amorul care vegetează. Tesutul epic crește la intersecția fatalității și cauzalității, prin subiectivizarea viziunii. Rătăcim în „insula” Provinciei, într-un univers migrator supus spiritualizării și degradării, pe orbite convenționale, cu acutul presentiment al catastrofei, printre bărbați „de vârstă virilă”, trăind cu un violent cult al trecutului și femei care vor călăi sau victime. Încăpățânat reprezentant al tradiției falocrate, cum s-a tot spus, Breban pledează pentru „femeia uriașă”; nu e doar o ha-chiță personală aici. Dacă o iubire plăsmuită năștea eroismul lui Don Quijote (nu observa Unamuno că întreg eroismul celebrului hidalgo pleacă de la o femeie?), Breban vede în prezența femeii uriașe un ax al operei, chiar posibilitatea re-fecundării lumii.

Tema-obsesie este deci Cuplul. Tezismul forței își face loc, Breban este un fin psihanalist, atent la manipularea erotică a partenerilor, sondând zonele abisalității. Eroii lui Breban par născuți sub zodia victimei; ei fug de o singurătate imposibilă și găsesc contradictoriul inevitabil. *O viziune feudală* ordonează aceste cupluri asimetrice. Abstragerea în cuplu dezvăluie tocmai rolul celuilalt: „creația” în celălalt. Atras de *maniheismul tipologic*, Breban divulgă aceste raporturi dintre tare și slab, călău și victimă, stăpân și slugă. Puterea funcționează ca instinct erotic; erosul se politizează, îndrăgostiții se caută pentru a-și demonstra puterea. Dacă toată proza brebaniană stă sub fascinația forței, e cazul să notăm, pe urmele altora, că nu e vorba de o distribuție univocă a rolurilor. Raportul de forțe nu se exercită unilateral, reducățiunile stărnesc revolta romancierului. Erotismul devorant își află finalitatea în luptă, supunere, dominare, aservire, pornind de la constatarea împerecherilor nepotrivite: „Ce greșit sunt făcute cuplurile” – citim în *Don Juan*. Urmărind mișcările obscure, luând probe ale sedimentărilor abisale, Breban violentează experiența apercceptivă; frenezia vitalistă, incizia realistă și obscurizarea existențelor coabitează în numele pomenitului tezism al forței. *Luarea în posesie a semenului* – iată deviza lui Breban; metamorfoza – iată soluția eroilor săi. Din nevolnicul și metaniul Grobei (*Bunavestire*) se naște „un tare”; prestigiul tipului tare e însoțit de sarcasmul auctorial, dar, să nu uităm, în primul Grobei se deșteaptă stăpânul. Provincia elitară este un univers feudal; stăpânii și slugile obediente închiuie o lume dictatorială, populată de roboți spirituali, o utopie negativă și o religie totalitară, feudalizând opozițiile.

Nicolae BUSUIOC

Fascinația literaturii de călătorie

Literatura de călătorie este seducătoare în măsura în care reușește ca spațiile explorate, prin frumusețe și simboluri, să capete viață lungă în memorie și amintiri, totul e ca o carte fabuloasă pe care o citim și recitim și pe care nu încetăm să o scriem noi înșine cu gândul la mărturiile încredințate hârtiei, pentru a le revedea mai târziu. Ne atrage atenția multa literatură consacrată călătoriilor de tot felul, menționându-i aici, printre alții, pe Montaigne, Jules Verne, Valéry, Malraux, Mauriac, Andersen, uriașe nume, până la ai noștri Milescu Spătarul, Dinicu Golescu, Bolintineanu, Alecsandri, Iorga, Comarnescu, Romulus Rusan, Grigore Ilisei, nu mai puțin iluștri prin spiritul de observație, analize și impresii despre oameni, locuri și priveliști.

Scrisul este o formă de supra-viețuire în spirit, nu numai impulsul ce te scoate dintr-o acută indiferență sau stare inactivă, este și un semn de justificare intelectuală, trecând de la discursul pronunțat de oralitate la cel fixat pe fața curată a hârtiei, definitiv și voit irevocabil. Genul literar asupra căruia se apleacă scriitorul nu pare atât de important sau în orice caz nu atât de vital cât ispita de a scrie în parametrii lui. Luăm în calcul probabilitatea (de a scrie) pentru că face parte, vrând-nevrând, din destinul omului, din acest prescrist independent de voința lui. E un dar venit în chip miraculos. Și nu, în ultimul rând, scrisul este și o bună terapeutică pentru a ieși din starea mediocră care are tendința de a se extinde acaparator. Până la urmă, textul este suma experiențelor și lecturilor făcute, conștient că a adunat ceva în timp, a strâns o zestre de cunoaștere care, cu șansă și har, cu sensibilitate și fantezie, se poate transforma în operă.

Elena Flutur el ni se înfățișează din nou cu aura călătoriei, a cărei intenție nu vizează aventura, pur și simplu, pe prim-plan este cea a cunoașterii, meditației, interogației, totul venind dintr-un impuls interior cu justificare cultural-literară. După mai multe cărți de călătorie și mai ales după *Pe la noi prin Europa* (2015) și *Repere eminesciene pe drumuri europene* (ediția I – 2018, ediția a doua revăzută și adăugită – 2020), scriitoarea vine cu un nou volum sub titlul *Cap compas Amsterdam (De la Eminescu la Rembrandt și retur)* – Ed. "Princeps Multimedia", Iași, 2022. Ansamblul locurilor istorice și al obiectivelor culturale întâlnite de Elena Flutur el (însoțită de nepoata sa, Antia) dincolo de multe detalii descrise, cu cuvenita lor importanță, este ca o exhaustivă zugrăvire a Amsterdamului în centrul căruia se află Rembrandt – "simbolul cel mai de preț al Olandei artistice". Desigur, autoarea extrage din lucrările criticului de artă Wilhelm von Bode cam tot ce se știe despre genialul pictor: "Abia prin Rembrandt arta olandeză a ajuns la expresia pură a caracterului ei. El reprezintă punctul culminant al dezvoltării ei picturale."

Elena Flutur el înfăptuiește acest minunat memorial de călătorie în urma drumului "de la Eminescu la Rembrandt, pe autostrada cerului", în fond o admirabilă peripeție a percepției lucrurilor și trăirilor, totul fiind pus în legătură comparată cu poetul nostru în absolut, Mihai Eminescu. Ca și în *Repere eminesciene pe drumuri europene*, spiritul Poetului este prezent în întregul labirint al spațiilor și imaginilor lumii văzute, efigia eminesciană plutește ca o lumină peste tot, noi înșine încercând să ni-l apropiem, rămânând cu sentimentul că măcar preț de o clipă putem intra în nemurire.

Scriitoarea pigmentează esențele textului cu frumoase descrieri din împărăția naturii, întregindu-se vocația de povestitoare cu stilul armonios de exprimare și dulceața luxuriantă a limbii noastre, cu pornirile sentimentale respirând aer curat și iubirea necondiționată a valorilor, aureolată de admirația nedisimulată față de ele. Și cum puteau lipsi din peisaj pescărușii "olandezi"? ("După decolarea destul de agitată, pescărușii zboară calmi, în grupuri mici, ca niște aeroplane ce se lasă în voia curenților de aer ai înălțimilor, plutind într-un dans ușor, legănat, liniștitor. Îi urmăresc cu privirea și, pe harta memoriei, îmi apare, pentru o fracțiune de secundă, imaginea litoralului de la Canet Plage..."). Sau: "O liniște perfectă, înfloritoare cumva, mai ales la gândul că ne situăm mult sub nivelul mării, la capătul dinspre continent al lui *Ij tunel*, care leagă Amsterdamul propriu-zis de aripa sa nordică.

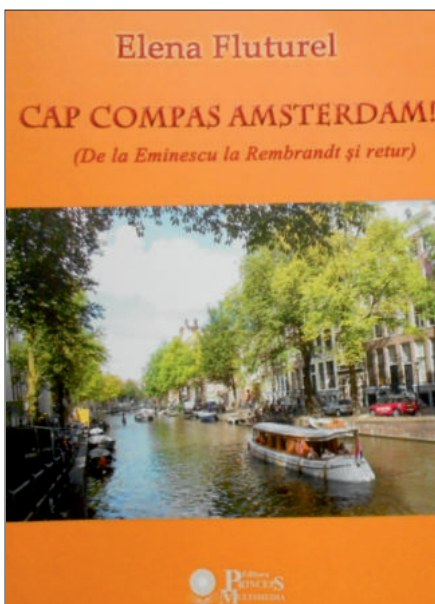
Ni se creează impresia, dacă n-aș ști unde suntem, că cineva ne-a catapultat într-o salină, unde aerul rece te agrează, te congelează. Emoțiile cresc la gândul că ne vom afla pentru un timp (pe drumul dus-întors cu metroul) sub apele Mării Nordului, a cărei briză o simțim peste tot de când am ajuns aici."

Cuprinsul cărții *Cap compas Amsterdam (De la Eminescu la Rembrandt și retur)* este relevant prin capitolele cu exprimare a ideilor esențializate, de la "Zbor în premieră", "Cu gândul la Olanda", "Examen de orientare în Veneția Nordului" la "Rijksmuseum și comorile lui", "Miracolul amsterdambian nocturn", "Eminescu și Olanda", "Rembrandt în reluare" etc., completat cu o bogată iconografie. Este o carte a "mai multor iubiri", cu vibrațiile lor emoționale, cu memoria vie a tot ce înseamnă cultură, literatură, frumos și înălțime. Și ne mărturisește Elena Flutur el: "Nu mi-am imaginat că voi putea asocia numelui lui Eminescu pe cel al Olandei. Lecturând însă cu atenție publicistica Poetului, în care am făcut cunoștință și cu vasta lui gândire politică, filozofică, științifică, am descoperit, cu destulă surprindere, că neîntrecutul gazetar a amintit de multe ori, în articolele sale, Olanda, țara care l-a impresionat (deși nu a văzut-o niciodată) atât prin trăsăturile deosebite ale olandezilor, cât și prin realizările obținute de acest harnic popor, printr-o muncă asiduă."

Ne amintește cineva că, puse pagină la pagină, tablourile mișcătoare ale literaturii de călătorie ar putea să învelească aproape toată suprafața Planetei. Și cartea Elenei Flutur el este o arhivă spirituală căreia viața ascunsă a altor cărți și ritmul locurilor vizitate îi sunt repere de inspirație și argumente ale ieșirii din memorie, teropită de impresiile atâtor "vederi și simțiri de călătorie". Și nu-mi mai amintesc cine afirma că temele jurnalelor intelectuale sunt salvarea prin semne atât a duratei omului, cât și a istoriei înseși. Scriitoarea își îndreaptă privirile neobosite spre carte ori spre locurile vizitate, deopotrivă spre lăuntric, cu voluptatea trăirii a ceea ce înseamnă frumos și autentic. Literatura călătoriilor este și o uluitoare prefigurare a terapiei prin lectură și imagini. Ipostazele lumii sunt ca o colosală oglindă formatoare, pentru ca reflecțiile lor să îndemne la alte reflecții și gânduri, cu o continuă ascensiune către abisul cunoașterii.

Călătoriile Elenei Flutur el sunt izvorâte din dragoste și pasiune, sunt legate de figuri ilustre ale căror urme insolite le întâlnim prin toată Europa și nu numai. Mihai Eminescu, poetul însingurat pe lira lăsată prin atâtea locuri memorabile, este în admirația autoarei și de această dată. Dar iată ce spunea, încă de prin anul 1939, Paul Valéry, într-o prefață la *Mathieu Damian (La vie à la campagne)*, de Duiliu Zamfirescu: "Frumosul succes al conferințelor române al catedrei «Mihai Eminescu» de la Centrul de Studii Mediteraneene de la Nisa care ne-a demonstrat interesul crescând acordat acestei îmbogățiri intelectuale pe care ne-o oferă o națiune prietenă. Amintim numele persoanelor ilustre care s-au dăruit pentru nașterea și creșterea schimburilor spirituale, în cadrul cărora publicațiile Școlii Românești reprezintă excelente instrumente: domnul profesor Nicolae Iorga, fost Președinte al Consiliului, și dra Elena Văcărescu, poetă și mare europeană". Este și acesta un exemplu din multe altele.

Elena Flutur el își încheie cartea cu "De la Rembrandt la Eminescu, pe aceeași... autostradă aeriană", lăsând în urmă încă un spațiu cultural-artistic pictat fastuos și impozant înrămat cu lalele în superbe culori, cu străzi și canale albastre, din loc în loc muzeele cu ale lor comori de artă, adăpostite de norii Mării Nordului, din când în când în vizită pescărușii simpatici și zgomotoși la un loc cu numeroși turiști ce-și vorbesc în limbile Babilonului, chiar și în lipsa dragonului cu limbă bifurcată de pe poarta zeiței Ishtar. Aici "monștri" sunt morile de vânt ca niște statui zburătoare flancând geometric-rigurose toate spațiile agricole. Și pe deasupra tuturor se întinde Patria lui Rembrandt. Autoarea noastră are grijă să-și lase cititorul între vis și realitate, ca într-o poveste care a ajuns la sfârșit, dar ale cărei ecouri îi vor rămâne în memorie mult timp.

Emanuel VASILIU

Curatorierea în cinema (V)

În ultimul fragment de interviu acordat de curatoarea cinematografului „Arta” din Cluj-Napoca, Nagy Csilla, aceasta descrie cea mai recentă linie curatorială concepută, una care implică non-curatori.

N.C.: Acum avem o altă serie: am păstrat ziua de marți, pentru că mi se pare că oamenii deja s-au obișnuit și le-a plăcut că e o zi de marți, în care pot să vină la film, să fie un eveniment. De obicei noi la ora 22:00 închidem și asta mi s-a părut că e apreciat de public: faptul că după ce ies de la *job* vin la „Arta”, se uită la un film, există și partea de socializare și după aceea pleci acasă și încă e ok, nu e noapte; nu știu de ce în cultura noastră orice *party* sau eveniment începe atât de târziu. Și am păstrat această zi de marți, acum „Arta” a împlinit 109 ani și în fiecare an sărbătorim ziua de naștere a cinematografului și cu această ocazie am decis să nu selectăm un singur film, ci să prelungim această perioadă de sărbătorire și cu o expoziție permanentă, care vorbește despre trecutul cinemaului, ultimii 109 ani, care, de altfel, poate să fie explorată și pe *website*-ul nostru. Am decis prin această prelungire să vorbim și despre prezentul cinemaului; pentru că echipa „Arta” a devenit și devine din ce în ce mai mare și aș vrea ca publicul din Cluj, publicul „Arta”, să cunoască și chipurile și oamenii din spatele acestui proiect, pentru că sunt foarte mulți oameni implicați, e o echipă destul de mare, care, într-o măsură sau alta, e cumva implicată sau a fost implicată, a avut un impact mare... de exemplu cine a făcut *branding*-ul. Am vrea prin această serie curatorială ca fiecare membru al echipei, anumiți colaboratori, a căror „mână” se vede cumva ori pe clădire ori în toată povestea asta „Arta”, să aleagă un film și să aibă o decizie curatorială: cum prezintă filmul respectiv, de ce au ales filmul respectiv și cum îl pre-

zintă, așa că este o selecție eclectică de filme și cred că și evenimentele în sine vor fi eclectic, în funcție de cine, cum își dorește să facă *design*-ul evenimentului; poate să fie foarte personal sau e decizia persoanei respective. Și o să fie atât de lungă, încât cred că o să terminăm undeva în martie.

E.V.: În martie?

N.C.: Da. Pentru că o să fie săptămânal un film, am început acum în data de 20 noiembrie și în fiecare marți o să fie, până ajungem la finalul listei de membri ai echipei și de colaboratori.

Teodor PRACSIU

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad. Oscar Wilde – „Un soț ideal” („Ipocriții”)

Inaugurat cu 68 de ani în urmă, la 28 decembrie 1955, Teatrul de Stat din Bârlad (devenit ulterior „Victor Ion Popa”, patronul spiritual fiind născut într-un sat de lângă urbea moldavă) va împlini în 2025 șapte decenii de existență. Instituția începe să se istoricizeze, iar cercetătorul de mâine, fie consacrat, fie ocazional, va trebui să apeleze la memoria arhivelor. Oscar Wilde a mai fost jucat la Bârlad în stagiunea 1966-1967, așadar cu peste 50 de ani în urmă (Oscar Wilde - **Evantaiul doamnei Windermere**, regia Constantin Moruzan, scenografia Sorin Popa; v. studiul monografic **Pro scena**, de Vasile Mălinescu și semnatarul acestor rânduri, Editura Sfera, Bârlad, 2005, p. 108). Nu am avut ocazia să văd premiera respectivă, intrând mai târziu în arena alunecoasă și înșelătoare a cronicarilor teatrali.

Pentru relectura **Unui soț ideal** am apelat la ediția românească din 1967: Oscar Wilde - **Teatru**, Editura pentru literatură universală, cu o prefață comprehensivă a lui Dan Grigorescu, București, 353 p., volum în care sunt reunite piesele **Lady Windermere și evantaiul ei** (diferențierile de titlu se explică istoricește), **O femeie fără importanță**, **Un soț ideal**, **Ce înseamnă să fii Onest** și **Salomeea**.

Ecourile vieții scandaloase a lui Oscar Wilde (1854-1900) s-au estompat cu trecerea anilor, ceea ce reprezintă un avantaj important pentru cititorul și spectatorul anului 2023, a căror atenție este deturnată de la detaliile deochete ale unei vieți tumultuoase și orientată exclusiv către semnificațiile operei. Irlandez prin naștere, scriitorul, a cărui notorietate a „explodat” spre finele vieții sale, a trăit în mediul londonez, așa încât pe bună dreptate Oscar Wilde poate fi revendicat de spiritul englezesc, în tot ceea ce are acesta caracteristic, devenind în cele din urmă o pecete identitară.

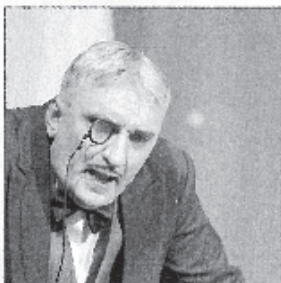
Un soț ideal (Ipocriții) este o comedie în patru acte, întemeiată pe verva scânteietoare a autorului, pe paradoxuri eclatante, pe replici spirituale, socotite aproape unanim „specialitatea casei”. Eroii piesei discută în inimitabilul stil englezesc (pastișat genial de Eugen Ionescu) în saloane elegante, în sălile de muzică, bârfesc subțire, colportează zvonuri și informații din lumea bună aristocratică, șantajează fără scrupule, sunt dornici de putere și și irosc existența clevetind simandicos. Ființa malefică, în cheia satirico-umoristică a piesei, este frumoasa doamnă Cheveley, decisă să-l distrugă pe virtualul soț ideal, domnul Robert Chiltern, subsecretar de stat la Ministerul de Externe, unit matrimonial cu doamna Gertrude Chiltern. Aceasta își admiră soțul fără nicio rezervă și-l copleșește cu superlative. Robert, bărbatul aureolat de succes, a comis o greșală imponderabilă în tinerețe. Imprudent, n-a distrus o scrisoare de afaceri compromițătoare de pe urma căreia s-a îmbogățit. Există aici unele similitudini cu faimoasa comedie caragialiană **O scrisoare pierdută**. Să reținem și detaliul elocvent că Oscar Wilde și Caragiale au fost contemporani, irlandezul fiind mai tânăr decât genialul valah cu doar doi ani. Sigur că insistenta doamnă Cheveley va fi pusă la punct printr-o contra-armă eficace, tot așa cum ticăitul Zaharia Trahanache îl va reduce la tăcere pe impulsivul și versatilul Cațavencu. Suntem desigur pe alt meridian și nuanțele fac diferență. Traducerea lui Andrei Bantaș este impecabilă, respectând litera și mai cu seamă spiritul operei.

Iată câteva paradoxuri și expresii scilicitoare ce fac deliciu cititorilor și spectatorilor lui Wilde. Mabel Chiltern: „Oh, eu ador societatea londoneză! Mi se pare că a făcut progrese imense. În ultima vreme se compune exclusiv din cretini chipeși și nebuni geniali” (p. 161); Doamna Cheveley: „Nu există întrebări indiscrete. Cel mult unele răspunsuri” (p. 166); Doamna Cheveley: „Femeile ori vânează un soț, ori se ascund de el” (p. 167); Lord Goring: „Nimic nu îmbătrânește mai mult decât fericirea” (p. 170); Doamna Cheveley: „Numai proștii strălucesc la micul dejun” (p. 174); Doamna Chiltern: „Niciodată nu poate fi necesar să faci un lucru dezonorant” (p. 185); Lord Goring: „Ele (femeile) sunt în stare să descopere orice, afară de ceea ce este evident” (p. 189); Lord Goring: „Să știi că tâmpenia are mai multe avantaje decât își închipuie unii oameni” (p. 192); Robert Chiltern: „Adevărul m-a sufocat întotdeauna” (p. 198); Lord Goring: „Tineretea nu este o pretenție. Tineretea e o artă” (p. 239); Lord Goring: „Viața unei femei urmează spiralele emoțiilor” (p. 251).

Regizorul **Ștefan Alexiu** rămâne consecvent și parcimonios în declarații cu privire la ideile ce l-au călăuzit în punerea în scenă a spectacolului (data premierei oficiale: 4 martie 2023, exact la 46 de ani de la devastatorul cutremur din 1977). El constată judicios că titlul original are conotații ironice (ceea ce este perfect adevărat) și că luăm cunoștință de ecuația clasică a discrepanței dintre esență și aparență. Reticențele în mărturisire ale regizorului se pot explica oare prin

prudență structurală, ori sunt motivate de dorința de a nu-și expune eventualele puncte vulnerabile dezvoltându-și concepția artistică? Sunt convins că un spectator avizat și curios ar dori să primească răspunsuri la întrebări perfect legitime, de genul: De ce Oscar Wilde? Ce poate spune dramaturgul irlandez spectatorilor din mileniul al treilea? Care este justificarea estetică a tăierilor din text până la dimensiunile unui spectacol doar de o oră și un sfert?

Acțiunea se desfășoară în saloane londoneze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Scenografia lui **Sandu Maftei** eludează premeditat stilul epocii, propunând un cadru neutru - impersonal. Cum se justifică această opțiune, indiscutabil lejeră, pasabilă, ca să nu spunem facilă? Costumele feminine îndeosebi (realizatoare: **Iuliana Maftei**) sunt decorative, elegante în cheie modernă, fără conexiuni strânse cu stilul epocii. Iată o modernizare fără frontiere! A rezultat fatalmente un Oscar Wilde împușinat, redus la esențialul regizoral-scenografic, fără preocupare expresă pentru **culoarea de epocă**. Aceasta poate lipsi, așadar, când se „contemporaneizează” fără inhibiții, fără complexe culturale. Ștefan Alexiu poate fi felicitat pentru curaj și inconformism și mustrat (blând) pentru trădarea spiritului istoric. Spectacolul său, agreabil și lesne „comestibil”, cu o „defilare” de doamne frumoase și elegante, ce-și rostesc uneori partiturile în surdina, iar publicul receptează cât îi permite sensibilitatea auditivă, a primit aplauze finale, pe care un cârcotaș de meserie le-ar decodifica drept **sincere, politice, convenționale, inerțiale**. La liberă alegere.

Distribuția spectacolului „Un soț ideal” de Oscar Wilde.

De la stânga la dreapta:

Simon Salcă-jr., Ramona Ananie,
Irina Cocea, Lucian Arhire, Teona Perju,
Sorin Ghiorghe, Bogdan Manolache.

Distribuția scriitorului cuprinde șaisprezece nume, aceea a regizorului doar șapte. E o reducere drastică. Au dispărut ca la un semn magic viconte de Nanjac, domnul Montford, doamna Markby, contesa Basildon, valeți și servitori. Nu știm ce ar fi spus autorul pus în fața evidenței, dar regizorul - contemporanul nostru - poate invoca libertatea de creație, dreptul legitim de a ajusta textul dramatic în conformitate cu resursele umane ale trupei și cu propria viziune artistică. Suntem la jumătatea drumului: un segment reprezintă dreptul sacrosanct al textului clasic de a-și păstra integritatea, fiind, în definitiv, proprietatea intelectuală a lui Oscar Wilde; cel de-al doilea segment încorporează toate libertățile regizorale care-i îngăduie directorului de scenă, în tandem cu scenograful, să monteze piesa în acord cu propria viziune. Primatul textului? Primatul regiei? Polemica teatrologilor și dramaturgilor români din anii '70-'80 ai secolului trecut pe această temă s-a încheiat în coadă de pește. Într-o formulă brutală am sintetiza această dilemă spunând: „Respect textul clasic, dar

umblu la el!” Iată un paradox necesar în vremurile noastre propice tuturor libertăților.

Acestea sunt, în mare, datele problemei ce ne ajută în evaluarea corectă a reprezentației bârlădene. Un spectacol plăcut ochiului, fluent, cu bune momente de expresivitate scenică și cu unele secvențe mai „somnolente”.

Un rol admirabil face **Sorin Ghiorghe** (contele Caversham, membru al Camerei Lorzilor), care a înțeles logica personajului. Într-o lume aristocratică rafinată, sau cel puțin cu pretenții de rafinement, în care se colportează informații de toate felurile, de la afaceri și politică, se bârfește în limitele permise de conveniențe, în care etalonul social îl reprezintă rangul, poziția socială, averea, limbajul afectat și bunele maniere, contele Caversham vine cu o replică directă, dură, francă. Se vede imediat că septuagenarul aparține altei generații, iar filosofia lui de viață exclude genuflexiunile ipocrite ale bărbatilor ori alinturile lascive ale femeilor. La prima intrare în scenă contele întreabă fără nicio reținere: „Neisprăvitul de fiu-meu a fost pe aici?” La interpelarea domnișoarei Mabel Chiltern „De ce-i spuneți lordului Goring” „neisprăvit?” lordul Caversham declară ritos, pe ton ridicat: Pentru că duce o viață de trântor”. În cheia personajului, Sorin Ghiorghe știe să fie tăios, ironic, sarcastic, iar câteodată catifelat și afabil, mișcându-se cu nonșalanță printre ipocriți, pentru a puncta din când în când adevăruri crude. Replica tăioasă, colțuroasă, mișcarea discret învăluitoare, atitudinea corporală, poziția capului sunt elementele ce sporesc expresivitatea rolului.

Doi bărbați pot fi acreditați drept soți ideali: pe de o parte, Robert Chiltern (**Simon Salcă - jr.**), căsătorit cu frumoasa doamnă Gertrude Chiltern (**Ramona Ananie**), dar tâlcul final al piesei și reprezentației contrazice ferm sintagma „soț ideal”. Exemplarul, impecabilul Robert a greșit grav odinioară și ar trebui să plătească pentru asta. Dacă lucrurile n-ar fi luat o întorsătură favorabilă (doamna Cheveley este șantajată la răndu-i), Robert și-ar fi pierdut reputația și averea și ar fi fost discreditat definitiv. Parfumata societate aristocratică londoneză l-ar fi exclus din rândurile ei.

Pe de altă parte, viconte Arthur Goring (**Lucian Arhire**), fiul contelui Caversham, „neisprăvitul” creditat ca atare de taică-său, ar putea deveni soțul ideal prin căsătoria cu Mabel Chiltern, mariaj susținut afectiv de toți la final, inclusiv de scepticul lord Caversham. În fapt, idealul masculin se relativizează și rămâne doar o ipoteză teoretică. Nu există soți ideali, ci doar soți, iar Oscar Wilde însuși ar fi admis acest adevăr axiomatic.

Ambii interpreți își fac datoria artistică (în ecuația piesei sunt buni prieteni), mișcându-se dezinvolat, executând cu precizie gesturile galante, sugerând, cu unele anevoinți, stările complicate, întorsăturile de situații ce pun în dificultate.

Pentru o clipă am fi dorit ca **Irina Cocea** (doamna Cheveley) să contureze femeia fatală, femeia malefică, femeia demonică, aptă de machiavellăcuri infernale, decisă să distrugă reputații. Intenția inițială a și fost aceasta, dar autorul a optat până la urmă pentru sfânta conciliere. Actrița are moliciuni interpretative ce exclud maleficul, este decorativă și uneori tandră, după circumstanțe, ceea ce exclude demonicul.

Un rol exact în linii generale susține **Teona Perju** (Mabel Chiltern), fără a impune un profil caracterologic mai puternic. Detașamentul feminin contează pe frumusețea fizică, își etalează toaletele cu grație, fără ostentație, lăsând în plan secund profilurile psihologice. Aceste femei au suflet, dar transpare puțin, sunt elegante și epatează, luând ochii spectatorilor care - „narcotizați” - uită profunzimile.

Spectacolul bârlădean are calități și limite. Nu putem vorbi de „trădarea textului” (ar fi o exagerare), dar tăierile masive, „defrișările” consistente sunt un fapt. Regizorul avea nevoie și de „decimarea” distribuției pentru ca proiectul său să încapă în „patul procustian” al propriei viziuni. În acest fel s-a născut o montare „marca Alexiu”, pornind desigur de la Oscar Wilde, modificat „creator”, în acord cu spiritul contemporaneității. Până la urmă, publicul, numeros și tânăr, nu-și pune probleme complicate cu privire la inviolabilitatea textului, fidelitatea distribuției, exactitatea scenografiei, chemată în esență să „recreeze” epoca, el este satisfăcut de frumusețea actrițelor, luminozitatea spațiului de joc, eleganța toaletelor feminine (că nu sunt ale vremii, iată un detaliu superfluu), ambianța intimă a sălii și ocazia de socializare, discretă în fotolii și deschisă în foaiere.

Teatrul bârlădean este în pregătirea unei alte comedii, ca antiteză, probabil, la perioada zbuciumată pe care o trăim, cu război, crize, tensiuni, neliniște planetară.

Sisteme de valori

În *The Aristocracy of Talent - How Meritocracy Made the Modern World*, Adrian Wooldridge se ocupă de ceea ce am amintit deseori aici: meritocrația. Deși termenul meritocrație a fost „inventat” chiar în 1958 de sociologul britanic Michael Young” practica pe care o denumeste e mai veche, iar fenomenul la care trimite are o importanță mult mai mare decât ar putea să pară la prima vedere. Pentru a fixa amploarea acestei chestiuni în lumea actuală autorul trece în revistă afirmațiile principalilor oameni politici ai zilelor noastre (cartea e apărută în 2021) din întreaga lume privind meritocrația. Toți sînt de acord în a susține meritocrația. De modul în care sînt selectați și promovați oamenii de către colectivitate, cum acced la pozițiile importante etc. depinde, în ultimă instanță, evoluția societății respective. În societățile primare selecția are în vedere criteriile bine-cunoscute nouă, practicate, la noi, dintotdeauna - rude, complici, membri ai aceleiași găști, cei co-interesați etc. Națiunile moderne au însă o cu totul altă dinamică. Selecția se face după calități, după merite și nu după rudeness sau alte tipuri de complicități. Pentru că societățile moderne lucrurile funcționează cu adevărat, rostul lor nu e acela de a păstra într-o bălțire eternă privilegii, de a mima, șmecher, buna funcționare. În ce ne privește nu este vorba de nici o descoperire recentă. Încă de pe la 1900 Rădulescu-Motru considera că atîta timp cît românii vor duce o existență gregară nu este nici o șansă să pășească în lumea modernă. Lumea modernă valorifică potențialul individului și se structurează plecînd de la acest sistem de valorificare. Mentalitatea uniformizării de grup nu poate accede la o evoluție superioară - remarcă sociologul român (*Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte*, 1910). (Este drept că, în *Psihologia poporului român* el deplîngea individualismul românilor, dar acest individualism e cu totul altceva decât valorificarea calităților individuale - este incapacitatea de conlucrare în cadrul colectivității; eu aș spune incapacitatea de a concepe colectivitatea ca un corpus social cu un orizont comun).

Simplificînd, renunțînd la variante, există două modalități de edificare a societăților. Una a clanurilor, în care fiecare individ există ca membru al unui grup, existența grupului fiind pentru el rațiunea supremă. În opoziție se află societatea deschisă, în care fiecare individ este valorizat social după propriile sale calități. Un grup, o gasca etc. sugerează în general un număr limitat de membri. Pot exista însă și societăți întregi, cu un număr mare de oameni, care funcționează după principiul grupurilor de interese. Nu numărul este important, ci modul în care funcționează colectivitatea. Este de observat că principiul de funcționare al societăților gregare presupune anumite legi, anumite ierarhizări care nu au nimic în comun cu principiile societăților moderne. Este motivul pentru care astăzi organizarea unor asemenea grupuri, „găști” șamd nu este văzută cu ochi buni. Dar de multe ori condamnarea vine de la oameni care trăiesc, la rândul lor, în același tip de bulă. Doar că discursul modern îi determină să pretindă altceva... Să observăm și că acea uniformizare nu este justificată doar de acțiuni condamnabile (complicități în acțiuni incorecte) ci poate fi în egală măsură rezultatul unui etos al vieții comunitare obligată la subzistență în condiții speciale. Există încă foarte mulți oameni care sînt

convinși că a ajuta rude, prieteni șamd e un gest omenesc, generos, chiar dacă astfel se promovează incompetența și nu o dată corupția... Dar acolo unde au existat amenințări permanente, cum s-a întîmplat cu populațiile de pe teritoriul actualei României, care a traversat epoci lungi cu migrații ale unor hoarde puse pe jaf, urmate, istoric, de domnii efemere, slabe, mereu supuse unor vecini hrăpăreți mai puternici, de asuprirea otomană și a altora, imperii din jur, supraviețuirea determina o inevitabilă viață gregară. Organizarea socială în astfel de condiții limită nu putea fi alta. Dar o viață de secole în acest orizont modelează gîndirea, fixează constructe persistente. Conștiința apartenenței la o comunitate abstractă nu devine accesibilă decât în anumite condiții, pe o anumită treaptă de evoluție.

*

Fundamentele fixate în secole de existență precară, subordonată nu dispar atunci cînd se ia din exterior inițiativa trăirii după alte principii și legi. Este un lucru cît se poate de evident atunci cînd se urmărește modul în care a pătruns modelul occidental la populațiile aflate la periferia lumii civilizate. Modelul a fost copiat - fascinant prin facilitățile oferite de viața într-o nouă lume. Occidentalii trăiesc într-un mod care a atras și i-a captivat pe cei din jur - care au început să copie tot ceea ce li părea important în societatea acestora. Au

fost copiate instituții, a fost copiat jargonul ideologiei dominante. În profunzime lucrurile nu s-au schimbat însă - ceea ce se modelase în decurs de secole nu a fost înlocuit peste noapte. Este ceea ce observase Titu Maiorescu acum vreo două secole în cazul României. Un mod de viață construit în secole de existență specifică Occidentului nu poate fi imitat prin simplul împrumut al unor forme de organizare. Ai instituții care imită instituții occidentale, ai adoptat jargonul corespunzător șamd - dar dacă oamenii rămîn în matca mentală a secolelor în care comunitatea lor s-a format și a trăit îndelung împrumuturile sînt inutile. Aceasta este, pînă la urmă, tragedia națiunilor care au copiat modelul de civilizație la care aspirau reprezentanții lor cei mai luminați. Masa, mulțimea nu se putea schimba pur și simplu în urma unor inițiative politice... În plus maniera de a trece de la o lume la alta a fost cu totul nepotrivită.

*

Există o altă realitate care nu poate fi neglijată. Nici măcar în țările civilizate nu se poate vorbi de o uniformitate în ceea ce privește conștiințele, nivelul de cultură, obligațiile asumate. Și acolo o parte din

populație rămîne la un nivel de, să-i spunem... precivilizație... Este vorba însă de o minoritate care uneori își crește numărul și poate deveni amenințătoare, care însă nu determină semnificativ situația din aceste state. Spațiul civilizat a reușit pînă acum să se impună și în pofida subminărilor din interior la care este supus.

„Criza” de creștere în care au căzut statele în care se urmărea introducerea unei civilizații decurgînd din ideile iluministe a întîlnit momentul impunerii ideilor privind națiunea, naționalismele șamd. Are loc o deturnare radicală a criteriilor. Deodată ceea ce putea fi evaluat ca inferior și inacceptabil din perspectiva unui model universal devenea binevenit din perspectivă națională. „Decuplarea” națiunii din contextul universal al umanității a dus în cele mai multe cazuri la crearea unor principii naționale specifice, valabile numai pentru acea grupare...

*

Într-un astfel de cadru reperele se schimbă. Dacă valorile sînt universale, există și o „scală” de valori universală. Valabilă, cum arată și denumirea, pentru toți. Dacă ele devin naționale, compari lucrurile numai în interiorul aceluia spațiu strict delimitat. Ceea ce putea să-ți pară nesemnificativ la nivel universal apare deodată deosebit de important dacă măsurăm doar lucrurile din interiorul unei națiuni. Maiorescu găsea „realizările” din România ca ridicole imitații ale Occidentului; o dată ce acceptă criteriul național mai presus de cel universal și scala sa de valori se modifică. Totul devine mai mult sau mai puțin acceptabil - deși lucrurile nu se îmbunătățiseră în scurtul timp al accederii sale sociale - ele rămînînd de altfel prea puțin schimbate pînă în zilele noastre...

*

Ceea ce se întîmplă într-un grup închis (izolat de restul lumii; lipsit de permeabilitate față de lumea din afară; în virtutea unor astfel de raționamente națiunea este văzută ca o realitate delimitată, solidară - încă o dată mentalitatea de grup este definitorie) este proclamat important și acceptat. În felul acesta poate fi orice justificat - dacă este pus sub semnul binefacerii națiunii. Ceea ce din perspectiva unor idei universale ar fi condam-

nabil (ar fi neadevăr, nedreptate, incorectitudine etc.) devine, pus sub semnul necesității naționale, valoros și dezirabil.

*

Sub umbrela națiunii și orice tip de discurs devine normal și valoros dacă e... pus în slujba națiunii. Iar puterea de... convingere în interiorul națiunii (fie pe cale... violentă, fie pur și simplu prin contaminarea maselor, care în astfel de împrejurări lasă subit deoparte vigilența impusă de principii umaniste, democratice etc.) nu e deloc de neglijat. Pentru a nu ne îndepărta prea mult să ne amintim de largul sprijin popular de care s-a bucurat Hitler în acțiunile sale criminale; sau Putin în acțiuni de aceeași natură... O dată cu impunerea cvasi generală a doctrinei naționaliste în Europa s-a declanșat era războaielor, două devenind mondiale, iar confruntările nu au luat sfîrșit decât atunci cînd această doctrină a fost abandonată în favoarea drepturilor universale ale omului... Singurele care pot asigura astăzi un climat de pace și cooperare.